

SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA

**JOGI ÉS HIVATALOS NYELVI TERMINOLÓGIA
FORDÍTÓ SZAKOS
EGYETEMI HALLGATÓK SZÁMÁRA**

EGYETEMI JEGYZET ÉS FELADATGYŰJTEMÉNY

Sárosi-Márdirosz Krisztina

Jogi és hivatalos nyelvi
terminológia fordító szakos
egyetemi hallgatók számára

Egyetemi jegyzet és
feladatgyűjtemény

SAPIENTIA ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM
MAROSVÁSÁRHELYI KAR
ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI TANSZÉK

Sárosi-Márdirosz Krisztina

**Jogi és hivatalos nyelvi
terminológia fordító szakos
egyetemi hallgatók számára**
Egyetemi jegyzet és feladatgyűjtemény

| Scientia Kiadó |
| Kolozsvár · 2023 |

Felelős kiadó

Sorbán Angella

Lektor:

Benő Attila (Kolozsvár)

Borítóterv:

Tipotéka Kft.

Kiadói koordinátor:

Szabó Beáta

A szakmai felelősséget teljes mértékben a szerkesztők, illetve a szerzők vállalják.

Első magyar nyelvű kiadás: 2023

© Scientia 2023

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást, a nyilvános előadást, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SÁROSI-MÁRDIROSZ, KRISZTINA

Jogi és hivatalos nyelvi terminológia fordító szakos egyetemi hallgatók számára : Egyetemi jegyzet és feladatgyűjtemény / Sárosi-Márdirosz Krisztina. - Cluj-Napoca : Scientia, 2023

Conține bibliografie
ISBN 978-606-975-083-4

811.511.141

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	11
I. ELMÉLETI ALAPVETÉS	13
1. A szakmai nyelvhasználat sokszínűsége	15
2. Szaknyelv és terminológia	19
3. Általános szaknyelvi és terminológiai ismeretek.	21
3.1. Szakmai nyelvhasználat	21
3.2. A szakszókészlet. A terminus.	21
3.3. A terminusok vizsgálatának lehetséges dimenziói	25
3.3.1. Az etimológiai dimenzió	25
3.3.2. A lexikológiai dimenzió – szóalkotási folyamatok a szaknyelvben	26
3.3.2.1. A szóalkotás meghatározása	26
3.3.2.2. Gyakoribb szóalkotási módok	27
3.3.2.3. Ritkább szóalkotási módok	27
3.3.2.4. Terminologizáció.	29
3.3.2.5. Köznevesülés.	29
3.3.2.6. Kölcsönszók, jövevényszavak és idegen szavak a magyar szaknyelvekben	30
3.4. Terminológiai szabványosítás, egységesítés és fejlesztés	33
3.4.1. A terminológiakutatás célja.	33
3.4.2. A terminológiai szabványosítás	34
3.4.3. A terminológia interdiszciplináris jellege	34
Kérdések az általános szaknyelvi és terminológiai ismeretek ellenőrzésére (1–3. alfejezetek)	37
4. A jogi és hivatalos nyelv terminológiája	39
4.1. A jogi és hivatalos nyelv általános jellemzése	39
4.1.1. Az EU-adminisztrációs nyelv	42
4.1.2. Fordítási és nyelvhelyességi kérdések az EU-adminisztrációs nyelv terminológiájában. A jelenségek rendszerezése	44
4.2. A magyar jogi és hivatalos nyelv általános jellemzése	47
4.2.1. A magyar jogi nyelv kialakulásának néhány aspektusa	48
4.3. A jogi nyelv változatai. A változatok felosztása	50
4.4. Konkrét terminológiai kérdésfelvetések.	53
4.4.1. A romániai és a magyarországi jogrend különbözőségének következményei a jogi nyelvi fordításokban	55
4.4.2. A jogi nyelvi reáliák kérdésköre	56
4.4.3. Az egyes jogágak konkrét terminológiai aspektusai a román– magyar nyelvpár viszonylatában	61

4.4.3.1. A polgári jog és a kereskedelmi jog terminológiájának néhány jellemzője	62
4.4.3.2. A büntetőjog terminológiájának néhány jellemzője	70
4.4.3.3. A közigazgatási jog és az államigazgatás terminológiájának néhány jellemzője	77
4.5. Stratégiák jogi és hivatalos fordítások elkészítésére	87
Kérdések, feladatok a jogi nyelvi terminológiai ismeretek ellenőrzésére (4. alfejezet)	90
A jegyzetben használt terminusok meghatározása	91
II. GYAKORLATI RÉSZ – Feladatlapok	97
1. feladatlap	98
2. feladatlap	99
3. feladatlap	102
4. feladatlap	106
5. feladatlap	108
6. feladatlap	110
7. feladatlap	111
8. feladatlap	112
9. feladatlap	112
10. feladatlap	113
11. feladatlap	113
12. feladatlap	113
13. feladatlap	114
14. feladatlap	116
15. feladatlap	117
16. feladatlap	118
17. feladatlap	119
18. feladatlap	120
19. feladatlap	122
20. feladatlap	122
Szakirodalom	123
Kéziratok, meg nem jelent művek.	127
Internetes források.	127
Szótárak és kézikönyvek	129
Rezumát: Terminologia limbajului juridic și oficial pentru studenții secției de traducere și interpretare. Suport de curs și culegere de exerciții	131
Abstract: Terminology of Legal and Official Language for Students Studying Translation and Interpretation. Course Book and Collection of Exercises	133
A szerzőről.	135

CUPRINS

Introducere	11
I. NOȚIUNI TEORETICE	13
1. Varietatea limbajelor de specialitate	15
2. Limbajul special și terminologia	19
3. Cunoștințe de bază în domeniul limbajului de specialitate și al terminologiei	21
3.1. Utilizarea limbajelor de specialitate.	21
3.2. Lexicul limbajelor speciale. Termenii speciali	21
3.3. Dimensiunile analizei termenilor speciali	25
3.3.1. Dimensiunea etimologică.	25
3.3.2. Dimensiunea lexicologică – procedurile de formare a cuvintelor în limbajele speciale	26
3.3.2.1. Definiția formării de cuvinte	26
3.3.2.2. Principalele proceduri de formare a cuvintelor în lexic	27
3.3.2.3. Alte proceduri de formare a cuvintelor în lexic	27
3.3.2.4. Terminologizarea	29
3.3.2.5. Determinologizarea	29
3.3.2.6. Împrumutul lexical, calculul și neologismele în limbajele maghiare de specialitate	30
3.4. Cercetarea, standardizarea și unificarea terminologică.	33
3.4.1. Scopul cercetării terminologice	33
3.4.2. Standardizarea în terminologie	34
3.4.3. Caracterul interdisciplinar al terminologiei	34
Întrebări pentru verificarea cunoștințelor de bază în domeniul terminologiei (Capitolele 1–3)	37
4. Terminologia juridică și terminologia limbajului oficial	39
4.1. Caracterizarea generală a terminologiei juridice și oficiale	39
4.1.1. Limbajul administrației comunitar	42
4.1.2. Probleme de traductologie, de gramatică și de ortografie în terminologia limbajului oficial comunitar	44
4.2. Caracterizarea generală a limbajului juridic și oficial maghiar.	47
4.2.1. Aspectele formării limbajului juridic maghiar	48
4.3. Variantele limbajului juridic. Delimitarea variantelor	50
4.4. Probleme concrete ale terminologiei juridice maghiare	53
4.4.1. Diferența dintre sistemele juridice din Ungaria și România și efectul acesteia asupra traducerilor oficiale	55
4.4.2. Aspectele culturilor juridice	56

4.4.3. Aspectele specifice ale terminologiei juridice aferente ramurilor de drept (în relația româno-maghiară)	61
4.4.3.1. Aspectele principale ale terminologiei dreptului civil și dreptului comercial	62
4.4.3.2. Aspectele principale ale terminologiei dreptului penal	70
4.4.3.3. Aspectele terminologiei dreptului administrativ	77
4.5. Strategii pentru elaborarea traducerilor juridice și oficiale	87
Întrebări pentru verificarea cunoștințelor din domeniul limbajului juridic (Capitolul 4)	90
Definiția termenilor folosiți în curs	91
II. PARTEA PRACTICĂ – Exerciții	97
Exercițiul 1.	98
Exercițiul 2.	99
Exercițiul 3.	102
Exercițiul 4.	106
Exercițiul 5.	108
Exercițiul 6.	110
Exercițiul 7.	111
Exercițiul 8.	112
Exercițiul 9.	112
Exercițiul 10.	113
Exercițiul 11.	113
Exercițiul 12.	113
Exercițiul 13.	114
Exercițiul 14.	116
Exercițiul 15.	117
Exercițiul 16.	118
Exercițiul 17.	119
Exercițiul 18.	120
Exercițiul 19.	122
Exercițiul 20.	122
Bibliografie	123
Manuscrise, opere nepublicate	127
Surse internet	127
Dicționare și antologii	129
Rezumat: Terminologia limbajului juridic și oficial pentru studenții secției de traducere și interpretare. Suport de curs și culegere de exerciții	131
Abstract: Terminology of Legal and Official Language for Students Studying Translation and Interpretation. Course Book and Collection of Exercises	133
Despre autor.	135

CONTENTS

INTRODUCTION	11
I. THEORETICAL BACKGROUND	13
1. Diversity of professional language use	15
2. Language for special purposes and terminology	19
3. General issues of terminological knowledge	21
3.1. Language for special purpose – Professional language use	21
3.2. The vocabulary of special languages. The terms	21
3.3. Possible dimensions of examining terms	25
3.3.1. The etymological dimension	25
3.3.2. The lexicological dimension – Word formation processes in special languages	26
3.3.2.1. Definition of word formation	26
3.3.2.2. More common word formation methods	27
3.3.2.3. Less common word formation methods	27
3.3.2.4. Common names becoming terms	29
3.3.2.5. Terms becoming common names	29
3.3.2.6. Borrowings, neologisms, and foreign words in Hungarian special languages	30
3.4. Terminology research. Standardization and unification of terminology	33
3.4.1. The purpose of terminology research	33
3.4.2. Terminological standardization	34
3.4.3. The interdisciplinary nature of terminology.	34
Questions for checking general LSP and terminology skills (Chapters 1 to 3)	37
4. Terminology of legal and official language	39
4.1. General features of legal and official language	39
4.1.1. EU administration language	42
4.1.2. Translation and grammar issues in the terminology of the EU administrative language. Systematization of phenomena	44
4.2. General description of the Hungarian legal and official language	47
4.2.1. Basic aspects of the development of the Hungarian legal language	48
4.3. Variants of the legal language. The division of the variants	50
4.4. Specific terminology issues	53
4.4.1. The differences between the legal systems of Romania and Hungary and their impact on legal language translations	55
4.4.2. The issues of culture-specific legal terms	56

4.4.3. Specific terminological aspects of each branch of law in relation to the Romanian–Hungarian language pair	61
4.4.3.1. Features of the terminology of civil law and commercial law	62
4.4.3.2. Features of criminal law terminology	70
4.4.3.3. Features of administrative law and public administration terminology	77
4.5. Strategies for the elaboration of legal and official translations	87
Questions for checking knowledge of legal language terminology (Chapter 4)	90
Definition of terms used in the Course book	91
II. PRACTICAL PART – Worksheets	97
Worksheet no. 1.	98
Worksheet no. 2.	99
Worksheet no. 3.	102
Worksheet no. 4.	106
Worksheet no. 5.	108
Worksheet no. 6.	110
Worksheet no. 7.	111
Worksheet no. 8.	112
Worksheet no. 9.	112
Worksheet no. 10.	113
Worksheet no. 11.	113
Worksheet no. 12.	113
Worksheet no. 13.	114
Worksheet no. 14.	116
Worksheet no. 15.	117
Worksheet no. 16.	118
Worksheet no. 17.	119
Worksheet no. 18.	120
Worksheet no. 19.	122
Worksheet no. 20.	122
Bibliography	123
Manuscripts	127
Internet sources	127
Dictionaries, manuals, anthologies	129
Rezumat: Terminologia limbajului juridic și oficial pentru studenții secției de traducere și interpretare. Suport de curs și culegere de exerciții	131
Abstract: Terminology of Legal and Official Language for Students Studying Translation and Interpretation. Course Book and Collection of Exercises	133
About the author	135

BEVEZETÉS

A jelen egyetemi jegyzet célja ízelítőt adni a hallgatóknak a szakmai nyelvhasználat jellegzetességeiről és bemutatni a jogi és hivatalos nyelv terminológiai sajátosságait.

A jegyzet az elméleti alapvetés keretében bemutatja a szaknyelvek általános jellemzőit, illetve a terminológiai vizsgálatok elméleti háttérének alapvonalait, majd a tárgyalásra kerülő szakterületek szaknyelvének és szakszövegeinek a sajátosságait. A tárgyalásra kerülő két fő szakterület (a jogi és a hivatalos nyelv) mellett a jegyzet kitér az EU-adminisztrációs nyelv sajátosságaira is.

Jelen munka egyik fő célkitűzése, hogy a fordító szakos egyetemi hallgatók rövid betekintést nyerjenek a szaknyelvi és terminológiai kutatások elméleti hátterébe, majd megismerkedjenek a tárgyalt szakterületek terminológiájának fordítók számára releváns gyakorlati aspektusaival.

Ennek a célkitűzésnek megfelelően a jegyzet két fejezetből áll: az elméleti háttér, amely további két részre tagolódik (az általános terminológiai ismereteket tartalmazó, illetve a konkrét jogi szaknyelvi ismereteket tartalmazó fejezetek), illetve a gyakorlati rész, amely a munka második felében 20 feladatlap révén segíti a hallgatókat, hogy elméleti ismereteiket kiegészítsék és terminológiai és szaknyelvi kompetenciáikat fejleszthessék, hiszen ennek nagy jelentősége van a fordítóképzés keretében.

A jegyzet felvillantja a tárgyalt szaknyelvek jellegzetességeit, példákkal és osztályozásokkal kívánja érzékeltetni a terminológiai és szaknyelvi differenciálódást és sokszínűséget.

A jegyzet keretében a szaknyelv szempontjából legfontosabb aspektusokat emeljük ki, de figyelmünk kiterjed a szaknyelvi szövegekre, azok elemzési lehetőségeire és a terminológiai nomenklatúrákra is.

Az egyes fejezetek végén kérdésblokk formájában a hallgatóknak lehetőségük nyílik az elméleti ismereteik rögzítésére. Ugyanakkor a jegyzet végén az egyes fejezetekben szereplő és magyarázatra szoruló szakkifejezések meghatározása is megtalálható.

A gyakorlatok legnagyobb részben szövegalapú terminológiai elemzési feladatokat tartalmaznak, de találhatók közöttük olyanok is, amelyek a szaknyelvi szókincs gyarapítását hivatottak elősegíteni. Valamennyi kiválasztott szöveg autentikus szövegnek tekinthető, vagyis mindegyik a megfelelő szakterület szakértője által alkotott szöveg, és mint ilyen hiteles képet mutat a fordítási folyamatban felmerülő terminológiai nehézségekről és a szaknyelvek fejlesztésének perspektíváiról.

I. ELMÉLETI ALAPVETÉS

A SZAKMAI NYELVHASZNÁLAT SOKSZÍNŰSÉGE

A nemzetközi és a hazai politikai, gazdasági és társadalmi környezet változásai, valamint a tudományos-műszaki fejlődés erősen befolyásolja egy többnyelvű és interkulturális világ nyelvhasználati szokásait. Az ezredfordulón kibontakozó informatikai forradalom, a kommunikációs technológia rohamos fejlődése valamennyi anyanyelvi kultúrát, közöttük a beszélt magyar nyelv egészét is, rendkívül felgyorsult ütemben alkalmazkodó változásra kényszeríti.

Az interkulturalitás fogalmát tágan úgy értelmezzük, hogy egy adott kultúrában megfogalmazott üzenetek interpretálására egy másik kultúrában kerül sor. A tájékozódás érdekében szükséges a szakmai nyelvhasználat sokféleségének tudatosítása is. Ismernünk kell például, hogy saját szakmai kultúránk hogyan viszonyul más azonos nyelvű és idegen nyelvű szakmai kultúrákhoz, melyek a kapcsolatteremtés különféle stratégiái és alkalmazási módjai, milyen szerepet tölt be a kultúrák közötti közvetítés, hogyan kezelhetők a szakmai-tartalmi, interkulturális félreértések és konfliktushelyzetek (Schmidt 2006. 19.).

Léteznek olyan tevékenységek, amelyek

– a nyelv nélkül nem is léteznének – idesorolható a jogi nyelvhez és a vallási nyelvhez kapcsolódó néhány tevékenység (védőbeszéd, vallási szertartások), nyelvtanítás, politikai viták, újságírás, hírközlés, pszichoterápia, szociolingvisztikai kutatások,

– alapvetően nem nyelvek, mégis fontos nyelvi cselekedetekkel járnak együtt – orvosi nyelv,

– a nyelv használata nélkül is elvégezhető, ilyen például a sportolás vagy a zenélés, bár ezen tevékenységekre való felkészülésben szerepet játszik a nyelv.

Az első két kategória esetében nagyon fontos az illető szakterülethez tartozó szakterminológia ismerete, de ez nem azt jelenti, hogy az utóbbi esetében ne létezne szakterminológia, és a szakma művelői szempontjából ne lenne szükség ennek ismeretére.

Mielőtt rátérnénk a szakmai nyelvhasználat sokszínűségének vizsgálatára, következzen a szaknyelv meghatározása.

A szaknyelvek – melyek a társadalmi nyelvváltozatok közé sorolandók (Grétsy 1988) – hat alapvető jellemvonás alapján ismerhetők fel:

1. A nyelvközösségen belül meghatározott foglalkozási-tevékenységi körök kisebb-nagyobb csoportjai képviselőinek szakterületi vonatkozású érintkezését, szabatos verbális és írott információcseréjét szolgálják.

2. Erősen behatárolt használati szférájuk ellenére is magára a köznyelvre épülnek, annak nyelvi sajátosságait követik.

3. Kitűnnek a kérdéses szakterület tárgykörével, működésével, történetével, nemzetközi kapcsolataival, célkitűzéseivel és fejlődésével összefüggő, a köznyelvtől gyakran élesen elkülönülő szókincs használatával.

4. Sajátos, esetenként bonyolult „fogalmazási modoruk” van, ami a speciális szókészlet használatával kombinálva a kívülálló, azonos anyanyelvű számára értelemyszerűen nehezen vagy akár alig követhető is lehet.

5. A szaknyelvek tudatos fejlesztése – szemben a köz-, ill. az irodalmi nyelvvel – lényegesen szigorúbb szabályok alapján, sokoldalú, legtöbbször nemzetközi szintű egyeztetésekkel, minimumra csökkentett egyénieskedéssel és csak széles körű kritikai háttért biztosítva lehetséges.

6. A köznyelvnél sokkal gyorsabban fejlődnek és differenciálódnak, de rövidebb élettartamúak. Az elhaló szaknyelvek szókincse más szaknyelvekébe áramolhat, szakkifejezések közvetlenül vagy módosulva (pl. magyarítva) beépülhetnek a köznyelvbe, de értelmetlenné, ill. divatjamúlttá válhatnak és végérvényesen el is tűnhetnek (Szabó 2001. 2.).

A történeti bizonyítékok hiányában nem tudjuk megállapítani sem azt, hogy mikor és hol keletkeztek az első szaknyelvek, sem pedig azt, hogy mikor és hol vették észre először a speciális jellegüket. Nem kétséges, hogy bizonyos szaknyelvekkel nemcsak az ókori görögök és rómaiak rendelkeztek, hanem az ókori egyiptomiak és kínaiak is, de nem lehet tudni, hogy mennyire tudatosult bennük ezeknek a nyelveknek a sajátossága (Banczerovszky 2003). Mondhatni mióta vannak szakmák, azóta vannak szaknyelvek is.

A 20. század második felében felfigyeltek más sajátos szaknyelvi, illetve szövegbeli elemekre is, mivel az emberekben tudatosult, hogy szaknyelvekkel nemcsak a műszaki és/vagy tudományos területek rendelkeznek, hanem minden szakmai emberi tevékenység (alkotás) is.

Az azonos szakmát képviselő emberek (csoportok) egy idő múlva saját nyelvezetet hoznak létre, amely előbb vagy utóbb szaknyelvvé alakul át. A szaknyelv nem más, mint olyan képződmény, amely az ugyanazon szakterületen tevékenykedő, azonos szakmát űző emberek nyelvhasználatára jellemző, egy bizonyos közösségi jelleget kölcsönözve nekik. Kisebbségi helyzetben az sem közböcs, hogy az adott kisebbséghez tartozó közösség tagjai közül hányan ismerik anyanyelvükön a megfelelő szaknyelveket, és milyen mértékben képesek is használni őket saját innovációik létrehozásában és/vagy az idegenek átvételében, adaptálásában. Ez pedig szoros összefüggésben van az anyanyelven történő képzéssel is. A nyelv presztízsét emeli a rendelkezésre álló szaknyelvek precizitása, egzaktága, illetve az, hogy ezen a bizonyos nyelven teljes mértékben meg tudja értetni magát a beszélő minden nyelvhasználati szintéren (nincsen szüksége például arra, hogy ha szakmájáról értekezik, átváltson az állam nyelvére, a hivatalos nyelvre, vagy egy ún. *lingua francát* használjon).

Az emberi munka szakosodása és átalakulása, amelynek egyik fő oka a digitalizáció, illetve az egyre alakuló és fejlődő technológiák új specializációk és szakmák megjelenését vonták maguk után, és átalakították a szaknyelvekhez való viszonyulást is. A szaknyelveknek és a hozzájuk tartozó terminológiának egyre gyorsabb ütemben kell fejlődniük, és emiatt készleteik gyors ütemben és folyamatosan gyarapodnak. Ebben nagyon fontos szerepe lehet a fordítóknak is, hiszen egyes terminusok sikeres fordítása megfelelő népszerűsítés mellett könnyebben terjedhet el és akár standardizált terminussá is alakulhat.

A szakembereknek és így a fordítóknak azonban figyelniük kell arra is, hogy az utóbbi másfél évtizedben a terminológiának mint lexikai eszköztárnak az értelmezése nagymértékben megváltozott, mivel elérhetővé váltak a világhálón a többnyelvű terminológiai adatbázisok, a párhuzamos szövegkorpuszok, illetve az online (sokszor akár interaktív) szótárok is.

Nem szabad azonban azt sem elfelejtenünk, hogy a szaknyelvek és a hozzájuk tartozó terminológia nem azért jött létre, hogy általuk bizonyíthatóvá váljon a civilizációs fejlődés, létrehozásuk alapvető oka és egyben célja funkciójukban rejlik. A szaknyelvek biztosítják azt, hogy igénybe vehessük, felhasználhassuk a mások által létrehozott szellemi javakat és civilizációs vívmányokat, eredményeket. Ennek egy köznapi példája lehet az elektronikai cikkekhez vagy gyógyszerrekhez, kozmetikai termékekhez csatolt használati utasítás, amely több nyelven egyszerre tartalmazza a termék felhasználási módját, e szövegek tulajdonképpen a szaknyelvi terminusokat alkalmazásával íródott szakszövegnek minősülhetnek.

Másképpen fogalmazva, a szaknyelvek és a megfelelő terminológia nélkül semmilyen innováció létrehozása vagy átvétele, illetve felhasználása nem lenne lehetséges.

A sajátos információs-kommunikációs szükségletek kielégítése érdekében a szakmai közösségek szükségszerűen létrehozzák a megfelelő szaknyelveket, azaz a *technolektusokat*. Ebből a szempontból a különböző emberi közösségek egyre gyorsabb és egyidejűleg egyre mélyebb technolektális differenciálódása teljes mértékben indokolt (Banczerowski 2004. 446.).

SAKKNYELV ÉS TERMINOLÓGIA

A terminológia és a szaknyelv tárgyalása külön-külön nem lehetséges, éppen ezért ezen egyetemi jegyzet párhuzamosan tárgyalja a két fogalmat, úgy, hogy közben rávilágít a kettő közötti különbségekre és hasonlóságokra.

A szaknyelvekről szóló tudomány nagymértékben a nyelvészetnek a része, a terminológia viszont olyan terület, amely szókészletként a nyelvtudomány vizsgálati körébe tartozik, szaktudásként az adott szakterülethez. A terminológia fő tárgyát nemcsak maguk a terminusok mint nevek alkotják, hanem velük azonos mértékben az egyes terminológiai rendszerek által képviselt tudás is. A terminológiai „bankok” a szaktudás, a szakinformáció „bankjai”. A terminológia rendszerezése viszont nem más, mint ennek a szaktudásnak, illetve a szakinformációnak a rendszerezése (Sárosi-Márdirosz 2014. 45–46.).

A szaknyelvekről általában úgy beszélnek, mint valamely szakma sajátos nyelvéről, illetve mint a szakma művelőinek jellegzetes nyelvhasználati szokásairól. Ezt a nyelv társadalmi nyelvváltozatai közé sorolják és a *szakzsargon* névvel illetik. A szakmai, foglalkozási vagy egyéb típusú csoporton kívül álló személyek számára a zsargon bővelkedik olyan szavakban és szerkezetekben, amelyek nem jellemzik az általános nyelvhasználatot (Lutz 1999. 169.). Beszélünk az egyes nyelvek szaknyelvi regiszteréről, így létezik pl. magyar jogi nyelv, magyar hivatalos nyelv, magyar orvosi nyelv, magyar sajtónyelv, román gazdasági nyelv, angol orvosi nyelv, német műszaki nyelv stb.

A szaknyelveket a szemantikai síkon általában a monoszémia, azaz az egyértelműség, a morfológiai síkon a grammatikai egyszerűsítés, a stilisztikai síkon viszont rendszerint a semlegesség, azaz az expresszív funkciónak a hiánya jellemzi. Az első elvárás azonban nem mindig valósul meg, hiszen a gyakorlatban a terminusok is többértelműek. A szaknyelvekhez ezenkívül olyan tipikus tulajdonságokat is sorolhatunk, mint például:

1. a terminológiai tár nyitottsága, elsősorban az úgynevezett világnyelvekből történő kölcsönzések tekintetében;
2. az új terminusok megalkotásában a klasszikus nyelvek (latin, görög) szókincsére való orientálódás;
3. a különféle interdiszciplináris kapcsolatok hatására a terminusok konceptuális átalakítására való fogékonyság (Banczerowski 2004. 448.).

A terminológia kifejezést három vonatkozásban használják: jelenti a terminológia elméletét, a terminológiai vizsgálatás módszertanát és a szaknyelveket alkotó szakszókincsgyűjteményeket. Előbbit az egyértelműsítés érdekében a ter-

minológiaelmélet vagy terminológiatan elnevezéssel is illetik. Ha így tekintünk a terminológiára, akkor az nem pusztán a szaknyelvkutatás egy szűk területét, hanem a terminológia elméletét és módszertanát és ezek alkalmazását is jelenti. A szaknyelvkutatás és a terminológia különböző kiindulópontokkal rendelkezik, hiszen míg a szaknyelvkutatás a szaknyelveket (szakszókincset, grammatikai szerkezeteket, stílust stb.) elsősorban nyelvészeti módszerekkel elemézi, addig a terminológia a fogalmi rendszerhez illeszkedő terminusokat és azok rendszerét vizsgálja Eugen Wüster (akit a modern terminológia atyjának tekintenek) alapelveinek figyelembevételével, és figyelmen kívül hagyja a nyelv és a szakismeretek egységének szerepét (lásd Soglia 2002. 10.; Tamás 2014. 16.).

Jelen egyetemi jegyzet keretében a terminológia kifejezést főként az előbbi bekezdésben említett harmadik értelmében használjuk, de szót ejtünk néhány terminológiaelméleti kérdésről és a terminológiai vizsgálódás módszertanának legfontosabb vonatkozásairól is.

ÁLTALÁNOS SZAKNYELVI ÉS TERMINOLÓGIAI ISMERETEK

3.1. Szakmai nyelvhasználat

A szakmai nyelvhasználat elemzése során megvizsgáljuk, hogy a szakemberek kommunikációjának melyek azok az ismertetőjegyei, amelyek többnyire a köznyelv segítségével történő általános kommunikációtól megkülönböztetik a szakmainak nevezhető kommunikációt.

a) A szakmai beszélőközösség, mivel ennek tagjai ugyanazon szakma művelői, pl. jogászok, orvosok, fordítók, mérnökök

b) A szakmai ismereteik, amelyek képzettségükből és tapasztalataikból erednek

c) A szakma művelőinek azon törekvése, hogy együvé tartozónak tekintsék őket (közösségformáló jelleg, laikusoktól és más szakmák művelőitől való elkülönülés szándéka)

3.2. A szakszókészlet. A terminus

A szókészlet valamely nyelv szavainak teljes készletét jelenti, a szókinccs pedig ennek az a része, amelyet az egyén felhasznál. Kurtán Zsuzsa megállapítása szerint a szakszókinccs három rétegből áll (Kurtán 2003. 155–156.):

1. általános köznyelvi szókinccs (általános szókinccs elemei)

2. közös szakszókinccs (köznyelvből ismeretes szavak új jelentéssel, amelyek általánosan használt tudományos szakszavakká válnak, mint pl. *tényező*, *erő*, *kísérlet*, *növekedés*, *import-export*, *szoftver stb.*)

3. specifikus szakszókinccs, egy-egy szűkebb szakterület nyelvének elemei (az egyes szűkebb szakterületek használatában levő szakszókinccs, mint pl. *kolónoszkipia*, *mikromolekuláris*, *előszerződés*, *csődeljárás*)

Szókészlet – szókincs – szakszókincs	
szókészlet	valamely nyelv szavainak teljes készletét jelenti
szókincs	a szókészlet azon része, amelyet az egyén vagy közösség felhasznál
szakszókincs	valamely szakma művelőinek szakmához kapcsolódó szókincse

1. ábra: Szókészlet – szókincs – szakszókincs

Ennek a csoportosításnak az alapján elmondhatjuk, hogy az egyes szaknyelvek szakszókincse és a terminológia nem azonosak egymással, hiszen csak a specifikus szakszókincs tekinthető tulajdonképpeni terminológiának. Itt szükséges megjegyezni, hogy Kurtán Sager alapján megállapítja, hogy a terminológia kifejezés vonatkozhat magára a diszciplínára, a gyakorlatra és a gyakorlatból fakadó eredményre (Sager 1990, idézi Kurtán 2003).

A jelen munka keretében terminológiának a terminusok összességét nevezzük. A terminusokat *terminus technicus*nak nevezzük. *Terminus technicus* nem csupán egyetlen szó lehet, léteznek ugyanis terminus értékű kollokációk is, amelyek két vagy kettőnél több szóból épülnek fel (mint pl. *gócós idegsérülés, tüszős mandulagyulladás, szünetmentes tápegység, adófizetési határidő, egyetemleges kezességet vállal, aláírási joggal bír, bírságot szab ki* stb.). A terminusoknak ideális esetben mindenki számára ugyanazon jelentéssel kell bírniuk.

A terminus fogalmát általában az állandó tulajdonságai alapján határozzák meg. Tehát a terminus nem más, mint egy olyan szó vagy szókapcsolat, amely pontosan meghatározott fogalmat jelöl, és érzelmi töltés nélküli egység, de rendszerképző képességgel bír. Említésre méltó azonban az is, hogy paradox módon magának a terminusnak sincs pontos meghatározása a tudományban.

Banczerowski összegzése szerint a szakirodalomban a terminust különböző módokon határozzák meg, illetve értelmezik:

1. olyan nyelvi jelként, amelynek a deszignátumát¹ az ugyanahhoz a szaktudományhoz tartozó más deszignátumok viszonylatában definiálják (Rondeau 1984, idézi Banczerowski 2004);

1 A deszignátum meghatározása: a dolgok/tényállások osztálya, amelyre a jel általánosítva, fogalmilag utal.

2. vagy a szaknyelv olyan formális jeleként, amelynek a képzési momentuma megelőzi a megfelelő fogalom definiálásának a folyamatát (Rondeau 1984, idézi Banczerowski 2004);

3. vagy egy szóként, illetve szókapcsolatként, amelynek speciális, konvencionálisan meghatározott tudományos vagy műszaki jelentése van;

4. vagy egy kifejezésként, amelynek segítségével rámutatunk a fogalomra, azaz az adott objektum megkülönböztető jegyeinek a halmazára (Suonuuti 1997, idézi Banczerowski 2004);

5. vagy a szakszókincs egységeként (Suonuuti 1997, idézi Banczerowski 2004).

Függetlenül attól, hogy hogyan határozzuk meg a terminusokat, különlegességük mindenekelőtt abból fakad, hogy azok „az emberi tevékenység verbális eszközei”. Általuk az ember megismeri az objektív valóságot, képessé válik értekezni róla, átadni a megszerzett ismereteket és új ismereteket szerezni, mindez pedig nagy hatással bír az ember magatartására, tevékenységére és viselkedésére.

Elvárások a terminusok jellemzőit illetően

Tekintettel arra, hogy a terminusokat meghatározott csoportok használják egy bizonyos szakterületen, vonatkozásukban kialakultak elvárások az egyes szakmák művelői részéről, és ezek tükröződnek a szakirodalomban is. Az elvárások azt kívánják körvonalazni, hogy ideális esetben milyennek kellene lenniük a terminusoknak. Az alábbiakban ezeket az elvárásokat soroljuk fel.

A terminusokkal szemben állított követelmények:

1. egy jelentésük legyen – ne legyenek szinonimák;
2. mindig ugyanabban a jelentésben használják őket;
3. ne hordozzanak érzelmi jelentést;
4. legyenek kontextustól függetlenek;
5. szabatosság;
6. szemléletesség;
7. helyesség;
8. hajlékonyság;
9. általános használat;
10. állandóság és tartósság;
11. alkalmasság (Heltai 2004. 28.).

A szakszövegek íróinak, akár csak a szakfordítóknak, nagyon fontos, hogy a terminusoknak mindig csak egy jelentése legyen. Az egyöntetűség mint elvárás arra utal, hogy egy terminus csak egy jelentéssel bírhat, és a terminust olvasva lehetőleg mindenkinek ugyanarra a fogalomra kell gondolnia. Ennek ellenére sokszor előfordul, hogy több terminus is kínálkozik ugyanazon fogalom jelölésére, ilyenkor mindig a szakszöveg alkotójának, illetve fordítójának a preferenciájától függ, hogy melyikre esik a választása. Az is fontos, hogy a terminusokat mindig

ugyanabban a jelentésben használják, hiszen ez segíti a következetesség megteremtését, és könnyíti a megértést is. A szakszöveg objektivitásra való törekvése miatt alapvető elvárás, hogy a terminusok érzelemmentesek legyenek, az pedig, hogy jelentésük ne legyen a szövegkörnyezettől függő, azért elengedhetetlen, mert a szaknyelvi pontosság elve egyébként nem lenne tiszteletben tartható.

Az az elvárás, hogy egy terminus szabatos legyen, tulajdonképpen azt jelenti, hogy megvalósuljon az általa közölt tartalom pontos kifejezése. Egy terminus sem többet, sem kevesebbet nem jelenthet, mint az általa jelölt fogalom.

A szemléletesség mint elvárás arra utal, hogy az illető terminus képes legyen képi információt adni, és így megfoghatóvá, érzékelhetővé tenni a jelölt tartalmat.

Jelen esetben a helyesség mint elvárás azt jelenti, hogy a terminusnak pontosnak kell lennie tartalmi szempontból és nyelvi szempontból is, ami azt jelenti, hogy pontosan kell illeszkednie a nyelv rendszerébe.

Az előbbi elváráshoz kapcsolható a hajlékonyság elvárása is, amely értelmében a terminusoknak könnyedén toldalékolhatóknak kell lenniük (éppen ezért jelentett különösen nagy problémát a *file* – *fájl* számítástechnikai kifejezés magyar szaknyelvbe való bekerülése, hiszen például a tárgyragot vagy a határozóragokat nagyon nehéz volt hozzáilleszteni a magyar nyelv fonetikai szabályai miatt, ti. a magyar nyelvre kevésbé jellemző a mássalhangzók torlódása).

Az általános használat elve azt tartja szem előtt, hogy a szóban forgó terminus olyan mértékben válik elterjedtté, hogy az egyazon szakmához tartozók valamennyien használják azt.

Az állandóság és tartalmasság elve úgy fogalmazható meg, hogy egy terminusnak annyira találónak kell lennie, hogy az általa megnevezett fogalom révén jelölt dolog teljes élettartama alatt használható legyen.

Az alkalmasság mint elvárás arra utal, hogy az illető terminus megfeleljen azon kritériumoknak, amelyek szükségesek ahhoz, hogy terminusoknak tekintsük azokat.

A megfelelő szakszókincs alkalmazása függ a nyelvhasználó terminológiai ismereteitől is. Ez azt jelenti, hogy szakmától függetlenül egy szakember csak akkor képes megfelelően használni a szóbeli és írásbeli kommunikáció során a terminusokat, ha pontosan ismeri is azokat, éppen ezért minden szakképzés (legyen az elméleti vagy gyakorlati) elengedhetetlen része a szaknyelvi, illetve terminológiai képzés.

A terminológiát szükséges megkülönböztetni a nómenklatúrától. A nómenklatúra vagy nevezéktan egy összefüggő ismereti zóna megnevezéseinek rendszere (periódusos rendszer, zoológiai rendszertan, az Európai Unió egységes termékosztályozási rendszere stb.), ezzel szemben a terminológia a tudományok sajátos szakkifejezéseit jelenti, amelyeknek jelentése definiálással egyértelműen adott (jogi terminológia, orvosi terminológia stb.).

Terminológia és nómenklatúra	
Terminológia	a tudományok sajátos szak kifejezései
Nómenklatúra	összefüggő ismereti zóna megnevezéseinek rendszere

2. ábra: A terminológia és nómenklatúra összefüggése

3.3. A terminusok vizsgálatának lehetséges dimenziói

A szakszavakat, vagyis a terminusokat több dimenzióban is lehet vizsgálni. A lehetséges vizsgálati dimenziók közül itt csak néhányat említünk meg, köztük az etimológiai dimenziót, a lexikológiai dimenziót, illetve a szintaktikai-szemantikai dimenziót.

3.3.1. Az etimológiai dimenzió

Az etimológiai kutatás azt tárja fel, mikor és mely nyelvből került az adott szakszó a szókincsbe. A magyar szaknyelv kialakulásának és fejlődésének vonatkozásában elmondható, hogy az a köznyelvből fejlődött ki, de idővel szakszavakkal és idegen nyelvből kölcsönzött elemekkel gyarapodott. A szaknyelvek fejlődése során fontos szereppel bírtak a tudósok és szakemberek, később a nyelvészek és a magyar szaknyelvek esetében a nyelvújítók is.

A 16. század végéig a vallásos és a tudományos irodalom nyelve kizárólag a latin volt. A 17. században fejlődésnek indultak az egyéb tudományos műfajok is, és a latin nyelv szerepe lassanként háttérbe szorult. Az ebben a korszakban tevékenykedő magyar tudósok, mint Szenci Molnár Albert és Apáczai Csere János azt a célt tűzték maguk elé, hogy a magyar nyelv számára hódítsák meg azokat a tudományágakat, amelyekről mindeddig csak latinul lehetett értekezni. Apáczai Csere János *Magyar Encyclopaediája* (1653) igyekezett átfogó képet nyújtani az emberiség akkori tudásáról. Ebben a műben találhatjuk meg a magyar szaknyelvek gyökereit. Apáczai azt vallotta a *Magyar Encyclopaediában*, hogy „azok a tudományok szólaltak meg először nyelvünkön, melyek szaknyelvéhez a legtöbb kifejezést meg lehetett találni a nép között”.

Az alábbiakban felvillantunk néhány adatot a magyar történeti-etimológiai szótárból arra vonatkozólag, hogy néhány ma is ismert és használt terminus mikor került be a magyar szaknyelvbe, vagy mikor jött létre belső szóalkotással:

- 16. sz. – dialógus, fizikus, mágnes, tályog
- 17. sz. – kohó, mángold, csigolya
- 18. sz. – kobalt, laboratórium, sav, földrész, kémikus, mechanikus, bárány-himlő
- 19. sz. – gümőkör, higany, etnográfia, mikroszkóp, fonográf
- 20. sz. – rádió, robot, kibernetika, műhold
- 21. sz. – nőrsz, szelfi, lájkol

3.3.2. A lexikológiai dimenzió – szóalkotási folyamatok a szaknyelvben

A terminusok vizsgálatának egyik legérdekesebb dimenziója a lexikológiai dimenzió, különös tekintettel arra, hogy hogyan is jöttek létre az egyes terminusok. A terminusok ezen dimenzió mentén való vizsgálata érdekében főként Zsemlyei Jánosnak *A mai magyar nyelv szókészlete* című munkáját² használtuk, és az általa bemutatott szókincsgyarapító módzatokból kiindulva mutatjuk be a szakszókincs gyarapodásának, gyarapításának lehetőségeit.

3.3.2.1. A szóalkotás meghatározása

A *szóalkotás* során a nyelv már meglévő elemeit (a szótöveket és a képzőket) használjuk fel új szavak létrehozására. A szóalkotás gyakoribb módjai között a szóösszetétel és a szóképzés, a ritkábbak között a szóelvonás, szóhasadás, a mozaikszavak alkotása, a szórövidítés, a szóvegyülés, valamint a népetimológia szerepel (Zsemlyei 2014. 39.).

Fábián ma is érvényes megállapítása szerint „A szóalkotás módjaiban nincs különbség: a szaknyelv új szavait ugyanazokkal az eszközökkel hozzák létre, mint az irodalom szavait: a nyelvújítás szóalkotási módjainak valamelyikén” (Fábián 1955. 223., idézi Fóris 2005. 13.).

Az alábbiakban ezek közül azokat mutatjuk be Zsemlyei alapján, amelyek a terminusok létrehozásában is szerepet játszottak. Az általános meghatározás után következnek a terminusok létrehozására vonatkozó észrevételek.

2 L. Lechto 1988, de Groot 1988, Carballa 1981.

3.3.2.2. Gyakoribb szóalkotási módok

1. *A szóösszetétel.* A szóösszetétel a szóalkotás legtermékenyebb módja. A szóösszetétel során két szót egyetlen új szóvá illesztünk össze (ház + tető → háztető). Az új morfológiai egység jelentéstartalma más, mint az elemek jelentése külön-külön, bár kétségtelen, hogy ebben az új jelentésben az elemek eredeti jelentése adja a kiindulóalapot. A szakmai nyelvhasználat több színterén számos beszédhelyzetben van szükség a tartalmi összefüggések tömör kifejezésére. A szakszavak szintaktikai és szemantikai szempontú vizsgálata kimutatta, hogy ezt a célt leginkább a szóösszetételek szolgálják. Éppen ezért a szaknyelvben gyakran előfordulnak összetett szavak (mint pl. *fogyasztóvédelem, minőségbiztosítás, pénztárgép, hasfal, sejtciklus, gyámhatóság, gyermekelhelyezés, válóper*).

2. *A szóképzés.* Szóalkotási módjaink közül a szóösszetétel mellett a legjelentősebb a szóképzés. Ez a legtermészetesebb szóalkotásmód. A szóképzés során egy régebbi szó jelentését (vagy legalább hangulatát) a hozzáillesztett képző segítségével bizonyos irányban megváltoztatjuk, s így mind alak, mind jelentés, illetőleg hangulat tekintetében önálló új szót alkotunk a tartalmi-logikai összefüggések tömör kifejezésére. A terminusok szintaktikai és szemantikai szempontból történő vizsgálata kimutatta, hogy a képzők segítségével nagyon széles körben fejezhetők ki új jelentések a szakmai nyelvhasználat számos színterén (mint pl. *sebész, mérnök, alvadás, görbület, bérlet, jogi*).

3.3.2.3. Ritkább szóalkotási módok

1. *A mozaikszavak alkotása.* Ez a szóalkotási eljárás nyelvünkben meglehetősen új, a 19. század végén bukkant fel, ma már a ritkább szóalkotási módok közül a legtermékenyebb. Kialakulásában külföldi mintáknak is nagy szerepük volt. A *mozaikszók* egy része *betűszó* (*NATO* – North Atlantic Treaty Organization/Észak-atlanti Szerződés Szervezete vagy Atlanti Szövetség, *ENSZ* – Egyesült Nemzetek Szervezete, *HÖK* – Hallgatói Önkormányzat). A mozaikszavak úgy is létrejöhetnek, hogy a több szóból álló neveknek nemcsak a kezdőbetűit, hanem részben vagy egészében a szóeleji betűcsoportjait rántjuk össze. Ezeket szóösszevonásoknak nevezzük: *MAHART* (*mahart*) = Magyar Hajózási Rt. (azaz részvénytársaság), *SORTEX* (*sortex*) = Soroksári Textilipar stb. A szaknyelvek tekintetében elmondható, hogy a betűszók előfordulása nagyon gyakori. Olyan önállósult lexikai egységekről van szó, melyek feloldására többnyire nem is gondol a szöveg írója vagy a fordító (például *GPS* – Global Positioning System/globális helymeghatározó rendszer, *HIV* – Human Immunodeficiency Virus/*humán immundeficiencia-vírus*, *AIDS* – Acquired Immunodeficiency Syndrome/szerzett immunhiányos tünetegyüttes). Ezek egyaránt lehetnek belső keletkezésűek, tükörszók és idegen eredetűek (Dróth 2008. 24.). A szaknyelvek differenciálódásával párhuzamosan, illetve az újabb technikai találmányok és eszközök megszü-

letésével, a digitalizáció rohamossá válásával egyidejűleg keletkeznek, és velük együtt rendkívül gyorsan nemzetközivé is válnak. Bár nagyon sok olyan betűszó van, amelyek szinte fel sem tűnnek a mindennapi nyelvhasználatban, mégis léteznek olyanok, amelyeket még a szakmai körökben sem ért mindenki (például az EU-s jogrend rövidítései sorolhatók ide), hiszen az általuk jelölt fogalmak csak az adott szakterület vagy szakmai csoport tagjai számára ismeretesek, egy másik szakterület vagy művelője számára ismeretlenek.

2. *A szórövidítés.* A modern szóalkotásmódok közé tartozik a szórövidítés is, amely a szóelvonással meg a mozaikszó-alkotással mutat rokonságot. Ennek szintén kedvez napjaink rohanó, felgyorsult tempója, amely arra ösztönözi a beszélőt, hogy minél rövidebb idő alatt minél több információt közöljön. Ennek több típusa van. Gyakori eset, hogy a hosszabb szó vagy szószerkezet jelentését az első egy-két szótag veszi át, pl. *irtó* (← *irtózatos*), *kösz* (← *köszönöm*), *linó* (← *linóleum*), *prof* (← *professzor*). A szakmai kommunikáció gyorsítása érdekében is nagyon gyakori, hogy a szakmák művelői saját technolektusuk keretében alkalmazzák ezt a szóalkotási módot, így lehet pl. *a tulajdonosból tulaj*, a *multinacionális cégből multi* stb. Az angolban például így jött létre a *lab* a *laboratory*-ból. Megjegyzendő, hogy ez inkább a szóbeli közlésben érvényesül, kevésbé írott szövegekben.

3. *A szóelvonás.* A szóelvonás olyan szóalkotási mód, amelynek során a beszélők egységes, szerkezetileg nem elemezhető szavakat – téves analógia következtében – olykor képzett vagy összetett szónak érznek, s a képzőnek vélt szóvéget elhagyva a megmaradt szódarabot önálló életre keltik, vagy az összetételi tagnak érzett szórészt külön szóként is használják. Például a szóképzés fordított műveletének eredményeként született elvonás például a *kadar* bornév a *kadarkából*. Szóelvonásnak tekintjük a következő igéket is: *gyorsítás* > *gyorsít*; *nagymosás* > *nagymos*. Meg kell még említeni azt az esetet is, amikor a szóösszetétel fordított műveletének eredményeképpen önállósodik például egy képző: *izmus* 'művészeti, filozófiai irányzat' jelentésben. A jogi nyelvben például így keletkezett a *per* főnév a *perel* igéből való elvonás révén. Íme néhány példa az angol terminusok közül is: *edit* az *editor* főnévből, *televise* a *television* főnévből.

4. *A szóösszevonás (l. szóvegyülés).* Szóösszevonás során az alapul szolgáló többszavas kapcsolatból nagyobb egységek őrződnek meg (pl. *maszek*, *viszlát*, *számtech*). A szaknyelvekben is használatos ez a szóalkotási mód. Ezen szóalkotási mód alkalmazásával jött létre például a ma már mindenki által használt *radar* szó is, amely a *radio detecting and ranging* kifejezés egy szóba való összevonása révén jött létre. A különféle rövidítéseket kedvelő angolban gyakori a szóvegyülésnek ez a fajtája, amelyet a *Magyar grammatika* szóösszerántásnak nevez (Keszler 2000. 337.). Tipikus esetében az első szó előtagja és a második szó utótagja vonódik össze. Az angol nyelvben keletkezett újdonságok közül jó néhány használatos a magyarban is. (Pl. *motel* < *motorists* x *hotel* és a *smog* < *smoke* x *fog*.)

3.3.2.4. Terminologizáció

A *terminologizáció* alatt az a jelenség értendő, melynek során valamely köznyelvi kifejezés szaknyelvvé válik valamilyen jelentésmódosulás következtében. Az így létrejött terminusok esetében elmondható, hogy a fogalom, amelyet jelöl, viszonylag jól definiált, és a megnevezés is széles körben elterjedt. Illusztrációként íme néhány példa a magyar számítástechnika nyelvéből:

1. táblázat. A terminologizáció esetei a magyar számítástechnika nyelvéből

<i>Terminus és annak szaknyelvi jelentése</i>	<i>Köznyelvi jelentés (az Értelmező szótár szerint)</i>	<i>Jelentésváltozási kérdések</i>
<i>Csapda</i> : olyan, nem felhasználó által programozott, valamilyen rendkívül esemény által kiváltott ugrás egy meghatározott programcímre, amely együtt jár az elugrási cím tárolásával.	Állatok megfogására alkalmas szerkezet vagy verem. Cselfogás, amellyel valakit lépre csalnak.	Egy élettelen dolog nevét egy elvont cselekvésre kezdtek használni egy más használati környezetben, más regiszterben, szakszóként.
<i>Tár</i> : a számítógép olyan belső funkcionális egysége, amelyben adatokat lehet elhelyezni, megőrizni, és amelyből adatokat lehet visszanyerni.	Tölténytár, tárolásra való helyiség.	Funkcionális hasonlóságon alapuló névátvitelről van szó.

Forrás: saját gyűjtés

3.3.2.5. Köznevesülés

A *köznevesülés* az a nyelvi folyamat, amelynek során a nyelvhasználók egy korábban tulajdonnévként használt főnevet köznévi értelemben kezdenek használni, és ezt írásban is jelölni kezdik. Köznevek keletkezhetnek személynevekből, márkanamevekből, földrajzi nevekből vagy akár neves dátumokból, ismert történelmi események elnevezéseiből is (Várnai 2005. 39.).

A szaknyelvek esetében főként az egzakt tudományok esetében gyakori, hogy valamely felfedezést annak felfedezőjéről neveznek el. Az orvosi szaknyelv esetében gyakran előfordul, hogy valamely betegséget arról a személyről neveznek el, aki azt először leírta.

Íme néhány, mindenki számára ismert érdekes példa: *Ford* – autómárka, amely nevét a Ford Motor Company alapítójáról, Henry Fordról kapta, aki az

autóipar, a futószalagos gyártósor és a modern tömeggyártás egyik úttörője; *nikotin* – dohánytermékek alkotóeleme, amely függőséget okoz, és amely nevét Jean Nicot de Villemain francia diplomatáról kapta; *Xerox* – a Xerox Holdings Corporation nyomtató és fénymásoló gépeket tervező és értékesítő cég, amelynek termékei az elsők között kerültek be hazánkba, éppen ezért a fénymásolás műveletét a gép nevéből származtatják, és minden fénymásológépet xeroxgépnak neveznek a mindennapi nyelvhasználatban; *rimmel* – a Rimmel márkanevből vált a szempillaspirál univerzális elnevezésévé; *aszpirin* – az Aspirin nem magának a gyógyszernek, illetve a hatóanyagának a neve, hanem egy márkánév, amelyet a Bayer gyógyszergyártó védjegyez, de a név ma már mindenki számára a fájdalomcsillapítással függ össze, így a köznyelvben gyakran a más fájdalomcsillapítókat is ezzel a névvel illetik; *Ampère* – amper, amely az elektromos áram erősségének mértékegysége a Nemzetközi Mértékegységrendszerben, nevét André-Marie Ampère francia fizikusról kapta; *Pasteur* – a pasztörözés vagy pasztörizálás egy olyan élelmiszer-technikai módszer, amely elsősorban a folyadék 60-90 °C-ra történő hirtelen, rövid idejű felmelegítésével és azt követően gyors lehűtéssel csökkenti a benne lévő mikroorganizmusok mennyiségét. A folyadékokban található mikroorganizmusok elpusztítására fejlesztette ki Louis Pasteur és Claude Bernard; *Röntgen* – *röntgen*, *röntgensugárzás* – Wilhelm Conrad Röntgen Nobel-díjas fizikus nevéből származó köznév; *Joule* – joule, amely a munka, a hőmennyiség és az energia – mint fizikai mennyiségek – mértékegysége, nevét James Prescott Joule angol fizikus tiszteletére kapta, és később köznevesült.

3.3.2.6. Kölcsönszók, jövevényszavak és idegen szavak a magyar szaknyelvekben

A szakmai tapasztalatcserék és a tudástranszfer megkönnyítése, illetve az egyértelmű terminus használata céljából maradt a szakszavak nagy része idegen szó a magyar nyelvben több-kevesebb magyarítási vagy fordítási kísérlet dacára is. Élnek természetesen a szlengben, valamint a szakzsargonban a magyarított változatok is.

A nyelv a megismerés eszköze, intellektuális érzékszerv, a nyelv segítségével valósul meg világunk tagolása, csak a nyelv segítségével tehetjük a dolgokat szellemi értelemben magunkévá, csak azt birtokolhatjuk értelmileg, amit valamiféleképpen megnevezünk nyelvünk segítségével. Ha a munka, tudomány vagy kutatás területén valamilyen új eszköz, tárgy, gondolat jelenik meg, annak használói törekedtek arra, hogy minél hamarabb megnevezzék valamiféleképpen az újat. Ha nem volt olyan szó a nyelvben, amely jelentésbővüléssel alkalmas lett volna az új megnevezésére, akkor átvették az idegen szót, esetleg magyarították, vagy az átadó nyelvi alakjában alkalmazták. A kölcsönzés állandó folyamat.

Amikor egy idegen szó a befogadó nyelvbe megérkezik, akkor ez abban voltaképpen nem csupán idegen elem, hanem egyben neologizmus is, rendszerint

egy, a befogadó világában korábban nem létezett fogalom, jelenség jelölője. Az idegen szó alkalmazása tehát gyors és könnyű szükségmegoldása egy, a gyakorlati életben született kényszerhelyzetnek.

Említést kell tenni a *kontaktológiáról*, a nyelvi interferenciák kérdéséről is. A kölcsönzések kérdésköréhez érkezve főleg a lexikális kölcsönzések kerülnek előtérbe (szókészletek között), de a részrendszerek is kapcsolatba kerülnek egymással, és így más nyelvi elemek is átkerülnek a nyelvbe, nemcsak szavak (Benő 2008). Ezek úgy is átkerülhetnek, hogy a nyelvek nem állnak közvetlen kapcsolatban egymással, hanem valamely közvetítő nyelv továbbítja őket. Ez ún. műveltségi úton történik, és ezek a nemzetközi szavak, amelyeket műveltségyszavaknak is neveznek. A nyelvek a nyitottság szempontjából nem egyformák: vannak extrovertált nyelvek, amelyek viszonylag könnyen befogadják és asszimilálják az átvételeket (ilyenek az újlatin nyelvek, de ilyen az angol is), és vannak olyan nyelvek, amelyek a nyelvi purizmusuk miatt tartózkodnak az idegen elemektől (ilyen a finn és a magyar). Ezek az introvertált nyelvek, azonban a fontos elemeket ezek is mindig befogadják.

Az idegen szavakhoz való viszonyulás: vannak purista felfogások, ilyen volt a magyar nyelvben uralkodó tendencia a 1930-as években, és vannak ennél sokkal gyakorlatiasabb felfogások is, amelyek azt tartják szem előtt, hogy a szakszavaknak az a fő feladatuk, hogy megkönnyítsék a szakmai csoportok tagjai közötti kommunikációt, függetlenül attól, hogy a tagoknak mi az anyanyelvük. Továbbá említésre méltó, hogy kölcsönzések esetén szintaktikai, morfológiai elemek is átkerülnek a nyelvbe, de ez sokkal ritkább, mint a szavak átvétele. Létezik fonémaátvétel is, de ez nagyon ritka.

Idegen szó, jövevényszó, kölcsönszó: a jövevényszó már hozzáidomult a nyelv rendszeréhez, az idegen szó pedig csak akkor indokolt, ha nincs megfelelő szó a nyelvben. A kölcsönszó pedig általánosabb megnevezése a lexikai átvételnek.

Az idegen szavak adaptációjának folyamatában lépcsőfokok vannak: először az idegen szavak idegen nyelven íródnak, majd fokozatosan átíródnak az átvevő nyelv saját helyesírására. Az adaptáció során megszűnik a szónak az idegen jellege, szócsaládot alakít ki, úgy viselkedik, mintha eredeti szó lenne. Az adaptáción átesett idegen szavakat jövevényszónak nevezzük. Az idegen szavak között van olyan, amelynek van magyar nyelvű megfelelője, és van olyan is, aminek nincs.

A kölcsönzés következő fajtáit ismerjük:

a) Kulturális kölcsönzés: azok a szavak, amelyek kulturális újdonságokkal kerültek be a nyelvbe (műszerek, számítógép, filozófia)

b) Hiánykölcsönzések: vannak olyan időszakok, amikor bizonyos területeken lexikális hiány jön létre a beszélők szókincsében (pl. kétnyelvűségi helyzetben a magyar hivatali nyelv leépülése miatt kölcsönzés útján pótolják a hiányt: mint pl. a román eredetű *primár* a magyar *polgármester* helyett stb.)

c) Parole-kölcsönzés: a kétnyelvű beszélők nyelvhasználatában, ha nem jut eszébe a magyar szó, és beszéd közben átvesz alkalmilag egy másik szót egy má-

sik nyelvből, de ennek a nyelv szempontjából nincsen semmi jelentősége, csak abban az esetben, ha elterjed az adott alkalmi kódváltás. (Benő 2004)

A jövevényszavak beépülése a nyelv rendszerébe

Az alábbiakban a jövevényszavak beépülésének néhány esetét soroljuk fel:

1. Ha a nyelvtani nemek bekerülnek a magyar nyelvbe, akkor neutralizálódnak (pl. az angol egyes szám harmadik személyű névmások: *he/she – ő*).

2. Ha a magyarban kötött hangsúly van, vagy időtartamban van kötöttség, esetleg mássalhangzó-torlódás áll fenn, akkor illeszkedés fog bekövetkezni az átvételben (a görög–latin eredetű *schola* a magyarban *iskola* lesz, a szó elején ejtéskönnyítő magánhangzó betoldására kerül sor, ugyanígy a szláv eredetű (szerb, horvát, szlovén, szlovák) sztol szóból származó asztal szavunkban a szó eleji *a* a mássalhangzó-torlódást oldja fel, további példaként említhető a *brat* horvát v. szlovák eredetű *barát* szavunk is.

3. Létrejöhet szemantikai vonatkozása is a kölcsönzésnek: szűkül az átvett szó jelentése, ezáltal valamely absztrakt jelentés konkrét jelentésre tesz szert. Olyan eset is létezik, hogy maga a jelentés kerül át a magyar nyelvbe (pl. az eskaláció az angol *escalation* ‘kiterjesztés’ jelentésű szó a magyar nyelvben ‘háborús hadművelet kiterjesztése’ jelentéssel található meg).

4. Tükörszók, tükörjelentések jönnek létre: *régiség* – ‘szakmai tapasztalat’ jelentésű román nyelvből származó *vechime* szó tükörfordítása, *családi orvos* – a ‘házi orvos’ jelentésű román nyelvből származó *medic de familie* kifejezés tükörfordítása (ezen elemek már beépültek az erdélyi regionális köznyelvbe).

A szaknyelvekre általában jellemző, hogy más nyelvből kölcsönöznek szavakat és kifejezéseket. Sok közülük már jövevényszóként gyarapítja a magyar szaknyelvi regisztert, de számos olyan terminus és kifejezés létezik, amely ma is idegenszerűnek hat. Jelen egyetemi jegyzet keretei nem teszik lehetővé, hogy a magyar szaknyelveket ért valamennyi hatásról részletesen értekezzen, csupán néhány érdekesebb nyelvi adatot és példát mutatunk be.

A szaknyelvek kezdetben az ember számára elengedhetetlen és a létfenntartáshoz szükséges tevékenységek elvégzésével (vadászat, halászat, állattenyésztés, földművelés és az ezek során nyert termékek feldolgozása) és az elemi szükségletek kielégítésével (például étkezés, ruhakészítés, házépítés) összhangban változtak. Mindehhez kapcsolódott az eszközkészítés és az új eszközök elnevezésének szükségessége. Ebben a korai szakaszban szaknyelvnek a szakszókinccs és frazeológia tekinthető. Legrégebbi szakszavaink a botanika, a zoológia és az asztronómia témaköréből származnak, de a nyelvemlékek arról is tanúskodnak, hogy léteztek már akkor is jogi nyelvhez tartozó terminusok. Ilyen például Vér András menedéklevele 1493-ból, amely ilyen szavakat tartalmaz: *adós, zálogosság, nyugtatvány*.

A szakmai kapcsolattartás szükségletei alapján jöttek létre például a szakszövegek különféle műfajai: okmányok, receptek, törvények, szabályok, gazda-

lajstromok, telekkönyvek. Az iparosodás, a bányászat fejlődése, a könyvnyomtatás megjelenése és elterjedése a nyelvhasználatot is jelentősen befolyásolta, a reformáció pedig nagy hatással bírt a magyar szaknyelvek alakulására. Például a magyar nyelvtudomány terminológiájának kialakulása is erre az időszakra tehető, ennek forrása pedig Sylvester János *Grammatica Hungarolatina (Magyar–latin nyelvtan)* című munkája (1539).³

3.4. Terminológiai szabványosítás, egységesítés és fejlesztés

3.4.1. A terminológiakutatás célja

A 18. és 19. századi nyelvújítás keretében végzett terminológiai munkálatok középpontjában a terminusalkotás állt. Hátterbe szorult a terminusok rendszerbe állításának és a terminológiai rendszer kidolgozásának kérdése. A szakszavak és szakkifejezések rendszere a szakmák logikai rendszeréhez igazodva alakult ki. Tulajdonképpen terminológiai rendezés csak később, az 1900-as években valósult meg. A 20. században már Európa-szerte szükség volt az újonnan keletkezett fogalmak megismerésére, megnevezésére, a megfelelő új terminusok létrehozására és rendszerezésére. Ez a tény, illetve az terminológia tudományos tanulmányozásának fellendülése azt eredményezte, hogy egyre több kutató foglalkozott terminológiakutatással, és az elért eredmények nagy hatást gyakoroltak a terminológia nemzetközi és magyar fejlődésére is (Fóris 2005. 13–14).

Később, a 20. század második felében a nyelvészet és a szaktudományok interdiszciplináris együttműködése révén fellendültek a terminológiai kutatások, és több szakszótár is megjelent. 1955-ben jelenik meg Klár János és Kovalovszky Miklós összefoglaló műve, amelynek címe: *Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései* (Fóris 2005. 15.). Ez egy igazi úttörő munka volt, amelynek célja az volt, hogy ráirányítsa a tudományos élet szereplőinek figyelmét arra, hogy a terminológiakutatás nagyon fontos, hiszen elméleti útmutatás nélkül elképzelhetetlen a konkrét terminológiai feladatok elvégzése (szaknyelvi korpusztervezés, szaknyelvi státusztervezés, terminográfia). A szerzők szerint fontos a megismerési folyamat során megismert fogalmak rendszerezése, a terminusok rendszerének kialakítása, az általános és konkrét fogalmak sorrendiségének megállapítása, illetve *a fogalmak (és elnevezésük) egymáshoz való viszonyának meghatározása* (Klár–Kovalovszky 1955, idézi Fóris 2005. 17.).

Az előbbi bekezdés kiemelt része jelenti a fordító szakos hallgatók számára a legfontosabb kihívást, hiszen számukra lényeges nem csak az *egy fogalom*

3 Tarnóczy 1966, Deme 1981, Montero-Martinez 1999.

– egy *elnevezés (terminus technicus) elve*, hanem az is, hogy ezeket a *terminus technicus*okat képesek legyenek megfeleltetni egy vagy több idegen nyelv szakszavaival.

3.4.2. A terminológiai szabványosítás

A szaknyelvkutatás céljainak megvalósítása érdekében többféle háttértudással és kompetenciával rendelkező szakemberek együttműködésére van szükség.

Wüster szerint nem a lexikai egységből kell kiindulni, hanem a fogalomból. A fogalmak ugyanis mind a terminusoktól, mind pedig bármely nyelvtől függetlenül léteznek, minden fogalom mentális folyamat produktuma. A szaknyelv szókészlete annyi lexikai egységet tartalmaz, ahány fogalmat elismer (Wüster 1991, idézi Tamás 2014).

A szabványosító bizottságok feladata, hogy

a) kiküszöböljék az inkongruenciát fogalmak és fogalomrendszerek között,
b) tisztázzák a fogalmak körülírása során tapasztalt eltéréseket definíciókkal és vizuális eszközökkel,

c) feltárják a különbségeket a szavak külső formájában és belső szerkezetében,

d) bemutassák a különböző írásjelek használatát.

Az alábbi idézet rámutat a terminológiai szabványosítás néhány kérdésére:

„A terminológiai szabványosítás a terminushasználatot egy nyelven belül, egy domináns modell alapján egységesíti, azzal a céllal, hogy ugyanazt a fogalmat mindig ugyanaz a terminus jelölje a szaknyelvben, hiszen ez az egyértelmű szakmai kommunikáció alapfeltétele. A terminológiai szabványosítás történhet a konkrét szabvány kidolgozása előtt, a szabványfejlesztés előkészületeként a szabvány szövegében használni kívánt terminusok meghatározásával; illetve már kiadott szabványokból is kigyűjthetők az alkalmazott terminusok definíciókkal együtt. A terminológiai szabványosítás eredményeként leginkább terminológiai szabványok születnek. A terminológiai szabványok két eltérő típusba sorolhatók: előírhatják, hogy az új fogalmakat milyen elvek alapján kell nyelvileg megjelölni; illetve több, már használatban lévő terminus közül kijelölhetik a beszélt vagy írott szakmai diskurzusban alkalmazandót.” (Fóris–Sermann 2010. 45–7.).

Összefoglalva elmondható, hogy a terminológiai szabványosítás célja:

a) a már létező szavak standardizálása

b) új szavak létrehozása

c) nemzetközi standardizálás

3.4.3. A terminológia interdiszciplináris jellege

A terminológiai kutatás mint elméleti diszciplína szorosan kapcsolódik a fordításhoz, a tolmácsoláshoz, a funkcionális nyelvtanhoz, de kapcsolatban áll

valamennyi szakterülettel, hiszen minden diszciplínának és szakmának megvan a saját szaknyelve, így beszélhetünk pl. orvosi, jogi, zenetudományi, matematikai, de fodrászati és szépségipari terminológiáról is.

A terminológia egyik fő interdiszciplináris területének számít a szaknyelv-kutatás.

A szaknyelvek sokoldalú megismerésének csak a kezdetén vagyunk. Viszont sokkal intenzívebb kutatások folynak a terminológia területén.

A szaknyelvekről szóló tudomány nem hozható létre csupán a terminológia határainak egyszerű kiszélesítésével.

A terminológielméletet és a szaknyelvekről szóló tudományt két különböző kutatási területnek kell tekinteni.

A szaknyelvekről szóló tudomány nagymértékben a nyelvészetnek a része, a terminológia viszont olyan terület, amely csak kismértékben tartozik a nyelvtudományhoz, és nagyobb mértékben a megfelelő szakterületekhez.

A terminológia fő tárgyát nemcsak maguk a terminusok mint nevek alkotják, hanem velük azonos mértékben az egyes terminológiai rendszerek által képviselt tudás is. A terminológia ugyanakkor a különböző nyelvű közösségek közötti szakmai kommunikációt szolgálja azzal, hogy a szakembereket segíti, továbbá a fordítókat és tolmácsokat, illetve a nyelvet és ezen belül a szaknyelveket standardizálókat (Rádai-Kovács 2009).

A terminológielmélet interdiszciplináris jellegű tudomány, ami azt jelenti, hogy:

1. A tudomány valamennyi területéhez kapcsolódik
2. A nyelvészeti és nyelvészethez kapcsolódó diszciplínák közül kapcsolatban áll a következőkkel:

- Lexikológia, lexikográfia
- Kontrasztív nyelvészet
- Szociolingvisztika
- Pszicholingvisztika, beszédértés
- Korpusznyelvészet
- Idegennyelv-oktatás
- Fordítástudomány

A *lexikológia* a szókinccsel, szókészlettel foglalkozó tudományterület, a *lexikográfia* pedig a szótárakkal foglalkozik. Mindkét terület központi fogalma a szó. A lexikológia azért játszik szerepet a terminusok kutatásával, mivel a lexikológiai módszerek segítenek feltérképezni a szakmai szókinccset és az egyes szakmák terminusainak összességét. A lexikográfia mint szótárakkal, szótárírással foglalkozó tudományterület a szakszótárírás (terminográfia) számára is módszereket biztosít.

A *kontrasztív nyelvészet* szerepe a szaknyelv-kutatásban abban nyilvánul meg, hogy a szakmai nyelvhasználatban megnyilvánuló jelenségeket veti össze meghatározott szempontok alapján, különböző nyelvű kontextusokban.

A *szociolingvisztika* mint a nyelvhasználat társadalmi meghatározottságával foglalkozó kutatási terület azáltal tud a szaknyelvkutatás hasznára lenni, hogy módszereivel biztosítani lehet a nyelvi viselkedés rétegspecifikus vizsgálatát, így a szaknyelvnek mint rétegnyelvnek a hatékony vizsgálatát is figyelembe véve a szaknyelvi beszélők csoportjait is.

A *pszicholingvisztika* egyes eredményei segítenek rávilágítani a nyelv és szakmai tudás kapcsolatára, illetve a beszédtevékenység és tudományos tevékenység összefüggéseire is.

A *korpusznyelvészet* különösen a párhuzamos nyelvi korpuszok létrehozásával és elemzésével nyújthat segítséget és módszereket a terminológiaelméletnek és a szaknyelvek kutatásának. A korpuszt a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Korpusznyelvészeti Osztályának honlapján a következőképpen határozzák meg:⁴ „A korpusz ténylegesen előforduló írott vagy lejegyzett beszélt nyelvi adatok gyűjteménye. A szövegeket valamilyen szempont szerint válogatják és rendezik. Nem feltétlenül egész szövegeket tartalmaz, és nem csak tárháza a szövegeknek, hanem tartalmazza azok bibliográfiai adatait, bejelöli a szerkezeti egységeket (bekezdés, mondat). Emellett pedig feltünteti a szavak mellett szófaji kódjukat is.”

A korpusznyelvészet valós lehetőségeket kínál az egyes terminusok meghatározása, előfordulási gyakoriságuk elemzése, hitelességük vizsgálata során. A nyelvi korpuszok nem tévesztendőek össze az adatbázisokkal, mivel a korpuszok autentikus szövegeket tartalmaznak, az adatbázisokban pedig főként szakterületenként csoportosított nyelvi adatok találhatóak meg.

A *nyelvpedagógia* is érintkezik a szaknyelvek kutatásával és a terminológiaival, tekintettel arra, hogy az idegen nyelvek oktatása során a szaknyelvek oktatása is nagyon fontos szereppel bír (mint pl. business English, legal English stb.). A szaknyelvek elsajátítása az idegennyelv-tanulás során segíti a későbbi elhelyezkedést a munkaerőpiacon, éppen ezért kiemelt fontossággal bíró terület.

A *fordítástudomány* a szakszövegek fordításának elemzése és az ekvivalenciák keresése révén tud a szaknyelvkutatás és a terminológiaelmélet hasznára válni.

4 http://corpus.nyttud.hu/mnsz/bevezeto_hun.html

Kérdések az általános szaknyelvi és terminológiai ismeretek ellenőrzésére (1–3. alfejezetek)

- 1) Soroljunk fel legalább hármat a szaknyelvek alapvető jellemvonásai közül!
- 2) Kurtán Zsuzsa megállapítása szerint a szakszókincs három rétegből áll. Melyek ezek? Jellemezzük röviden mindegyiket. Jellemzésünket indokoljuk példákkal is!
- 3) Soroljuk fel a terminusok főbb jellemzőit!
- 4) Melyek a terminusokkal szembe állított követelmények?
- 5) Mondjunk példát betűszóalkotással létrehozott terminusokra!
- 6) Mondjunk példát szóösszevonással létrehozott terminusokra!
- 7) Mi a terminologizáció?
- 8) Mi a köznevesülés?
- 9) Mutassuk be néhány mondatban a magyar szaknyelvek fejlődésének főbb jellemzőit és szakaszait!
- 10) Mi a terminológiai egységesítés célja?
- 11) A terminológia és a szaknyelv közötti különbségek
- 12) A terminológia és a nómenklatúra közötti különbségek
- 13) Mikor kezdődött a terminológia nemzetközi szabványosítása? Kinek a nevéhez köthető?
- 14) Nehézségek a terminus fogalmának meghatározásban
- 15) A korpusznyelvészet és a nyelvi korpuszok szerepe a terminológiai szabványosításban

A JOGI ÉS HIVATALOS NYELV TERMINOLÓGIÁJA

4.1. A jogi és hivatalos nyelv általános jellemzése

A jogi nyelv kutatása során a nyelvészek, jogászok és terminológusok együttesen tanulmányozták a jogi műfajok struktúráját, és megállapították, hogy a szerkezetükben a megszövegezőket (legyenek ezek gyakorló jogászok vagy hivatalos fordítók) különféle megszorítások korlátozzák, ami a nyelvhasználatban is megnyilvánul. Mindehhez tartozik még az, hogy a laikusok és szakértők világnézete eltér egymástól. A jogászok szigorú korlátozottságok figyelembevételével igyekeznek a nyelvet, a törvény szavát úgy felhasználni, hogy a különféle közlési szándékoknak a legmegfelelőbb legyen. A hivatali nyelv vagy a közigazgatás nyelve olyan intézményesített nyelvhasználat, amely közvetítő szerepet tölt be adott fórumok, intézmények és hatóságok döntései, valamint a döntéseket és határozatokat végrehajtók között. A jogászok valakinek a nevében megfogalmazzák és továbbítják valakinek a jogszabályokat, tájékoztatásokat, szabályzatokat, határozatokat, jegyzőkönyveket, és bár alapvető követelmény lenne, hogy ezek a szövegek közérthetők legyenek, mégis sok esetben jellemző a homályosság (bizonytalan értelmű kifejezések tudatos használata), terjengősség, dagályosság és archaikus kifejezések jelenléte. Fontos kihívás mind a terminológusnak, mind pedig a fordítónak, és időnként akár még a gyakorló jogásznak is, hogy az ilyen jellegű szöveget érthetővé tegye a nem jogászok számára.

A jogi nyelv a társadalmi gyakorlatba ágyazott természetes nyelv egyik használati formája, ami azt jelenti, hogy használatára a társadalom életének és működésének egyik fontos területén, az igazságszolgáltatásban és a hivatalos ügyintézésben van szükség. Éppen ezért ennek a szaknyelvnek az esetében nem lehet azt mondani, hogy csak a szakma művelői számára fontos a szaknyelv ismerete, hiszen sokszor a mindennapokban is használatosak jogi és hivatalos nyelvi kifejezések, és ezeket az állampolgároknak is ismerniük kellene. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nincsen a jogi szaknyelvnek egy olyan rétege, amely kizárólag a jogászok számára fontos munkájuk végzése során. Ez – a Kurtán Zsuzsa felosztására visszautalva (l. fentebb 3.2. *A szakszókészlet. A terminus*) – a jogi nyelv speciális szókészlete, amelyre csak az összetettebb jogi eljárások lebonyolítása során van szükség, és amely a jogászok szűk körének szakmai szókészletét képezi.

Jog és nyelv – mindkettő a társadalmi lét alapjaként szolgáló összetett jelenség. Véges számú elemi összetevő (*terminus technicus*) kombinációjával végtelen számú kimentí változat hozható létre (*jogi szövegek korpusza*). Mindkét jelenség rendszerszerű. Sem a nyelvi, sem a jogi kifejezések nem rendelkeznek a helyes-

ség azon fajtájával, hogy $2+2=4$. Nem mondható el róluk, hogy mindig és mindenkor így és kizárólag így helyesek, hogy nem lehetne másképp megfogalmazni azokat. Nyelv és jog változik, s ezért minden pillanatnyi állapotuk viszonylagos, körvonalaik elmosódtak. Az ideális megközelítés az, hogy ha kívülről tekintünk erre a szaknyelvre és a hozzá tartozó terminusok összességére, mint egy olyan eszköztárra, amely valamilyen használati célt szolgál (Szabó 2000. 11.).

Ebből az okból kifolyólag általános jellemvonásai közé sorolható a használatból fakadó változékonyság, viszonylagosság és alkotottság. A jog és jogi nyelv a sajátosan emberi létmód teremtő-alkotó és megalkotott elemeként tűnik fel, s éppen e kettősség miatt bír a fenti tulajdonságokkal.

A jogi nyelv normatív nyelv, azaz a valóság még elvileg sem kínálkozik a jogi kifejezések helyességének mércéjeként. Fontos kihívás a jelentés és érvényesség összekapcsolása: egy nyelvilleg értelmetlen végrendelet érvénytelen is, s egy érvénytelen végrendelet értelmetlen is, mivel nincs jogi következménye.

A jogi szaknyelv esetében is, akárcsak a többi szaknyelvnél, kerülni kell a többértelműséget (*poliszemiát*), azaz alkalmazni kell az egy terminus–egyetlen jelentés alapelvét, és ennek függvényében kell legegyszerűbben meghatározni, hogy minek mi a jelentése. Fontos tehát a jelentések rögzítése és azonos módon való használata.

A jogi terminusok (mint pl. a *szerződés*, *tulajdoni lap*, *természetes személy*, *jogi személy*, *telekkönyv*) nem leíró (azaz nem *deskriptív*) jellegűek, azaz nem az empirikus valóságra vonatkoznak, hanem egy ideális jogi tárgyra, ami nem más, mint a kifejezés használati módjára vonatkozó pontos előírás, ezért mondhatjuk, hogy az egyes jogi kifejezések jelentése előíró (azaz *preskriptív*) jellegű (vagyis kötelező jelleggel kell használni őket egy bizonyos szituációban).

A jogi nyelv által létrehozott szituációkban a jogot képviselő professzionális beszélő (pl. a *bíró*, *ügyvéd*, *ügyész*, *közjegyző*, *jogtanácsos*) eltér a laikusok nyelvhasználatától, és saját nyelvhasználata alá rendeli a szituációba kívülről csöppenő laikus (pl. az átlagember, aki ügyfélként folyamodik a jogászhoz) köznap nyelvhasználatát. Ez úgy értendő, hogy sokszor szükség van a nyelven belüli „fordítás” alkalmazására, vagyis például egy jogi nyelven keletkezett magyar szöveget mintegy át kell fordítani köznyelvi magyarra, értelmezni és magyarázni kell, hogy az ügyfél számára érthető legyen, ellenkező esetben akár nyelvi, de még emberi jogai is csorbát szenvedhetnek.

Az Amerikai Egyesült Államokban 1975 és 1980 között zajlott a legjelentősebb mozgalom, amely a *Plain English Movement* nevet viselte, és amelynek célja az volt, hogy a jogi nyelven keletkezett szövegek érthetők legyenek a közember számára is. A mozgalom elsősorban a fogyasztók érdekeit szolgálta és védte, vagyis azt szerette volna elérni, hogy például ha valaki szerződést köt egy bankkal, pontosan értse is, mit tartalmaz a szerződés, vagy ha vásárol valamit, tudja, hogy milyen jogok illetik meg. További cél az volt, hogy a jogászok ügyfeleik számára úgy fogalmazzák meg az értesítéseket, hogy azok meg is értsék az iratok tartalmát.

A másik hasonló jellegű mozgalom a *The Plain English Campaign (PEC)*, amely tulajdonképpen egy kiadással és szakmai képzéssel foglalkozó cég nevéhez fűződik az Egyesült Királyságban. A céget 1979-ben alapította Chrissie Maher, és tevékenységének fő célkitűzése, hogy a *plain language* alapvetően érvényesítse nem csak az Egyesült Királyságban, hanem külföldön is. Az alapelv értelmében az állampolgárokkal csak a *plain legal language* (köznyelvet alkalmazó jogi nyelv) révén lehet kommunikálni jogi és hivatalos eljárások során. Tevékenységéért Maher a Brit Birodalom Érdemrendjét is elnyerte 1994-ben, hiszen nagymértékben hozzájárult az emberek és a hivatalok közötti kommunikáció egyszerűsítéséhez és sikeresebbé tételéhez. 1990-ben a PEC megalkotta a Crystal Mark logót, amely azokon a dokumentumokon szerepel védjegyként, amelyekről úgy vélik, hogy közérthető a célközönségük minden tagja számára. A logó világszerte több mint 20 000 dokumentumon szerepel (Heltai – Nagy 2019).

A magyar jogi nyelv sem különbözik az angol vagy más jogi nyelvektől, azonban Magyarországon nem alakult még mozgalommá a jogi és hivatalos nyelvi regiszter egyszerűsítésére való törekvés. Bár készültek kutatások, amelyekről például Zódi Zsolt is ír, de ezek főként a létező jogi nyelv jellemzését végezték el. Egyik ilyen kutatás 2016–2017-ben zajlott Vincze Veronika vezetésével (Zódi 2019). A kutatás nagyobb, magyar jogi és nem jogi nyelvi szövegeken vizsgálta a magyar jogi nyelv sajátosságait jogászok és nyelvészek bevonásával. Célja az volt, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés nyelvi feltételeinek biztosítását vizsgálja ('linguistic prerequisites of access to justice', Vincze 2018).

Továbbá szükséges megemlítenünk, hogy az Európai Unió is rendelkezik olyan irányelvekkel, amelyeknek célja a fogyasztók védelme, illetve a fogyasztók jogainak biztosítása. Ilyenek például *A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről*, illetve *Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól*.

Ezekben többek között olyan rendelkezések is találhatóak, amelyek azt szabályozzák, hogy minden uniós állampolgárnak joga van megérteni a személyéhez vagy tevékenységéhez kapcsolódó eljárásokat.

Tekintettel arra, hogy mind Magyarország, mind pedig Románia az Európai Unió tagállama, a jogi és hivatalos nyelvről szinte lehetetlen úgy beszélni, hogy ne térjünk ki az EU-adminisztrációs nyelvre is. Erre többek között azért is szükség van, mivel a fordító szakos hallgatók számára – többek között a munkaerőpiac igényei miatt is – fontos, hogy ismerjék az EU-s terminológia lényegesebb tulajdonságait. Jelen egyetemi jegyzet tárgya azonban nem az EU-adminisztrációs nyelv, éppen ezért csak érintőlegesen – főként Klaudy Kinga és Dróth Júlia munkáira alapozva – mutatjuk be a legjellemzőbb vonásokat és legfontosabb tudnivalókat.

Az EU-s nyelv rövid jellemzése után az EU-s szövegek típusaival és azok tulajdonságaival foglalkozunk, majd néhány gyakorlati jellegű nyelvhasználati kérdést illusztrálunk példák segítségével.

4.1.1. Az EU-adminisztrációs nyelv

Az EU-adminisztrációs szaknyelv a magyar hivatalos nyelvi regiszter egy viszonylag fiatal alregisztere (története csupán a csatlakozás előtti időszak kezdetére nyúlik vissza, tulajdonképpeni EU-adminisztrációs nyelvről csak 2004-től beszélhetünk, amikor a magyar nyelv az EU munkanyelvévé vált, és elkezdődött a magyar nyelvű dokumentumok, illetve fordítások megszüvegezése és elkészítése). A speciális szókinccsel és szerkesztési sajátosságokkal bíró *közösségi jogszabályok* esetében különösen fontos a szöveg tartalmi és formai konzisztenciájának megteremtése. A szövegek elemzésekor jellegzetes elemek figyelhetők meg, melyek fontos terminológiai kérdések felmerüléséhez vezetnek, főként ha ezen szövegeket fordítóként olvassuk, és fordításukat, illetve átültetésüket egységesen kívánjuk elvégezni.

A továbbiakban a közösségi jogszabályok fajtáját mutatjuk be:

1. EU-s szerződések (A szerződések meghatározzák az Európai Unió céljait, az uniós intézményekre vonatkozó szabályokat, a döntéshozatali eljárásokat, valamint az EU és a tagállamai közötti viszonyrendszert.)

2. Rendeletek (A rendeletek a hatálybalépésüket követően az összes EU-országban automatikusan és egységesen alkalmazandók, nincs szükség a nemzeti jogba való átültetésükre. A rendeletek az összes tagországban teljes egészükben kötelező erővel bírnak.)

3. Irányelvek (Az irányelvek meghatározzák az EU-országok által elérendő célokat, de a megvalósítás módját, eszközeit a tagállamokra bízzák. A tagországoknak az irányelvben foglalt célok elérése érdekében gondoskodniuk kell arról, hogy az irányelv rendelkezései a nemzeti jog részét képezzék – vagyis nemzeti jogszabályok révén át kell ültetniük az irányelvet saját jogrendjükbe.)

4. Határozatok (A határozatok kötelező jogi aktusok, melyek hatálya egy vagy több uniós országra, vállalkozásra vagy magánszemélyre terjed ki.)

5. Ajánlások (Az ajánlás lehetővé teszi az EU-intézmények számára álláspontjuk közlését és azt, hogy intézkedéseket javasoljanak – anélkül, hogy az ajánlás címzettjeire bármilyen jogi kötelezettséget rónának.)

6. Vélemények (A vélemény szintén nem jelent jogi kötelmet a címzettjeire nézve. Az ajánláshoz hasonlóan szinten arra szolgál, hogy az uniós intézmények állást foglaljanak egy bizonyos témában.)

7. Felhatalmazáson alapuló jogi aktusok (A felhatalmazáson alapuló jogi aktus jogilag kötelező erővel bíró jogi aktus, mellyel a Bizottság kiegészíti vagy módosítja az uniós jogalkotási aktusok nem alapvető részeit.)

8. Végrehajtáson alapuló jogi aktusok (A végrehajtási aktus jogilag kötelező erővel bíró jogi aktus, melyet a Bizottság – az uniós országok képviselőiből álló szakbizottságok felügyelete mellett – akkor fogad el, ha biztosítani kívánja, hogy az uniós jogszabályokat mindegyik tagországban egységesen alkalmazzák.)⁵

5 Forrás: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/types-eu-law_hu

Valamennyi közösségi jogszabály szövegének jellemzője a tömör, célratoró stílus, a hosszú, olykor rendkívül bonyolult megfogalmazású mondatok és a nagy gyakorisággal előforduló elvont főnevek. A közösségi jogszabályok szövege általában a legformalizáltabb felépítésű szövegek kategóriájába tartozik. Az egymással összefüggő, különböző gondolati egységek oly módon kapcsolódnak egymáshoz, hogy behelyettesítésük vagy módosításuk szövegszerkezeti szempontból nem eredményez semmiféle változást. A szövegek szigorú szerkezeti felépítése a rendszeresen ismétlődő panelemek, kollokációk gyakoriságában is kifejezésre jut.

Az EU-s jogszabályok szövegének felépítését függőleges szerkezettel lehetne modellálni, amelynek élén a szöveg címe áll, alatta a hivatkozások, indoklás, ezután következik a szöveg rendelkező része, majd befejező elemként a záróformula jelenik meg. A cím megjelöli a jogszabály típusát és alkotóját. Az indoklás ismerteti mindazokat a tényeket, amelyek a rendelkező részben meghozandó intézkedésekre magyarázatul szolgálnak. A szöveg leglényegesebb eleme, az új információ hordozója: a rendelkező vagy normatív rész. Ebben a részben ölt testet a hatályos jogszabályokkal összhangba hozott új szabályozás nyelvi megjelenítése. A szigorú szerkesztésmódban megszövegezett normatív rész különböző alkotóelemekre bomlik. Koutsivits három alapvető kategóriát különböztet meg (Koutsivits 1990): az első csoportba sorolja a rész, a cím és a fejezet elemeket, a másodikba a jogszabály alapegységét, a szakaszt, és a harmadikba az alacsonyabb rendű egységeket, mint amilyenek pl. a számozott vagy szám nélküli bekezdések, albekezdések, pontok, fordulatok (Kurián 1999. 54.). Az első csoport elemei, nevezetesen a rész, a cím a fejezet általában hosszabb terjedelmű, nagyobb lélegzetvételű szövegben jelennek meg. A szakasz mint a jogszabály szövegének tartalmi és formai alapegysége általában egy mondatból vagy különböző fogalmakat megjelenítő mondatokból áll. Az adott gondolati egység tovább bomlik: bekezdés, albekezdés, pontok és fordulatok. A számozott bekezdés a szakasz önálló alegysége, míg a szám nélküli bekezdések a szakasz nem önálló alegységei. A zárószakasz tartalmazza a hatálybalépés idejét, a területi hatályt, és megjelöli a címzetteket is. A záróformulában a szöveg elfogadásának helyét és az aláírásra jogosult személyeket tüntetik fel.

Láttuk, hogy a jogszabályok szövege mind formai, mind tartalmi szinten erősen kötött, a meghatározott szerkezeti egységek, az azokban alkalmazott szabványszövegek, a rendszeresen visszatérő és mással fel nem cserélhető fordulatok erőteljesen formalizálttá teszik a jogszabályok nyelvi megformálását. A jogszabályok szövegének szigorú formai kötöttsége felveti azt a kérdést, lehet-e jogszabályok fordításakor alkalmazni az interpretatív modellt, amelynek lényege a deverbálisáció, a forrásnyelvi formától való teljes elszakadás és a célnyelvi norma önálló megalkotása. Természetesen lehet, sőt kell is, hiszen a célnyelvi szövegnek magyarul is jogszabályként kell funkcionálnia, bele kell illeszkednie a magyar jogszabályok sorába.

4.1.2. Fordítási és nyelvhelyességi kérdések az EU-adminisztrációs nyelv terminológiájában. A jelenségek rendszerezése

Mielőtt táblázatos formában összefoglalnánk, meg kell említenünk, hogy az EU-adminisztrációs nyelv terminológiája sok tekintetben különbözik a hagyományos értelemben vett közigazgatási nyelvtől, nagyon sok olyan jellegzetessége van, amelyek rendszerezésre szorulnak. Az alábbi táblázat ezt a célt szolgálja.

2. táblázat. Az EU-szaknyelv néhány jellegzetes példája

A hivatalos közleményekben, a jogi kiadványokban, a jegyzetekben, valamint a népszerűsítő füzetekben ugyanazon terminológiai egység fordítását olykor több formában is megtalálhatjuk:	
idegen szóval	például: <i>implementation</i> – <i>implementáció</i> angolos helyesírással is: <i>implementation</i> ; <i>directive</i> – <i>direktíva</i> ; <i>quota</i> – <i>kvóta</i>
az idegen szót magyar képzővel ellátva	például: <i>implementati-on</i> – <i>implementálás</i>
a megfelelő jelentésű magyar kifejezéssel	például: <i>implementation</i> – <i>kivitelezés</i> és <i>megvalósítás</i> ; <i>directive</i> – <i>irányelv</i>
lexikai behelyettesítéssel	például: <i>implementation</i> – <i>alkalmazás</i> ; <i>quota</i> – <i>mennyiségi korlátozás</i>
A szó szerkezetek szintaktikai és szemantikai szerkezete is sokféle:	
a forrásnyelvi alak reprodukálása úgy, hogy a szó szerkezet egyik elemének pontos magyar megfelelője helyett fogalmi rokonságot mutató más magyar szót alkalmaznak	például: <i>common policies</i> – <i>közös elvek</i>
tükörfordítás (calque)	például: <i>common policies</i> – <i>közös politikák</i>
tükörhibrid, amikor a magyar fordításban használatos szóösszetétel egyik eleme idegen (angol) kölcsön szó, a másik eleme egy angol szó magyar egyenértékű megfelelője	például: <i>regional development</i> – <i>regionális fejlesztés</i>
mindkét szó az angol elemek magyar egyenértékese	például: <i>regional development</i> – <i>térségfejlesztés</i>
idegen szó használata, bár megvan a magyar terminológiai megfelelő is	például: <i>technology transfer</i> – <i>technológiatranszfer</i>

magyar képzőkkel ellátott, magyarított, angolból kölcsönzött szóalak, mely felismerhetetlen és érthetetlen, bármelyik nyelvről próbáljuk is megközelíteni	például: <i>co-decision [procedure] – ko-deciziós [határozathozatali forma]</i>
---	---

A szószerkezetek és összetételek fordításának helyesírása következetlen:

(például: *convergence criteria / konvergencia-kritériumok / konvergencia kritériumok / konvergenciakritériumok*)

Az átvett idegen szavak helyesírása is sokféle:

megőrzött idegen írásmóddal	például: <i>implementati-on – implementation</i>
az idegen és a magyar írásmód keverésével	például: <i>projects – projectekkel</i>
magyarított – fonetikus – átírással	például a tulajdonnevek között: <i>Strasbourg – Strasszburg</i>

A köznevek nagy kezdőbetűs írása

program, egyezmény stb. neve, csupa nagy kezdőbetűvel	például: <i>Common Agricultural Policy – Közös Agrárpolitika</i>
program, egyezmény stb. neve, csupa kis kezdőbetűvel	például: <i>Common Agricultural Policy – közös agrárpolitika</i>
némelyik egyezmény nevét a jogi szakemberek is csupa nagy kezdőbetűvel ajánlják	például: <i>Európa Megállapodás</i>

A rövidítések, betűszók helyesírása sem egységes:

a mozaikszónak csak az első betűje nagybetű	például: <i>Coreper, Phare</i>
a mozaikszó csupa nagybetűből áll	például: <i>COREPER, PHARE, CAP</i>

Forrás: Dróth Júlia: Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! Az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetének magyar fordítása (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1243/124302.htm>)

A fordítók számára olykor probléma, hogy hogyan fordítsák a szervezetek és intézmények nevét – a legfontosabb intézmények között is van olyan, melynek nevét több, eltérő magyar fordításban látjuk (például: *Economic and Monetary Union – Gazdasági és Monetáris Unió / Gazdasági és Pénzügyi Unió / gazdasági és monetáris unió; European Court of Auditors – Számvevőszék / számvevőszék / Európai Közösség Könyvszakértői Bíróság*).

3. táblázat. *A közösségi intézmények helyesírásában felmerülő következtelenségek*

1. a több szóból álló intézménynév minden lényeges elemét nagy kezdőbetűvel írják (például: *Economic and Social Committee – Gazdasági és Szociális Bizottság*);
2. a több szóból álló intézménynévben csak az első szó kezdőbetűjét írják nagy kezdőbetűvel (például: *Economic and Social Committee – Gazdasági és szociális bizottság*);
3. vannak indokolatlanul különírt szavak (például: *European Atomic Energy Community – Európai Atomenergia Közösség*);
4. indokoltan kötőjelezett alakok (például: *European Coal and Steel Community – Európai Szén- és Acélközösség*);
5. birtokos személyjellel ellátott helyes alakok (például: *Economic and Social Committee – az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága*); külön kérdést jelent, hogy a fordítók alkalmazzák-e az efféle tulajdonnevek előtt a határozott névelőt (ellentétes példa: *Committee of Permanent Representatives of the Member States – Állandó Képviselők Bizottsága*);
6. a birtokos személyjel hiánya (például: *European Court of Auditors – Európai Közösség Könyvszakértői Bíróság*);

Forrás: Dróth Júlia: Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! Az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetének magyar fordítása (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1243/124302.htm>)

Következetlenséget tapasztalunk a rövidítések használatában is. Az EU működését leíró szövegek tele vannak különféle rövidítésekkel, melyekről tudomásom szerint eddig nem jelent meg magyar nyelvű önálló kiadvány. Ezért szövegenként más és más fordítói megoldást tapasztalunk.

4. táblázat: *Betűszók az EU-s szaknyelvben*

1. idegen rövidítés a magyar szövegen belül, értelmezés nélkül (például: *EFTA, ECOSOC, GSP*);
2. az intézménynév fordítása után zárójelben áll az idegen rövidítés (például: *Economic and Social Committee – az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága (ECOSOC)*);
3. az intézménynév fordítása után ott áll a magyar megfelelő rövidítése (például: *European Central Bank (ECB) – Európai Központi Bank (EKB)*);
4. a kifejezés magyar megfelelőjének rövidítése a név teljes magyar fordításának közlése nélkül (például: *ESZAK*).

Forrás: Dróth Júlia: Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! Az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetének magyar fordítása (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1243/124302.htm>)

4.2. A magyar jogi és hivatalos nyelv általános jellemzése

A jog, akárcsak a nyelv, mindig változik, ezért mind a nyelv, mind a jog minden „pillanatnyi” állapota viszonylagos, és soha nem határolható be egyszerű deskriptív módszerekkel. A jogi nyelvet sem lehet tehát zárt technikai, szaknyelvi rendszernek tekinteni, bár nagyon sok vonatkozásban rendelkezik a szaknyelv tulajdonságaival. A jogi kijelentéseknek nincs önmagukban vett értékük, kizárólag adott esetekre vonatkoztatva minősíthetők valahogyan. H. L. Adolphus Hart munkájában a következőket írja: „...*részvénytársaság, jogosultság* vagy *kötelezettség* és hasonló szavak meghatározására irányuló első erőfeszítések feltárják, hogy a tények világában ezeknek nincsenek olyan közvetlen kapcsolataik, mint a legtöbb közönséges szónak, amikre a közönséges szavak meghatározásakor szoktunk hivatkozni. Semmi olyan nincs, ami e jogi szavaknak egyszerűen megfelelne – amit találnánk, nem pontosan e jogi szavak ekvivalensei, noha kapcsolódhatnak hozzájuk. Pl.: jogosultság, kötelezettség, jogi személyiség.” (Hart 2000. 99.)

A jogi nyelv szavait, akárcsak a köznyelvi szavakat, sosem lehet önmagukban venni, hanem csupán figyelembe véve a mondatok egészét, amelyekben sajátos szerepüket betöltik. Ha pontosan akarjuk e szavakat értelmezni, ajánlatos, ha szószerkezetbe helyezzük őket, majd e szószerkezeteket a kontextusban próbáljuk értelmezni: pl. *jogosultság – jogosultsággal rendelkezik, állam – állam tisztviselője, szerződés – szerződéses viszony, szabályok – szabályokból eredeztethető, szabályokból következő*. E szavak elsődleges funkciója nem az, hogy valamit leírjanak, hanem az, hogy valamilyen viszonyt állítsanak fel, ez pedig e szavak esetében másságot eredményez (Hart 2000. 104.). Ez a másság főként a használat és a használatból fakadó változékonyság, viszonylagosság, alkotottság eredménye (Szabó 2000. 2.).

Mindezen állítások alól a magyar jogi nyelv sem kivétel, hiszen tekintettel arra, hogy a jogi szakszókészlet használata jogi következményekkel jár, és befolyásolja az emberek, a gazdasági társaságok és így az egész társadalom életét, alapvető követelmény a szakszerűség és közérthetőség, továbbá a pontos szóhasználat és szabatos fogalmazás. A magyar jogi szaknyelvre, mint a legtöbb szaknyelvre általában, jellemző a névszói jelleg, a stiláris semlegesség, az általánosítás és a terminologizáció. A szóalkotási módok közül leginkább a szóképzés és a szóösszetétel jellemző a magyar jogi nyelvre. A szóképzés folyamataiban a deverbális névszóképzők (mint pl. *büntet – büntetés, íté – ítélet, határoz – határozat, feljegyzés – feljegyez, ír – írnok, kifizet – kifizetés, kivitelez – kivitelezés*), a denominális névszóképzők (mint pl. *szerződés – szerződéses, per – peres*), többszörösen képzett szavak (mint pl. *fizetéseképtelen – fizetéseképtelenség*), illetve a birtokos személyragok a leggyakoribbak. A szóösszetételek közül az alárendelő összetett szavak előfordulása a leggyakoribb (*lakáshasználat, névviseles, életközösség, rokontartás, keresetlevél*). Mindezen szavak gyakran fordulnak elő szaknyelvi kol-

lokációk (szaknyelvi szóösszetételek) részeként is (mint pl. *lakáshasználati jog, bérleti jog, szülői felügyelet, kiskorú jogállása, rászorultság védelme, ártatlanság védelme, per iránti kérelem, csődeljárás kezdeményezése, fizetésképtelenségi eljárás* stb.). Egyáltalán nem ritka az ún. terpeszkedő kifejezések használata sem (mint pl. *letartóztatást foganatosít – letartóztat helyett, feljelentést eszközöl – feljelent helyett, kifizetést eszközöl – kifizet helyett, az ügy elintézését nyer – az ügyet elintézik helyett* stb.).

A jogi tevékenység egyben szövegalkotási és szövegértelmezési feladat is, hiszen célja, hogy a már létező jogszabályok alapján olyan alkalmazott jellegű szövegek szülessenek, amelyek befolyásolják az ügyfél életét, és ezáltal hatással vannak a társadalmi és gazdasági folyamatokra is. Alátámasztásként íme egy példa: a kommunista uralom alatt levő Romániában az 1949 márciusában meghozott földtörvény szerint minden magánkézben levő földet, mely nagyobb 50 hektárnál, az állam elvett tulajdonosától. Sztálin halála után lelassítják a folyamatot, majd 1957-től ismét agresszív államosításba kezdenek, melynek 1962-ben lesz vége. A rendszerváltás után létrejött az ún. restitúciós törvény (államosított javak visszaszolgáltatását szabályozó törvény), amely alapján perek ezrei indultak el, és nagyon sok ingatlan visszakerülhetett eredeti tulajdonosához, de mivel a törvényt elég tág keretben értelmezték, politikai és ideológiai okok miatt pl. nagyon sok egyházi ingatlant nem adott vissza az állam jogos tulajdonosainak. Ez nagyon jó példája annak, hogy jogszabályok szövegén alapuló további jogi szövegek miként vannak hatással valós társadalmi viszonyokra és egész társadalmi csoportokra.

4.2.1. A magyar jogi nyelv kialakulásának néhány aspektusa

A tudományok nyelvének kérdésköre már a nyelvújítást megelőző időszakban is érdekelte a nyelv állapotával foglalkozókat, később pedig a nyelvújítás folyamatai nyilvánvalóvá tették, hogy ezzel a problémával is foglalkozni kell.

„A nyelvújítás során kibontakozott vitákban implicit módon megfogalmazódtak a későbbi terminológia alapkérdései, amelyeket az érvelő felek publikáltak is. Bajza József például felismerte, hogy a terminusalkotás és a terminológiai rendezés fogalom alapú.” (Fóris 2005. 13.)

Pápay Sámuel 1807-ben kiadott művében a nyelvújítás – elsősorban a jogi szakszókincs megújítása – feladatai között az alábbiakat olvashatjuk:

„a' Magyar Kifejezéseket szaporítsuk; mert, mivel eddig minden Polgári dolginkat és ügyeinket Deák Nyelven vittük, anyai Nyelvünk a' mellett szegénységben maradván, nem találhatunk benne elegendő Kifejezéseket mindennemű polgári és peres dolgainknak illendő kitételére. Szükség. [...] a' Magyar Kifejezéseknek értelmét is vóltaképpen meghatározzuk; mert különben, ha a' Hazafiak kivált külön vidékekenn egy kifejezést tétovázva hol egy hol más értelemben vesznek, úgy egymást Ország szerte soha igazán meg nem érthettyük.” (Pápay 1807, idézi Szép 2003)

Tehát már Pápay felhívta a nyelvújítók figyelmét arra, hogy a terminusalkotásban mekkora szerepe van a jelöltnek, vagyis a fogalomnak, valamint a pontos meghatározásnak és ezt követően a következetes használatnak is.

A 16. századig nem beszélhetünk magyar jogi szaknyelvről, a latin nyelvű anyagokban csupán szórványosan találkozhatunk magyar szakszavakkal. Jogi szaknyelvünk első megalkotóinak Nádasdy Tamásék generációját, az úgynevezett Nádasdy-gárdát tarthatjuk. Ez a mohácsi vész utáni generáció kezdett el először magyar nyelven írni, így őket tekinthetjük a magyar jogi szaknyelv első alkotóinak (1565-ben kiadott Weres Balázs: *Magyar Decretum*).

Az ezt követő időszakban, a 17–18. században jogi szaknyelvünkben nem tapasztalhatunk jelentős fejlődést. A magyar nyelv megújulásának és ezzel a magyar jogi szaknyelv megteremtésének és átalakulásának feltételeit a 18. század végétől folyamatosan életbe lépő politikai intézkedések, valamint a 19. század hatalmas tudományos fejlődése teremtette meg (Szép 2003).

1790-ben törvény rendelkezett arról, hogy „hogya a nyilvános ügyek intézésére idegen nyelv ne használtassék, a magyar nyelv pedig megtartassék” (Corpus Juris 1901. 163.).

Míg a magyar nyelv alkalmazása ennek következtében a közigazgatásban viszonylag könnyen ment, a perek és a jogszolgáltatás nyelve az addig csak latin nyelven tanult és ismert jogi fogalmakon és szaknyelven alapult, amit „a mi (általánosan nem is ismert) különben is csekély szókészletű nemzeti műnyelvünkkel helyettesíteni már nem is olyan egyszerű és könnyű feladat vala” (Bakos 1880. 12., idézi Szép 2003). Ehhez a *Magyar Decretum* szókincse már nem volt elegendő. Amikor egyre inkább elterjedt a bírósági nyelvhasználat, egyre többen akarták ennek „tudós eszközeit” megteremteni és elterjeszteni. Tehát mikor a törvényi intézkedések a magyar nyelv használatát a jogéletben is lehetővé tették, addigra a tudomány is kitermelte – a század elejének számos publikációjában, majd az ezek alapján kiadott szótárakban – az ehhez szükséges szókincset.

Az igazi áttörést az 1840-ben elfogadott jogszabály jelentette, amely teljes mértékben rendezte a magyar nyelv ügyét, majd ezt követte az 1843–44. évben megjelenő jogszabály, amely kimondta, hogy a „törvénycikkek valamint már a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősítették meg. Úgy ezentúl is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással megerősítettetni egyedül magyar nyelven fognak”, valamint hogy az országgyűlés nyelve kizárólag a magyar lesz (Corpus Juris 1896. 198.).

Ezen törvénycikkek következtében fejlődésnek indult a magyar jogi szaknyelv. Tömegével láttak napvilágot a különböző nyelvújító munkák, amelyek a jogélet területén is éreztették hatásukat.

A 18. század végétől alapos nyelvtudományi értekezések jelentek meg, amelyekre a nyelvújítók támaszkodhattak volna. A nemzeti hevület okozta buzgalom és sietség azonban, amellyel a jogi szakszókincsbéli hiányt a szerzők pótolni igyekeztek, természetszerűleg vezetett ahhoz a zűrzavaros helyzethez, amelyben

egyre-másra láttak napvilágot a jogi szaknyelvet megújítani kívánó, az új fogalmaknak elnevezést, sok esetben rengeteg szinonimát adó kiadványok, elsősorban úgynevezett tiszti szótárak. Az Akadémia – érezvén ezen hiányosságokat – hivatalos szakszótár megszerkesztésébe kezdett, amely aztán 1843-ban *Törvénytudományi Műszótár (TTMSz)* néven meg is jelent (Szép 2003). A szótár idegen nyelvű – elsősorban latin – címszavaihoz azonban rengeteg magyar nyelvű szinonimát adtak meg meghatározások nélkül. Az egyértelműség hiánya vezetett a 19. században a szinonim jogi kifejezések párhuzamos használata következtében ahhoz a nagy fokú terminológiai zavarhoz, amelynek megszüntetésére csupán a 20. században, elsősorban a *Magyar Jogi Lexikon* megjelenését követően kerülhetett sor (Szép 2003).

A fentiek fényében azt mondhatjuk, hogy a jogi szaknyelv anyanyelvi terminusainak kialakításában kevésbé volt járható út a nyelvészek által javasolt, a régi szaknyelvben élő, de feledésbe merülő terminusok felélesztése. A jogász nyelvújítók egy része ezért az idegen terminusok átvételét támogatta, nagyobb részük azonban a latin és német terminusok fordítása mellett érvelt. A szaknyelvi nyelvújítók fontos eredményeket értek el, de a Pápay által szorgalmazott összefogással csak a 20. században sikerült egységesíteni a magyar jogi szaknyelv nyelvileg és fogalmilag egyaránt megfelelő terminológiáját.

4.3. A jogi nyelv változatai. A változatok felosztása

A jogi szaknyelv a társadalomtudományi szaknyelvek egyike. Bár a jogi nyelvnek többféle felosztása is létezik, a jegyzet szempontjából a *terminológiai pontosság és a közlésmód igényessége alapján történő felosztás* bizonyul a leghasznosabbnak.

Ennek keretében különít el Dobos Csilla öt változatot (Dobos 2010. 263.). Ezek a következők:

1. jogtudomány és részben a jogi oktatás nyelve;
2. jogszabályok, fontos okiratok és a felsőbbbíróági jogalkalmazás nyelve;
3. kisebb igényű jogalkalmazási nyelv, valamint a mindennapos igazgatási és rendészeti gyakorlatban használatos nyelv;
4. jogi műhelynyelv (szakmai zsargon);
5. a köznyelv és a jogi szaknyelv mezsgyéjén mozgó nyelvhasználat: tömegtájékoztató nem szakmai fórumai.

Mivel a felsorolt kategóriák közül az első ugyanolyan helyen helyezkedik el a jogi szaknyelv regiszterei között, mint a köznyelv a nyelv regiszterei között, illetve mivel a jelen jegyzet tárgya főként az alkalmazott jogi és hivatalos dokumentumok nyelvezetének vizsgálata, e kategória elemzésére nem térünk ki.

A jegyzet célja úgy bemutatni az erdélyi magyar jogi és hivatalos nyelvet, hogy közben nem csak a szakmai zsargonra, vagyis a jogi műhelynyelvre fókuszál, hanem annak kisebb igényű (laikusok vagy más szakterületen operáló

szakemberek: fordítók, tolmácsok, újságírók, kommunikációs szakemberek stb. általi) használatára is. Emiatt jegyzetünk szempontjából a fenti kategóriák közül a második, harmadik és ötödik kategóriák bírnak jelentőséggel.

A *jogszabályok, fontos okiratok és a felsőbbbírósági jogalkalmazás nyelvét* közvetlenül befolyásolja az a tény is, hogy a jogszabályok normatív jelleggel bírnak, ez pedig azt jelenti, hogy kötelezőek az állampolgárokra nézve és általánosan alkalmazandók, vagyis nem konkrét esetre vonatkoznak.

Ha a nyelv és a valóság viszonyát vizsgáljuk, láthatjuk, hogy a jog legalapvetőbb fogalmai: *jog, kötelezettség, felhatalmazottság, jogi minőség* nem tartoznak az érzékelhető világba, senki sem tud közvetlenül megbizonyosodni létezésükről adott helyzetben. A jog jogi következményeket kapcsol történésekhez. A jogokat létrehozzák, jogi minőséggel felruháznak személyeket, és így a jogban fennáll és nagyon erős az okozatiság viszonya. Amikor ezt a nyelvet használjuk, úgy tűnik, hogy az empirikus világhoz képest egy másik világba kerülünk. Jogi ügyekben természetes, hogy így beszéljünk. A rendelkezésünkre álló nyelvet használjuk sikerrel egy gyakorlati cél elérése érdekében: például szerződéskötéskor (Olivecrona 2000. 154.).

Ha a jogi nyelvet magyarázni akarjuk, szem előtt kell tartanunk, hogy minden törvényhozás, bírói határozat, szerződéskötés vagy más jogi aktus célja az emberek magatartásnak befolyásolása. A jogi nyelv a társadalmi irányítás és társadalmi érintkezés eszköze. Így lehet előíró nyelv (általános érvényű törvények, szabályok, rendelkezések), és leíró nyelv (személyek közötti viszonyokat leíró szövegek, szabadalmak nyelvezete; törvények magyarázó metatextusai).⁶

A jogi performatívumok esetében a performatív mondatok másokra gyakorolt hatása a lényeg. A jogi hatások a nyelv által valósulnak meg, a jogszabályokból következnek, és egy személy viszonyait vagy tulajdonát érintik. A ténybeli hatás pedig az a hatás, ami a bíróságok vagy más hatóságok cselekvése folytán következik be (Olivecrona 2000. 174.).

Olivecrona szerint a jogi nyelv rejtvényének megfejtésére szolgáló négy kulcs: 1) a szavak értelmi funkciója; 2) a szavak akarati funkciója; 3) a jogi töltélszavak funkciója (jelfunkció) és 4) a performatív mondatok fogalma (Olivecrona 2000. 172.).

A *kisebb igényű jogalkalmazási nyelv, valamint a mindennapos igazgatási és rendészeti gyakorlatban használatos nyelv* jellegét talán úgy értjük meg legjobban, ha a rendészeti szaknyelv néhány aspektusát követjük figyelemmel. A rendészeti szakképzés a jogi oktatás egy speciális területének számít, amely a jogi és államtudományi képzések közé tartozik, éppen ezért a rendészettan szaknyelve nagyon gazdag a gyakorlatban is alkalmazandó szakszavakban és olyan kifejezésekben, amelyek bár szakszónak tekintendők, mégis szinte mindenki számára ismertek (mint pl. *bírság, nyilatkozat, jegyzőkönyv, vallomás, kihágás* stb.). E

6 Angol eredetije: *directive language* és *reporting language*.

szaknyelv vonatkozásában elmondható, hogy erősen eltér a köznyelvtől sajátos nyelvhasználatára révén, amelyre jellemzőek az alábbi vonások:

- a főnévi szócsoport kimagaslóan magas aránya (birtokos szerkezetek, pl. *a vád tárgya, az elfogás alkalmazása, a parancsnok beosztása*, névutós szerkezetek, pl. *közúti jelzőlámpa hatálya ellenére, az alábbi tényállás szerint*, melléknévi igenévi jelzős szerkezetek, pl. *nyomozó hatóság, intézkedő rendőr, tetten érést követő elfogás*)

- a határozók jellegzetes csoportjának megjelenése (*jogerősen, azonnali hatállyal, helybenhagyólag*)

- az egyes és többes szám első személyben, illetve az egyes szám harmadik személyben álló igealakok (*bejegyeztem, megvizsgáltuk*)

- az általános, illetve a határozatlan anyag gyakori megjelenése (*senki, mindenki*)

- a terpeszkedő kifejezések alkalmazása (*az ügy elintézését nyert, az irat lezárva*)

- létige + határozói igeneves szerkezet (*elő lett vezetve, fel van függesztve, ki lett hirdetve*)

- befejezett és folyamatos melléknévi igenevekből képzett főnevek magas aránya (*rendelkező, intézkedő rendőr, gyanúsított, felfüggesztett, kötelezett*)

- a személytelenséget szolgáló hivatalos megszólítások (*úr, asszony*) (Mátelkiné 2010. 295.).

E kategóriára jellemző még a hivatalos stílus, a tárgyilagosság és objektivitás. Jelen van ugyanakkor a mondatszerkesztés bonyolultsága, amely a sokszorosán összetett vagy éppen a végtelenségig bővített egyszerű mondatokban nyilvánul meg.

A köznyelv és a jogi szaknyelv mezsgyéjén mozgó nyelvhasználat a tömegtájékoztató nem szakmai fórumain használt változata a jogi szaknyelvnek, éppen emiatt jellemző rá a publicisztikai stílusréteg néhány jellemzője. Gyakorik tehát a következő elemek:

1. Divatszavak, amelyek adott időszakban, egy bizonyos okból kifolyólag a szakma művelői által gyakrabban használatosak (mint pl. *startup vállalkozás, NDA (non-disclosure agreement – titoktartási megállapodás), auditálás, fenntart-hatóság* stb.). Idesorolhatók az olyan terjengős szerepű igék is, mint a *biztosít, képez, rendelkezik, történik*.

2. Jogi nyelvi klisék és panelelemek, amelyek általában több szóból álló kollokációk (mint pl. *szilárd eltökéltség, jogos felhárborodás, igények maradéktalan kielégítése, rászorultság vélelmének kikötése, per iránti kérelem elbírálása, kereset megindításának elutasítása, lakáshasználati jog kikötése, függelemsértés tényének alapos gyanúja* stb.).

3. Idegen szavak nagyobb mértékű használata. A jogi nyelvre is jellemző az idegen elemek gyakori használata (mint pl. *akkreditál, devalvál, klauzula, mediálás, mediátor, paralegal* stb.). Nem kell minden idegen szót kikerülni. A nyelv

nemcsak belső keletkezésű elemekkel, hanem más nyelvből átvett szavakkal is gazdálkodik. A már meghonosodott, a szakma művelői és a célközönség által is jól értett és hangzásukban, kiejtésükben is megállapodott szavak már magyar szavaknak tekintendők (mint pl. *testamentum*, *ballisztika*, *lobbi*, *menedzser*, *petíció* stb.).

4. Nyelvi igénytelenségből, pongyolaságból eredő szűkszavúság (mint. pl. *kifogástalan átvétele* = *kifogástalan állapotban való átvétele*; *önkiszolgáló pénztáros* = *önkiszolgáló boltban dolgozó pénztáros*; *a részvények felszöknek* = *a részvények árfolyamai felszöknek* stb.).

5. Szószaporítás, terjengősség. Körülményeskedés, fölösleges szavak halmozása, töltelékigék használata, névutók fölösleges használata, idegen szó és annak magyar megfelelőjének egyidejű használata (mint pl. *meglátásom szerint* – szerintem; *hitelesítést hajt végre* – hitelesít; *szemünkön belül* – szemünkben; *a jármű a balesetben deformálódott, torzult* – vagy deformálódott, vagy torzult; *a pénz értéktelenedik, devalválódik* – vagy értéktelenedik, vagy devalválódik; *az irat bejegyzése, regisztrálása* – vagy bejegyzése, vagy regisztrálása).

4.4. Konkrét terminológiai kérdésfelvetések

A jogi nyelv egy olyan szaknyelv, amelynek bizonyos lexikai elemei beépültek a köznyelvbe, általánosan elterjedtté váltak. Annak ellenére, hogy a jogkutatók folyamatosan törekednek arra, hogy meghatározzák a jogi fogalmakat, mégis gyakran ugyanazt a jogi terminust különféle jogi szakágakban is más értelemben használják (pl. a *barterügylet* a nemzetközi jogban áruk, szolgáltatások, jogok vagy kötelezettségek pénzmozgás nélküli cseréje, míg a társasági jogban cégek közötti csereügyletet jelent, amely keretében pénzmozgásra is lehetőség van; *kiskorú* – családjogban a köznyelvi értelemben használt gyermek szóval rokon értelmű, büntetőjogban a jelentése fiatalkorú személyt jelent, aki nem vagy csak részlegesen büntethető).

A jogi szakzsargonra többértelműség jellemző. A fogalmak állandóságának hiánya abból ered, hogy a különböző országok jogrendje különféle értékrendeken, hagyományokon, politikai konvenciókon és ideológiákon alapszik. A jogi terminusok nemcsak a történelem során végbemenő változásokat tükrözik, hanem meghatározzák a világra és a valóságra való rálátást is. A jogi terminusok annak a ténynek az eredményei, hogy egy társadalom eldöntötte, hogy egy bizonyos formában kívánja igazgatni saját létét (idetartozik például, hogy milyen államforma létezik egy bizonyos országban: monarchia vagy éppen köztársaság, illetve hogy milyen politikai rendszer érvényesül: parlamentarizmus, elnöki rendszer, félelnöki rendszer stb., vagy éppen milyen egy ország pártrendszere: egypárt rendszer, kétpárt rendszer, többpárt rendszer, vagy hogy a hatalmi ágak hogyan oszlanak meg egy országban, mivel ez nagymértékben befolyásolja az igazságszolgáltatás és a közigazgatás működését stb.).

A jogi nyelv tükrözi egy adott ország és társadalom törekvéseit, valamint a kultúráját és szokásait is, mondhatjuk tehát, hogy a kulturális különbségek a jogi rendszerben is megmutatkoznak. Ebből természetesen az következik, hogy a jogi terminológus, kutató és fordító feladata nagyon bonyolult és összetett.

A jogi szakterminológia tehát különbözik a többi szaknyelvtől, mert kifejezi egy terület, ország, nép, nemzet jogi, társadalmi, gazdasági sajátosságait.

Emiatt fontos, hogy egy fordítás elkészítése során a fordító amellet, hogy terminológiai szempontból egyértelműsége és nagy fokú pontosságra törekszik, a társadalmi-gazdasági kontextust is figyelembe vegye, és azt is átültesse a célnyelvbe. „A jogi nyelv esetében nem beszélhetünk nemzetközi zsargonról. A jogi terminusok kötöttek az ország jogrendjéhez, ezért országonként különböznek. Ezért a jogi szakfordítások elkészítése sokkal nehezebb, mint más szakterülethez tartozó munkák fordítása.” (Dembski 1992. 28.) A nemzeti jogrend feladata, hogy az adott területen alkalmazható legyen, és betöltse küldetését, ezért a jogalkotó nem mindig úgy alkotja a törvényeket, hogy azok fordíthatók is legyenek.

Még akkor is, ha nem létezik teljes megfelelés a két különböző nyelvi rendszer és két különböző jogrendszer között (intézmények különbözősége, fogalmak, jogi eszközök, eljárások, precedensek, jogszolgáltatók neve stb.), a terminológiai és fordításelméleti szakirodalom az ekvivalenciát egy fordított szöveg elfogadhatósága elengedhetetlen feltételének tartja. Még akkor is, ha sokan elfogadták a fordításkutatók közül, hogy teljes ekvivalencia nem érhető el e szövegek esetében, mégis stratégiákat dolgoznak ki, hogy valamilyen szinten és módon megteremthető legyen az ekvivalencia. Az ekvivalencia mint fordításelméleti fogalom értelmezhető egyrészt úgy, mint a *terminus technicusok* szintjén megvalósítandó egyenértékűség, másrészt pedig úgy, mint a fordítás során létrejövő szövegek szintjén megvalósuló egyenértékűség (ez utóbbira a későbbiek során térünk ki röviden).

Bár a terminológiai ekvivalenciára való törekvés nagyon hasznos, elmondható, hogy a szabványosítás (ti. *standardizáció*, l. a 3.4. *Terminológiai szabványosítás, egységesítés és fejlesztés* c. fejezetet) és a terminológiai egységesítés szinte teljességében lehetetlen.

A szakirodalmi megközelítés szerint⁷ a terminológiai ekvivalensnek: 1. egyértelműnek és pontosnak, 2. érthetőnek és egyszerűnek, 3. nyelvészeti szempontból helyesnek és természetesnek kell lennie, 4) továbbá pedig tükröznie kell a forrásnyelvi fogalom lényegi tulajdonságait, és egységes tömör rendszert kell alkotnia a célnyelven.

A terminus nem mindig egyetlen szó (lehet például szintagma is), de pontos jelentéssel bírónak kell lennie, ugyanakkor egyszerűnek is. Fontos szempont egy terminus esetében, hogy ragozható-e és továbbképezhető-e (l. 3.2. *A szakszókészlet. A terminus* c. alfejezetet).

7 L. Lechto 1988, de Groot 1988, Carballa 1981.

Célszerű lenne az egységes nyelvhasználat kialakítása, hiszen a jogi-közigazgatási terminológiának a hétköznapi életben is gyakran alkalmazott elemei nem ingadozhatnak a szinonimák, átfedések, következetlenségek között, hiszen még Snell-Hornby is, aki megkérdőjelezi az ekvivalencia létét, elismeri, hogy a szaknyelvek terminusainak esetében elhanyagolhatatlan az ekvivalencia (Snell-Hornby 2002).

Tekintettel arra, hogy a jelen egyetemi jegyzet fordító szakos egyetemi hallgatók számára íródott, ebben a fejezetben nem általános jogi terminológiai kérdésekkel fogunk foglalkozni, hanem a fordítás, fordíthatóság szempontjából közelítjük meg a jogi és hivatalos nyelv terminológiájának problémáit.

Továbbá, mivel a jegyzet célja, hogy a leendő fordítók képesek legyenek eligazodni ne csak a *terminus technicus*ok között, hanem az általuk jelölt fogalmakkal is megismerkedjenek, a jelen fejezet egyes alfejezetei tisztázni kívánják a magyar és román nyelvekhez kapcsolódó jogrendszerek egyes sajátosságait, majd pedig az ezekhez kapcsolódó konkrét terminológiai kérdéseket kívánják megválaszolni.

4.4.1. A romániai és a magyarországi jogrend különbözőségének következményei a jogi nyelvi fordításokban

A jogi nyelv szavait sosem lehet önmagukban venni, hanem csupán figyelembe véve a mondatok egészét, sőt a jogrendet is, amelyekben sajátos szerepüket betöltik.

A jogi nyelvi fordítások elkészítése során hasznos módszernek bizonyulhat az összehasonlítás.

A fordítás elősegítése érdekében történő összehasonlítás során a nyelvek kiemelkedő fontosságúak. Ez egy olyan intellektuális eljárás, mely arra szolgál, hogy gazdagítsa a referenciarendszert egy másik rendszer tanulmányozása révén (l. *A terminológia interdiszciplináris jellege* c. alfejezetet). További célkitűzése, hogy a két rendszer összevetése révén megállapítsa a tanulmányozott tárgyak (a két nyelv és esetünkben a két jogrend) közötti hasonlóságot és különbséget (Pélage 2001. 73.).

A jogi nyelvvel foglalkozó elemzés⁸ legtöbbször megelégedett a jogász terminológia vizsgálatával, a közérthetőség fontosságára utaló figyelmeztetéssel, az értelmezési eljárások és technikák korlátok közé szorításával.

Az eredeti megértése feltételezi a szövegben zajló mechanizmusok és folyamatok megértését, továbbá a forrás- és cél nyelv magas szintű ismeretét, hogy ekvivalens módon közvetíthesse az eredeti szöveg üzenettartalmát. A forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg adottságainak összehasonlítása minden fordító feladata. Ennek meg kell előznie a fordítás aktusát, hogy elkerülhesse a fordító az átkódolás, tükörfordítás, félreértés csapdáját, majd megint meg kell jelennie az ellenőrzés pillanatában.

8 Tarnóczy 1966, Deme 1981, Montero-Martinez 1999.

Vizsgáljuk meg tehát, hogy az összehasonlítás hogyan fogja lehetővé tenni a nyelvi és tematikus ismeretek összevetését, és nézzük meg, hogyan segítheti az átjárást két különböző kultúra, idő, világ és esetünkben jogrend között. A jogi fordítások esetében a két jogi rendszer minimális ismerete szükséges. Az összehasonlítás alkalmazása hasznos nemcsak az eljárási technikák miatt, hanem azért is, mert segít elhelyezni a szöveget a kultúrán belül. Az összehasonlítás elméleti alapművelet, mely lehetővé teszi a jogi helyzet felmérését, a jogi aktus határait két jogrendszeren belül, és rávilágíthat hasonlóságaikra és különbségeikre.

A jogi fordítások legsajátosabb nehézsége a nemzeti jogi sajátosságok kezelése, amelyek természetesen megnyilvánulnak a terminológia szintjén is, de a szövegtípusok és a jogi nyelvi, illetve hivatali nyelvi műfajok szintjén is.

Ha például románból magyarra fordítunk, problémánk rögtön kettős: egyrészt abból adódóan, hogy a román jogrendszer szemlélete eltér a magyar jogrendszerétől, másrészt amiatt, hogy a magyar jogi nyelv nem egységes, hanem az idők során szétfejlődött, amint erre a szociolingvisztikai szakirodalom is rámutatott (l. *A terminológia interdiszciplináris jellege* c. alfejezetet). Éppen ezért az erdélyi magyar szakfordítóknak folyamatosan meg kell küzdeniük a nyelvi hiánnyal, illetve a magyar nyelvi hivatalos jellegének hiányából fakadó presztízshiánnyal is.

A magyar nyelvről román nyelvre történő fordítás esetében főként a két jogrend eltérései okozzák a fő nehézséget, bár a legtöbb esetben a magyar jogi szövegek megszövegezése is nehézkes, és ez is fordítói problémát okoz.

4.4.2. A jogi nyelvi reáliák kérdésköre

Különös problémát jelent a jogi reáliák fordítása. Jogi reáliának tekintünk minden olyan jogi szakkifejezést, amely kizárólag valamely ország vagy régió jogrendjére jellemző (pl. *esküdtszék*, amely az angolszász országok igazságszolgáltatására jellemző).

Külön figyelmet igényel az igazságügyi szervek megnevezése, tekintettel arra, hogy 2013. január 1-től Magyarországon átnevezték a bírósági szervezet hierarchiáját. Az új rendelkezés szerint Magyarországon az igazságszolgáltatást a Kúria, az ítélőtábla, a törvényszék, a járásbíróság és a közigazgatási és munkaügyi bíróság gyakorolja. Az első fokon eljáró kerületi és városi bíróságok jogutódjai a járásbíróságok. A megyei (fővárosi) bíróság jogutódjai a törvényszékek lesznek. Az ítélőtábla elbírálja a törvényben meghatározott ügyekben a járásbíróság és a törvényszék határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot, továbbá eljár a hatáskörébe utalt egyéb ügyekben. A Legfelsőbb Bíróság megnevezése Kúria lesz. Ez a szervezeti felépítés ebben a pillanatban közelebb áll a romániai struktúrához, mint az előbbi, ez valamelyest megkönnyíti a bíróságok nevének magyar nyelven való használatát, illetve a jogrendi megfeleltetést is. Romániában városi szinten léteznek bíróságok (románul *judectorie*), megyei szinten törvényszékek

(románul *tribunal*), regionális szinten ítéltáblák (románul *Curtea de Apel*, magyarul ‘*táblabíróság*’ néven is említik ezeket), illetve léteznek a Legfelsőbb Bíróság és Semmítőszék (románul *Înalta Curte de Casație și Justiție*, amelynek jogelődje a *Curtea Supremă de Justiție* volt). Így a megfeleltetés a következőképpen lehetne lehetséges: judecătorie – járásbíróság, tribunal – törvényszék, Curtea de Apel – Ítéltábla, Legfelsőbb Bíróság és Semmítőszék – Kúria. Az erdélyi magyar szóhasználat azonban eddig nem vette át sem a járásbíróság, sem pedig a Kúria megnevezést, ezekre továbbra is az eddig elfogadott és normaértékűvé vált erdélyi magyar nevükkel hivatkoznak.

Az alábbi táblázat a romániai és magyarországi igazságszolgáltató szerveket állítja egymás mellé, és tartalmazza a Romániában hivatalosként elfogadott magyar fordítást is.

5. táblázat. *A romániai és a magyarországi igazságszolgáltató szervek elnevezése, illetve a román terminus Romániában elfogadott magyar fordítása*

Románia	Magyarország	Romániában elfogadott magyar fordítás
Judecătorie	járásbíróság	bíróság
Tribunal	törvényszék	törvényszék
Curtea de Apel	ítéltábla	táblabíróság, ítéltábla
Înalta Curte de Casație și Justiție	Kúria	Legfelsőbb Bíróság és Semmítőszék
Parčetul de pe lângă tribunalul X	ügyészség	ügyészség
Procuratură	-	ügyészség
Consiliul Superior al Magistraturii	-	Legfelsőbb Bírói Tanács, Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa
Curtea Constituțională	Alkotmánybíróság	Alkotmánybíróság
Curtea de Conturi	Számvevőszék	Számvevőszék
Oficiul Național al Registrului Comerțului	Cégbíróság	Kereskedelmi Nyilvántartó Hivatal

Forrás: saját gyűjtés jogszabályokból

A fordító választás előtt áll, ha ezeknek az intézményeknek a nevét kell fordítani, hiszen döntenie kell: megfelelteti az intézményeket egymásnak hatáskörük ismerete révén, vagy pedig lefordítja a nevüket szó szerint.

Magyarország Alaptörvényének T) cikke felsorolja a jogalkotó szerveket és az általuk kibocsátható jogforrásokat. Eszerint jogszabály:

- a) az Országgyűlés által hozott törvény,
- b) a kormányrendelet,

- c) a miniszterelnök és a miniszterek rendelete,
- d) a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete,
- e) az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete,
- f) az önkormányzat rendelete, valamint
- g) a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.⁹

Romániában a törvénykategóriák hierarchiájában az alkotmány foglalja el az első helyet. Az alkotmányon kívül az alábbi törvénykategóriák léteznek:

1) A román parlament alkotmányos törvényeket, alaptörvényeket és köztörvényeket fogad el.

a) Az alkotmányos törvények tárgya az alkotmány felülvizsgálása.

b) Alaptörvénnyel szabályozandók például: a választási rendszer; a politikai pártok szervezése és működése; népszavazás szervezése és lebonyolítása; a kormánynak és a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsnak a szervezése; az ostromállapot és a sürgősségi állapot rendszere; a bűncselekmények, a büntetések és végrehajtásuk rendszere; az amnesztia vagy közkegyelem gyakorlása; a Magsztrátúra Legfelsőbb Tanácsának, a bírósági hatóságoknak, a Közügyek Minisztériumának és a Számvevőszéknek a szervezése és működése; a köztisztviselők státusa; a közigazgatási bíróság; a tulajdon és az öröklés általános jogrendszere; a munkaviszonyok, a szakszervezetek és a szociális oltalmazás általános rendszere; az oktatás általános megszervezése; a vallásfelekezetek általános rendszere; a helyi közigazgatás, a területi szervezés, valamint a helyi autonómia általános rendszere; a kizárólagos gazdasági övezet megállapítási módja; a többi olyan terület, amelynek tekintetében az alkotmány alaptörvények elfogadását írja elő.

c) Köztörvénnyel szabályozandók azok a területek, amelyek az alaptörvények hatályán kívül esnek, de általuk nem módosíthatók sem az alkotmányos, sem pedig az alaptörvények.

2) Megkülönböztetendők azok a jogszabályok, amelyeket nem a parlament (a törvényhozó) hoz, hanem a kormány vagy az egyes miniszterek. Idetartoznak:

a) kormányrendelet (amely lehet egyszerű vagy sürgősségi, ez utóbbit különleges, halasztást nem tűrő helyzetekben hozza a kormány, az előbbi meghozatalának előfeltétele egy felhatalmazási jogszabály megléte, amely pontosan kijelöli a kormányrendelet által szabályozandó területet)

b) kormányhatározatok

3) További jogszabálytípusok:

a) a központi közigazgatás és az autonóm jogállású állami szervek által kibocsátott jogszabályok,

b) a helyi közigazgatási szervek (megyei tanács, helyi tanács) által kibocsátott jogszabályok.¹⁰

9 Forrás: Magyarország Alaptörvénye, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

10 Forrás: Constituția României, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>

A két országbeli jogi normák típusainak különbségei is gondot okozhatnak tehát a fordítónak. Elmondható, hogy Romániában létezik például: *lege organică, lege ordinară, decret al președintelui, hotărâre guvernamentală, ordonanță de guvern, ordonanță de urgență a guvernului, ordin al ministrului sănătății, hotărâre a consiliului local* stb., Magyarországon pedig van az *Országgyűlés által hozott törvény, kormányrendelet, a miniszterelnök és a miniszterek rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete, az önkormányzat rendelete, a köztársasági elnök rendelete.*

Táblázatba foglalva:

6. táblázat. *A romániai és a magyarországi jogi normák elnevezései, illetve a román terminus Romániában elfogadott magyar fordítása*

Románia	Magyarország	Fordított változat (A Romániában elfogadott magyar fordítás, illetve a magyarországi fogalmak román fordítása)
lege constituțională		alkotmányos törvény
lege organică	törvény	alaptörvény
leger ordinară	törvény	köztörvény
hotărâre guvernamentală		kormányhatározat
hotărâre de urgență	–	sürgősségi kormányhatározat
ordonanța de urgență a guvernului	–	sürgősségi kormányrendelet
ordonanță de guvern	–	kormányrendelet
ordin al primului ministru	miniszterelnöki rendelet	miniszterelnöki rendelet
ordin al ministrului justiției stb.	miniszteri rendelet	miniszteri rendelet
decret prezidențial	a köztársasági elnök rendelete	elnöki rendelet
decret lege	törvényerejű rendelet	törvényerejű rendelet

Forrás: saját gyűjtés jogszabályokból

7. táblázat. *Egyéb romániai és magyarországi jogszabályok elnevezései, illetve a román terminus Romániában elfogadott magyar fordítása*

Románia	Magyarország	Fordított változat (A Romániában elfogadott magyar fordítás, illetve a magyarországi fogalmak román fordítása)
-	rendelkezés	dispoziție
-	utasítás	reglementare, prevedere
	országgyűlési határozat	Hotărârea Parlamentului Ungariei
	minisztertanácsi határozat	Hotărârea Consiliului Miniștrilor
reglementare	-	szabályozás, utasítás
protocol	-	protokollum
memorandum	-	(kontextustól függő körülírás)

Forrás: saját gyűjtés jogszabályokból

Fordítói szemszögből reflektálva a fentebb bemutatott jogi nyelvi terminológiai kérdésekre, észrevehető, hogy nem minden esetben lehet elvégezni a szó szerinti megfeleltetést, vagyis nem minden esetben van a forrásnyelvi terminusnak pontos célnyelvi megfelelője.

Íme néhány érdekesebb eset magyarázata: a román *judecătorie* terminus magyarul *járásbíróság* lenne, azonban az erdélyi magyar nyelvhasználatban ez nem honosodott meg, ehelyett csak a *bíróság* szót használják a szakma képviselői, és a fordítók is; a román *Înalta Curte de Casație și Justiție* magyarországi megfelelője a *Kúria* lenne, de ehelyett inkább a *Legfelsőbb Bíróság és Semmítőszék* elnevezést használják a szakemberek és a fordítók. A jogszabályok elnevezésének esetében a legérdekesebb példa az *alaptörvény* terminus használata, ami Magyarországon az alkotmányra utal, Romániában pedig azon törvényekre, amelyek az ország és a társadalom számára legfontosabb területeket szabályozzák, éppen ezért a fordítónak nagyon oda kell figyelnie, hogy ha ezt a terminust kell fordítania, akkor mely román szót kell alkalmaznia (ha ugyanis valamely ország alkotmányára utal, akkor a *constituție* terminust kell használnia, de ha román jogszabálytípusra utal, akkor a *lege organică* terminust kell választania.)

Ezért hasznos tehát a fordítói tevékenység során a két jogrend összevetése, a megfelelések és különbségek megtalálása.

Az összehasonlítás lehetővé teszi az egyezések felismerését. Az összehasonlításnak ki kell terjednie a terminusok összevetésére és a szegmensek összevetésére. Ha a két jogrend nagyon különbözik egymástól, nehezebb dolgunk van. Ilyenkor csakis a funkcionális ekvivalencia elérésére kell törekednünk (Klaudy 1997a. 81.).

A funkcionális azonosság lényege, hogy a célnyelvi szöveg ugyanazt a szerepet töltsse be a célnyelvi olvasók körében, mint amilyen szerepet a forrásnyelvi szöveg betöltött a forrásnyelvi olvasók körében. Emellett elengedhetetlen a forrásnyelvi szöveg értelmének tolmácsolása, hiszen ennek hiányában a fordítás nem töltené be rendeltetését. A fordítónak figyelembe kell vennie a célnyelvi olvasók ismereteit, tapasztalatait és megértési képességét. Az azonos hatásra kell törekednie, vagyis célkitűzése kell hogy legyen a dinamikus ekvivalencia megvalósítása is. A cél az, hogy a fordítás befogadója ugyanúgy reagáljon a fordításra, mint ahogy az eredeti szöveg befogadója reagált az eredeti szövegre (Nida 1964. 168.). Ennek érdekében a fordító a szöveg értelmét, a benne rejlő információkat próbálja érthető módon továbbítani a célnyelvi közösségnek. E célból a fordító többtelelemeket építhet a fordításba, olyanokat, amelyek az eredeti szövegben nem szerepeltek, vagy gazdagabb szemantikájú szavakat választ, de az is lehet, hogy a mondatrészek fellazításával teszi explicitté a fordított szöveget (Klaudy 1997a. 380.).

4.4.3. Az egyes jogágak konkrét terminológiai aspektusai a román–magyar nyelvpár viszonylatában

A fordítónak a fordítási folyamat során, illetve a célnyelvi szöveg kapcsán is számos problémával kell szembenéznie. Mindenekelőtt tudnia kell, hogy a célnyelvben létezik-e megfelelő-ekvivalens terminus, és abban az esetben, ha nem létezik, szükséges tudnia azt is, hogy milyen fordítói eszközökhöz kell nyúlnia az adekvát fordítás érdekében. Felmerülhet bizonytalanság a tekintetben, hogy mi egy szó szemantikai tartalma, és abban a tekintetben is, hogy a szó milyen szakterülethez tartozik, illetve hogy milyen a használati területe. Sok esetben bizonytalanság merül fel azt illetően is, hogy mit fed a szó (pl. *subantreprenor* és *subcontractant* a magyarban mindkettő *alvállalkozó*), továbbá a fordítónak tudnia kell azt is, hogy egy szó milyen szókapcsolatok részévé válhat, és hogy a terminus nyelvteni szempontból nem korlátozott-e, vagy esetleg nem speciális használatú-e. Meg kell bizonyosodnia arról, hogy a szóban forgó terminus mono-referenciális-e (pl. a román *obligatiune* a magyar jogi nyelvben három jelentéssel bír: kötvény, váltó és értékpapír). Végül pedig ismernie kell a szöveggörnyezetet, az alternatív elnevezéseket, illetve a használat pragmatikai feltételeit, és meg kell bizonyosodnia arról, hogy a kiválasztott terminus pontosan megfelel-e a jelölendő fogalomnak. A hiteles fordító felteheti a kérdést a forrásnyelvi szöveg elemzésekor: az illető szó vagy szókapcsolat jogi terminus-e, illetve ha a szó a köznyelvnek is eleme, milyen szemantikai újraértelmezés szükségeltetik? A terminus által jelölt fogalom elemzése egyfajta meghatározás, mely arra szolgálhat, hogy a fordító a számára nélkülözhetetlen szakismeretre tegyen szert, nem pedig arra, hogy egyből megtalálja az ekvivalens terminust.

4.4.3.1. *A polgári jog és a kereskedelmi jog terminológiájának néhány jellemzője*

Ha a nyelv a világ megismeréséhez szükséges, a jog bizonyos viszonyok megértéséhez segíti hozzá az embereket. A jog és a nyelv egymásra vonatkoztatása a legalsó szinten következik be. Ez a szövegek értelmezése, a jelentés meghatározása és a nyelvi eszközök jogi-jogászi felhasználása révén történik (Szabó 2000. 3.).

Valamennyi jogi okirat szövegének jellemzője a tömör, célratoró stílus, a hosszú, olykor rendkívül bonyolult megfogalmazású mondatok és a nagy gyakorisággal előforduló elvont főnevek. Ezeknek a dokumentumoknak a szövege általában formalizált felépítésű. A szövegek szigorú szerkezeti felépítése a rendszeresen ismétlődő nyelvi fordulatok, ún. panelelemek (Kurián 1999. 53.) gyakoriságában is kifejezésre jut. Ezek az elemek eredetileg semmiben nem különböztek a szöveg többi egyszerű mondatától és kifejezésétől, a gyakori és rendszeres ismétlődés következtében azonban a szövegek többi részéhez viszonyítva merev szerkezeti egységekké válnak, szinte beépülnek a szöveg terminológiájába. Ezen panelelemek mintegy építőkövei a jogi szövegeknek, ezeknek a pontos ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy adekvát fordítást készíthessen a fordító. Tehát terminológiai szempontból fontos, hogy a fordító ismerje az egyes jogágak fogalmait és terminusait. Ahhoz, hogy az egyes terminusokat a fordító pontosan tudja lefordítani, célszerű ismerni a fogalom meghatározását is, ez megkönnyíti ugyanis az értelemalapú megfeleltetés elvégzését.

Az egyes jogágak terminológiája különbözik egymástól. A kereskedelmi jog terminológiája érintkezik a közgazdaságtan terminológiájával és az egyéb gazdasági tárgyak terminológiájával is. Éppen ezért elmondható, hogy sokkal több olyan szakszó is fellelhető benne, amely a köznyelvnek is része, és így a nyelvhasználók közül sokkal többen ismerik és használják azt. Ennek a megállapításnak az alátámasztására segítségül hívunk egy konkrét példát: az általános szerződéses feltételek példáját (ÁSzF). Szinte mindenki vásárol, illetve fizet interneten keresztül, vagy egyszerűen használ az internet révén elérhető alkalmazásokat. Még mielőtt mindezt megtehetné, a leendő felhasználónak bele kell egyeznie az általános szerződéses feltételekbe. Ezen jogi dokumentum nagyon sok szaknyelvi terminust is tartalmaz, éppen ezért a megértéshez szükséges, hogy a szöveg olvasója rendelkezzen bizonyos alapfokú jogi nyelvi ismeretekkel. Hasonló eset áll fenn a természetes személyek adatainak védelmével kapcsolatos dokumentumok esetében is, amelyek szintén gazdagok terminusokban. Éppen ezért a kereskedelmi joghoz kapcsolódó alkalmazott jellegű jogi szövegek – bár nagyon sok szakszót és panelelemet tartalmaznak – közelebb állnak a köznyelvi beszélők nyelvhasználatához is. Ennek magyarázata az is lehet, hogy mindenki aláír mindennapi élete során különféle szerződéseket bankban, szolgáltatóknál stb., és ezért nem teljesen ismeretlenek ezek a szövegtípusok és a bennük található terminológia.

8. táblázat. *Fontosabb polgári jogi és kereskedelmi jogi terminusok román és magyar nyelven*

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
abandon	Valamely jogról való lemondás, valakinek, valaminek az elhagyása.	lemondás, elhagyás
abatere	A büntetendő cselekmények legenyhébb fokozata, amelyet valamely közigazgatási jogszabály megszegésével követtek el; vétség.	kihágás
abrogare	Valamely jogszabály vagy más jogi aktus alkalmazhatóságának megszüntetését, illetve az erről való rendelkezést jelenti.	hatályon kívül helyezés
abuz de drept	A joggal való visszaélés (vagy visszaélés a joggal) egy konkrét jog (jogosultság) társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányuló gyakorlása.	joggal való visszaélés
acceptarea succesiunii	Ahhoz, hogy a jog szerinti, törvényes vagy hagyatéki örökös hozzájuthasson a hagyatékhoz, szükséges elfogadnia az örökséget egy elfogadó nyilatkozat formájában.	örökség elfogadása
acceptarea unui drept	-	valamely jognak az elfogadása
acord	Két vagy több fél közötti szerződéses megállapodás.	megállapodás
act autentic	Olyan papíralapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv állított ki, és mint közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját (ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály közokiratnak nyilvánít).	közokirat

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
act de stare civilă	Az anyakönyvvezető által érvényesített okmányok (házassági anyakönyvi kivonat, születési anyakönyvi kivonat, halotti anyakönyvi kivonat).	anyakönyvi okmány
act juridic	A jogi aktusok olyan cselekedetek, amelyeket úgy ítélünk meg, hogy megtételük esetén keletkezik egy előíró vagy egyedi jogi rendelkezés (jogi aktusnak nevezzük egyrészt magát a cselekedetet, például a törvényhozást, másrészt az annak eredményeképpen létrejött eredményt, például a törvényt).	jogi aktus
act sub semnătură privată	A magánokirat azt bizonyítja, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el (elismerése feltételekhez kötött: pl. két tanú aláírása, bírósági vagy közjegyzői hitelesítése az aláírásnak stb.).	magánokirat
acțiunar	Valamely részvénytársaság tulajdonosi körét alkotó személyek megnevezése.	részvényes
acțiune civilă	A felperesnek a bírósághoz címzett kérelme a polgári ügyben felmerült jogvitája eldöntésére.	polgári jogi kereset
acțiune în anulare	Valamely relatív semmisséggel sújtott bírósági határozat megsemmisítése iránti kereset.	megsemmisítés iránti kereset
acțiune în constatare	Valamely jognak vagy valamely jog hiányának a megállapítása iránti kereset.	valamely jognak vagy valamely jog hiányának a megállapítása iránti kereset
acțiune în constatarea nulității	Valamely jogi aktus érvénytelenségének megállapítására indított peres eljárás.	semmisség megállapítása iránti kereset
acțiune în revendicare	Valamely követelés bírósági úton való kielégítésére irányuló kereset.	követelés iránti kereset

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
acțiune în reziliere	Abban az esetben, ha valamely szerződő fél nem teljesíti szerződéses kötelezettségeit, a másik fél, aki teljesítette a szerződéses kötelezettségeit, kérheti a szerződés bírósági határozat révén való felmondását.	felmondás iránti kereset
amendă	A közigazgatási felelősségre vonás központi eleme, vétségek és kihágások esetében kiróható szankció.	bírság
anularea unui act juridic	Valamely relatív semmisséggel sújtott bírósági határozat megsemmisítése.	megsemmisítés
apărător	Jogi végzettséggel és megfelelő képesséssel rendelkező személy, aki védheti a feleket peres eljárás során.	védőügyvéd
apel	Valamely (alsóbb) bíróság ítélete ellen tiltakozva, annak megváltoztatásáért felsőbb igazságszolgáltatási szervhez benyújtott folyamodvány.	fellebbezés
asociat	A korlátolt felelősségű társaság tulajdonosi körét alkotó személyek megnevezése.	társult, tag
audiere		kihallgatás, meghallgatás
bilet la ordin	A váltókövetelést megtestesítő értékpapír, amely „nem képvisel hozadékot, csak visszafizetést”, illetve gazdasági szempontból a váltó egyrészt hitel-eszköz, másrészt fizetőeszköz.	váltó
bună credință	A jóhiszeműség azt jelenti, hogy a felek nem tesznek olyat, ami tisztességtelennek számít (pl. valótlan nyilatkozat).	jóhiszeműség
bunuri	Javak alatt értünk a közgazdaságtanban minden olyan dolgot, amely emberi szükségletek kielégítésére alkalmas (a javak egyes számú megfelelőjeként általában a jószág szó használatos).	javak
bunuri imobile	Az ingatlan a föld és a ráépített szilárd építmények összessége.	ingatlanok

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
bunuri indivizibile	Osztatlan közös tulajdonnak nevezzük, ha egy adott ingatlan vagy ingatlan résznek több tulajdonosa van, és minden egyes része olyan arányban oszlik meg a tulajdonostársak között, amilyen arányban a tulajdonjoguk fennáll, és amely nem osztható el anélkül, hogy rendeltetésük megváltozna.	osztatlan közös tulajdon
bunuri mobile	Nem ingatlan vagyontárgy, amely helyéből károsodás nélkül elmozdítható.	ingóságok
bunuri sucesorale	Hagyaték tárgyát képező vagyontárgyak.	hagyaték tárgyát képező vagyontárgyak
cadastru	Nyilvántartás, amely egy településhez tartozó földterület gazdasági adatait és a föld tulajdonosaira vonatkozó adatokat tünteti fel.	kataszter, ingatlan-nyilvántartás
carte funciară	Az a közokirat, amely valamely birtok adatait és a kapcsolódó jogokat magában foglalja.	telekkönyv
clauză contractuală	A szerződések tartalma, amelyet a felek szabad akaratukból állapítanak meg, és magukra nézve kötelezőnek fogadják el (általában cikkelyekbe foglalják a szerződés feltételeit).	szerződéses feltételek
contract de comision		bizományi szerződés
contract de comodat	A haszonkölcsön valamely dolog ingyenes használatba adását jelenti, azzal a kötelezettséggel, hogy a lejáratkor a haszonkölcsönbe vevőnek ugyanazt a dolgot vissza kell adnia.	haszonkölcsön-szerződés
contract de donație	Az adományozó arra vállal felelősséget, hogy az adomány tárgyát képező jószágot ellenszolgáltatás nélkül adja.	adományozási szerződés

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
contract de întreținere	A tartási szerződés alapján az egyik fél köteles a másik felet megfelelően el-tartani. Életjáradéki szerződés alapján az egyik fél meghatározott pénzösszeg vagy terménymennyiség időszakonként visszatérő szolgáltatására köteles.	eltartási szerződés
contract de locațiune	A bérleti szerződés (röviden bérlet) olyan szerződés, amelynek során a bérbeadó a dolgot (a „bérleményt”) időlegesen a bérlő használatába adja, a bérlő pedig köteles ellenszolgáltatásként bért (bérleti díjat) fizetni.	bérleti szerződés
contract de mandat	A megbízási szerződés (vagy egyszerűen megbízás) olyan szerződés, amelynek alapján az egyik szerződő fél (a megbízott) valamely tevékenység elvégzésére, a másik fél (a megbízó) által rábízott ügy ellátására köteles (lehetséges megbízási díj megszabása is, de sok esetben ingyenes szerződésekről beszélünk).	megbízási szerződés
contract de schimb	Amelyben a szerződő felek dolgok kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget.	csereszerződés
contract de vânzare-cumpărare	Az adásvételi szerződés az a szerződési forma, amelyben az eladó köteles az adásvétel tárgyát képező dolog (pl. ingatlan) tulajdonjogát a vevőre átruházni és a dolgot a vevő birtokába bocsátani, továbbá a vevő köteles a vételárát megfizetni és a dolgot átvenni.	adásvételi szerződés
contravenție	Olyan, a törvény által büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás, amely veszélyes a társadalomra.	kihágás

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
creanță	A követelések azok a különféle szállítási, vállalozási, szolgáltatási és egyéb szerződésekből jogszerűen eredő, pénzértékben kifejezett fizetési igények, amelyek a vállalkozó által már teljesített, a másik fél által elfogadott, elismert termékértékesítéshez, szolgáltatás teljesítéséhez, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír értékesítéséhez kapcsolódnak.	követelés
credit	Kölcsönbe vagy hitelbe kapott pénzösszeg.	hitel
creditor	Másnak pénzt kölcsönző vagy egy cikket hitelbe adó személy.	hitelező
debitare	Bankszámlára történő befizetés, az aktívát növelő könyvelés.	jóváírás
drept de creanță		követeléshez való jog
drept de ipotecă	A zálogjog dologi hitelbiztosíték (a zálogjoggal rendelkező személynek joga van kielégítést kérni a lekötött vagyontárgyból).	zálogjog
drept de pre-emptiune	Az elővásárlási jog a jogosultnak a dolog megvételére ad jogot, mindenki mást megelőzően, ugyanazon feltételek mellett, mint amelyeket egy harmadik személy vételi ajánlatában a dolog tulajdonosával közölt.	elővásárlási jog
drept de proprietate	A tulajdonjog a legteljesebb, „legfőbb hatalom” a dolog fölött. A tulajdonjog alatt legtöbbször az ingatlanok tulajdonjogát értjük, amely magába foglalja a birtoklás jogát és minden más kapcsolódó jogot is.	tulajdonjog
evicțiune	Az a cselekvés, ami által vkit (vmit) kizárólag; lakásból, helyiség(ek)ből (hivatalos úton) való kitétel, kiköltöztetés.	kizorítás, kizárólagos lakoltatás
gaj	Ingó v. ingatlan vagyontárgy, amelyet az adós a kölcsön biztosítékául a kölcsönadónak, hitelezőnek átad, v. számára leköt.	zálog, biztosíték

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
ieşire din indiviziune	Általában olyan birtok, amelyet többen (testület, családtagok) azonos jogon osztatlanul birtokolnak.	osztatlan közös tulajdon megosztása
îmbogăţire fără justă cauză	A jogalap nélküli gazdagodás a polgári jogban olyan vagyonnövekmény, amelyhez jogi alap (jogcím) nélkül jut valaki, másnak a rovására.	jogalap nélküli gazdagodás
imprescriptibil ipotecă	Olyan jog, ami nem évül el. Olyan szerződést biztosító kötelezettség, melyet jelzáloghitel felvételénél a bank bejegyeztet a hitel fedezetéül szolgáló ingatlanra.	el nem évülő jelzálog
novaţie	Valamely szerződéses kötelezettségek új vállalásokkal való helyettesítése.	nováció
nulitate	Arra utal, hogy egy szerződés, nemzetközi szerződés, hatósági határozat vagy más jogi aktus úgy tekintendő, mintha létre sem jött volna.	semmisség
partaj	Közös vagyon megosztása.	vagyonmegosztás
parte civilă	A magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít (magánfél a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett).	magánfél
parte vătămată	Sértett fél mint büntetőjogi műszó azt a személyt jelenti, akinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette a bűncselekmény (s ennek törvényes képviselőjét).	sértett fél
poprire	Bizonyos pénzösszegek lefoglalása, például egy bankszámlán.	bankszámlák letiltása
recurs	Valamely hatósági v. bírósági végzés ellen felsőbb illetékes helyhez intézett jogorvoslati kérelem.	felfolyamodvány
reprezentant	Valamely cég aláírásra jogosult képviselője.	képviselő

Román polgári és kereskedelmi jogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
reziliere	Teljesítése után a szerződés megszűnik.	megszűnés, pl. szerződésé
rezolútiune	A felek közös megegyezéssel a szerződést a jövőre nézve megszüntethetik vagy a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal felbonthatják.	megszüntetés
termen		határidő
testament	Az örökhatályú végakarata halála esetére.	végrendelet, testamentum
tranzacție	Valamely, pl. banki cselekedet.	tranzakció, művelet
validare	Pl. valamely jog vagy akkreditív érvényesítése.	érvényesítés
validitate	Valamely hatóság érvényessé nyilváníthat egy okiratot – ez az okirat érvényessége.	érvényesség
viciu ascuns		rejtett hiba

Források:

https://regi.ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420015/430001/Polgari_peres_eljarasok_kereset20091202.html

<https://birosag.hu/eljarasok-nyomtatvanyai/polgari-kozigazgatasi-papir-alapu-nyomtatvanyok>

https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_buntetoeljarasi_jog/ch08s07.html

https://penzugysziget.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1984:14a-tetel&catid=43&Itemid=7

Magyarország Polgári Törvénykönyve

Románia Polgári Törvénykönyve

Románia Kereskedelmi Törvénykönyve

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/> (letöltés dátuma: 2020. ápr. 30.)

<http://szotar.adatbank.transindex.ro/?szotar=jogi>

4.4.3.2. A büntetőjog terminológiájának néhány jellemzője

A szakirodalom állítása szerint a jogi nyelv, és ezen belül is a büntetőjog nyelve, nagyon gazdag jogi nyelvi performatívumokban. A performatívum a beszédaktus-elméletben (Austin 1990) olyan megnyilatkozást jelent, amelynek nem információközlő szerepe van, hanem cselekvésértéke. Gyakran feltárható annak okai, hogy miért tér el a jogi a köznapi szóhasználatától. Az elsődleges ok az, hogy a jogszabályban szereplő szóhoz csatolt jelentésnek sajátos típusú következményei vannak, például embereket ítélnék el előre megfontolt szándék nevében, vagyis kihangsúlyozódik a nyelv performatív funkciója. Viszonylag gyakori, hogy a jogi fogalom véletlenül jön létre, a bíróság bevezethet sajátos jogi szóhasz-

nálatot, akkor is, ha őszintén megpróbálja a köznapi szóhasználatot alkalmazni (Simpson 2000. 144.).

A jogi performatívumok esetében a performatív mondatok másokra gyakorolt hatása a lényeg. A jogi hatások is a nyelv által valósulnak meg. A jogi hatás az a jogszabályokból következő hatás, amely egy személy viszonyait vagy tulajdonát érinti, a ténybeli hatás pedig az a hatás, ami a bíróságok vagy más hatóságok cselekvése folytán következik be (Olivecrona 2000. 174.). Ez a hatás különösen felerősödik a büntetőjogi szövegek esetében. Ezen jogág terminológiája sokkal technicizáltabb, mint más jogágaké. Ennek oka, hogy nagyon sok egzakt tudománynak minősülő szakterülettel is kapcsolatban áll (gondoljunk például a szakértői véleményekre, a helyszínelők jelentéseire, a rendőrségi szemlék nyelvezetére stb.). A büntetőjogi nyelvet kevesebben ismerik, a társadalomnak kisebb szegmense kerül kapcsolatba ezzel a szaknyelvi alregiszterrel. Ez az oka annak, hogy a fordítók számára is bonyolultabbnak tűnhet egy-egy büntetőjogi végzés lefordítása, mint mondjuk egy keretmegállapodása.

9. táblázat. *Fontosabb büntetőjogi terminusok román és magyar nyelven*

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
a cumula pedepse	A halmazati büntetés a büntetőjogban azt jelenti, hogy bűnhalmazat megállapítása esetén halmazati büntetést kell kiszabnia a bíróságnak. A halmazati büntetés kiszabására akkor nyílik mód, ha az elkövető által megvalósított több bűncselekményt a bíróság egy eljárásban bírálja el.	halmazati büntetés
a retrage plângerea	A sértett visszavonja a feljelentését.	visszavonja a feljelentést
a se auto-incrimina	Saját magára terhelő vallomást tesz.	önvádolás
achitare	A felmentő ítélet során a bíróság a vádlottat a vád alól felmenti.	felmentő ítélet
acțiune penală	A büntetőeljárás célja a bűncselekményt elkövető személy büntetőjogi felelőssége felőli döntés.	bűnvádi eljárás
amendă judiciară	A pénzbüntetés a magyar büntetőjogban egy olyan büntetőjogi szankció, mely vagyoni jellegű hátrányt okoz a bűncselekmény elkövetőjének, és ezt az összeget az állam javára tartozik megfizetni.	pénzbüntetés

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
arest preventiv	-	előzetes letartóztatásban van
arestare preventivă	Az előzetes letartóztatás a szabadsághoz, a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogot korlátozó kényszerintézkedés, amit a büntetőeljárás eredményessége érdekében a terhelttel szemben kizárólag a bíróság jogosult elrendelni. Az előzetes letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt.	előzetes letartóztatás
cauțiune	Az óvadék a bíróság által meghatározott összeg, amely a terheltnek az eljárási cselekményeken való jelenlétét biztosítja anélkül, hogy személyi szabadságát ez ok miatt elvonnák.	óvadék
circumstanță agravantă	Olyan körülmény, amely miatt valamely bűncselekmény még súlyosabbá válik.	súlyosbító körülmény
circumstanță atenuantă	Olyan körülmény, amely miatt valamely bűncselekmény kevésbé tekinthető súlyosnak.	enyhítő körülmény
concurș de infracțiuni	Halmazati bűncselekmények.	bűnhalmazat
condamnare	A vádlottat bűnösnek találják és elítélik.	elítélés
condamnat	A bíróság által bűncselekmény, normasértés elkövetése miatt büntetett (elmarasztalt), és ezért a hatályos büntetőjog alapján kiszabott büntetést elszervedni kényszerülő személy.	elítélt
crimă organizată	A szervezett bűnözés fogalma alatt a köznyelvben általában a maffia típusú szerveződésekert értik, míg büntetőjogi (anyagi jogi) nézőpontból a bűnszervezet fogalma: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport.	szervezett bűnözés

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
criminalist	Bűnügyi szakértő, aki a bűncselekmény helyszínén hagyott nyomok alapján speciális technikák segítségével próbálja rekonstruálni az eseményeket.	kriminalisztikai szakértő
criminalitate cibernetică		számítógépes bűnözés
delapidare	Aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik, sikkasztást követ el.	sikkasztás
despăgubire	A sértett félnek megítélt kárpótlás.	kártalanítás, kárpótlás
eliberare condiționată	Jó magaviselet esetén az elítéltet feltételesen szabadlábra helyezhetik.	feltételes szabadlábra helyezés
falsificare și uz de fals	a) Hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja, b) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál.	hamisítás és hamis okiratok felhasználása
făptuitor gestiune frauduloasă	Aki valamely bűncselekményt elkövet.	elkövető
în probațiune	Bizonyítási szakaszban benyújtandó bizonyítékok.	bizonyítékként
inculpat	A terhelt megnevezése a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban pedig vádlott.	vádlott
infracțiune calificată	Fokozatiság – pl. különös kegyetlenséggel elkövetett.	minősített bűncselekmény
infractor	A törvénysértő tettet elkövető (személy), aki ellen emiatt a hatóságok eljárást indítanak, és ez a bíróságon kiszabott ítélettel jár.	bűnöző
instigare	Uszítás, biztatás.	bujtogatás
instigator	Aki valamely bűncselekmény elkövetésére másik személyt felbuztat.	bujtogató
învinuit	A gyanúsított nem más, mint a terhelt, aki a büntetőeljárásban részt vevő olyan személy, akivel szemben a büntetőeljárás folyik.	gyanúsított

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
jefuire	Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el mástól, hogy evégből valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.	rablás
jaf armat	Fenti tettét fegyver birtokában követi el.	fegyveres rablás
juriu, jurați	Az esküdtszék az egyes országok jogrendszerében létező, felesketett tagokból álló testület, amelynek feladata, hogy elfogulatlanul, részrehajlás nélkül eldöntse, a vádlott „bűnös” vagy „nem bűnös”. (Olyan határozat nem létezik, hogy „ártatlan”.) Az esküdtszék tagjai az esküdtek, akiket alkalomszerűen választanak meg.	esküdtszék, esküdtek
lege penală	Büntető jogszabályok.	büntető törvény
lovire	Személy elleni vétség egyik formája.	ütlegelés
mărturie	A tanú az általa észlelt múltbeli tényekről vallomást tesz a bíróság vagy más hatóság előtt, ez a tanúvallomás.	tanúvallomás
neretroactivitate	Később meghozott törvény rendelkezései nem alkalmazhatók olyan esetre, amely a törvény meghozatala előtt történt (kivéve a kedvezőbb büntető törvények).	visszaható hatály tilalma
omor calificat	Az a cselekedet, amikor valaki törvénytelenül (pl. nem önvédelemből, hanem szándékosan) öl meg valaki mást.	gyilkosság
omor cu premeditare	Előre megfontolt szándékkal, kitervezett módon elkövetett emberölés (gyilkosság).	szándékos emberölés
ordin de restricție	Az intézkedés célja, hogy a terhelt távol maradjon bizonyos személytől vagy helyiségtől, a sértett védelme érdekében.	távoltartási végzés
pedeapsă privată de libertate	-	szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedés
pedeapsă suspendată	Olyan, szabadságvesztéssel járó büntetés kiszabása, amelynek végrehajtását felfüggesztik (vagyis a terhelt szabadlábon marad).	felfüggesztett büntetés

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
penalist	Büntetőpereket vállaló jogász.	büntetőjogász
persoană vătămată	Aki valamilyen sérelmet elszenvedett a bűncselekmény elkövetése során.	sértett fél
plângere penală		büntető feljelentés
premeditare	Szándékosság: olyan magatartás, melynek következményeit tanúsítója kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.	előre megfontolt szándék, szándékosság
procedură penală	-	büntető eljárás
recidivist	Az a visszaeső, aki két alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegetű bűncselekményt követett el.	visszaeső
spălare de bani	A pénzmosás olyan illegális, rendszerint a gazdasági szférában megvalósuló szolgáltatás, amely valamilyen (egy korábbi bűncselekményből származó) „piszkos” pénzt látszólag legális forrásból származó pénzzé konvertál.	pénzmosás
termen de prescripție	Az elévülésnél az elévülési idő leletét követően az alanyi jog bírósági kikényszeríthetősége szűnik meg, addig a jogosult joga megmarad.	elévülési határidő
terrorism	A terrorizmus az erőszak alkalmazásának vagy az azzal való fenyegetésnek olyan stratégiája, mely félelemkeltés révén meghatározott politikai, ideológiai vagy vallási célokat szándékozik kikényszeríteni.	terrorizmus
ucidere din culpă	Nem szándékosan elkövetett emberölés.	gondatlanságból elkövetett emberölés
urmărire penală	A nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e.	büntető nyomozás
vătămare corporală	Aki más testi épségét vagy egészségét sérti.	testi sértés

Román büntetőjogi terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
vătămare corporală din culpă	Aki más testi épségét vagy egészségét gondatlanság miatt sérti.	gondatlanságból elkövetett testi sértés
victimă viol	Aki ellen a bűncselekményt elkövetik.	áldozat
violare de domiciliu	Az erőszak kifejezés írja le azokat a gyakran előre eltervezett cselekményeket, amelyek más élőlényeknek fájdalmat, sérülést, szenvedést okoznak, illetve más embereket valamire fizikai erővel vagy hatalmi nyomással kényszerítenek.	erőszak
violență domestică	Aki más lakásába, egyéb helyiségébe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre erőszakkal, fenyegetéssel vagy hivatalos eljárás színlelésével bemegy, illetve bent marad.	magánlaksértés
violență domestică	A családon belüli erőszak fogalma alatt azokat az eseteket értjük, amikor az egyik családtag, házastárs-élettárs vagy expartner kísérletet tesz vagy meg is valósít olyan magatartásokat, amelyekkel a másik fél (családtag, élettárs stb.) fölött hatalmat – testi, lelki, anyagi vagy jogi dominanciát – tud gyakorolni.	családon belüli erőszak

Források:

<https://jogi-terminologia.im.gov.hu/>

<https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nyitrai-endre/nyitrai-endre-vedes-ertekezes.pdf>

<https://www.mnb.hu/letoltes/pszafhu-rtfkonf-gali.pdf>

<https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Kezd%C5%91lap>

<https://mediatorpont.hu/fogalomtar/>

<https://buntetojog.info/altalanos-resz/500-2/>

http://www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/jogialapismeretek/1_3_a_jogszably_rvnyessge.html

4.4.3.3. *A közigazgatási jog és az államigazgatás terminológiájának néhány jellemzője*

10. táblázat. *Fontosabb közigazgatási terminusok román és magyar nyelven*

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
alegeri parlamentare	Amelynek során megválasztják a parlament két házának tagjait.	parlamenti választások
alegeri prezidențiale	Amelynek során megválasztják valamely állam elnökét (azokban az országokban, ahol az elnököt az állampolgárok választják).	elnökválasztás
anarhie	Olyan közállapot, amelyben semmiféle szervezett közhatalom nem érvényesül.	anarchia
asediu	A közrend fenntartása érdekében bizonyos szigorú intézkedések általában háború vagy katonai megszállás idején.	ostromállapot
atribuție	Valaki vagy valamely intézmény feladatainak összessége.	feladatkör
autonomie	(politika, közigazgatás) Valamely intézménynek, szervezetnek, közösségnek az a joga, hogy belső ügyeit más hatóságtól függetlenül, saját törvényei, (szabály)rendeletei, rendtartása stb. szerint – választott vezetői útján – maga intézi; önkormányzat(i jog).	autonómia
autoritate	Olyan személy vagy testület, akit, ill. amelyet elismertség övez, és ennek révén jelentős nevelői hatást tud kifejteni.	autoritás, tekintély
autoritățile administrației publice locale	E jogot a helyi tanácsok és a polgármesterek, valamint a megyei tanácsok általános, egyenlő, közvetlen, titkos és szabadon kifejezett szavazattal megválasztott közigazgatási hatóságokként gyakorolják.	helyi közigazgatási hatóságok/ szervek

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
avocatul poporului, ombudsman	Az ombudsmannak elsősorban közvetítői feladata van, és ebben a feladatában mindig az állampolgárok jogait védi az állammal szemben. Azokat az alapjogokat védi, amelyek a román alkotmányban és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában vannak benne. Ehhez megvan mindenféle alkotmányos és jogi eszköze.	a nép ügyvédje, ombudszman
bicameralism	Olyan politikai szervezeti forma, rendszer, amelyben az országgyűlés 2 kamarából, vagyis házból áll (alsóház – képviselőház, felsőház – szenátus).	kétkamarás parlament
cetățenie	Az állampolgárság ma azt jelenti, hogy valaki egy bizonyos államnak a tagja (polgára), és az illető állam jogokkal és kötelességekkel ruházza fel. Az állampolgárság és a nemzetiség két különböző fogalmat jelöl.	állampolgárság
competență	Valakinek vagy valamely intézménynek a hatásköre.	kompetencia, hatáskör
comună	A község a közigazgatási rendszer területi és szervezeti alapegysége a legtöbb európai (és számos Európán kívüli) országban. A község fogalmának két jelentése van. Egyfelől meghatározott területet értünk alatta, tehát a községnek határa, területnagysága, népessége stb. van. Másfelől az e területen működő politikai és közigazgatási intézményrendszert jelenti. Ebben az értelemben tehát a községnek szervei, szervezetei, intézményei, jogai, feladatai, választó polgárai, tisztségviselői stb. vannak.	község

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
consilier județean	A megyei tanács tagja.	megyei tanácsos
consilier local	A helyi tanács (városi vagy községi tanács) tagja.	helyi tanácsos
consiliu județean	A megye élén álló tanács (tagjait megválasztják).	megyei tanács
consiliu local	A megyénél kisebb közigazgatási egységek élén álló tanács (tagjait megválasztják).	helyi tanács
constituție	Valamely állam alaptörvénye v. alaptörvényeinek összessége, mely magában foglalja az illető állam társadalmi felépítésének, az állami szervek működésének rendjét, az állampolgárok jogait és kötelességeit.	alkotmány, alaptörvény
decentralizare	Az ügyek intézésének több kisebb, önálló v. szélesebb hatáskörű, helyi szerv között való megosztása (az egyetlen központi intézményben való egyesítés helyett).	decentralizáció
deconcentrare	A közigazgatási problémák megoldása az érintettekhez legközelebb álló szinten történik.	dekoncentráció
guvern	A közigazgatás csúcsán elhelyezkedő, kormányzati tevékenységet végző, a közigazgatási szervek tevékenységét irányító, igazgató és koordináló szerv.	kormány
mandat	A mandátum (vagy képviselői mandátum) a mai szóhasználatban általában választók általi választással adott megbízatás, cselekvési felhatalmazás, illetve ennek a jogi kerete.	mandátum

Román közigazgatási/hivatalos nyelvi/politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
minister	Eredeti jelentése: szolgálat, tisztség, hivatal; szolgák, segédek. Mai értelemben a közigazgatás központi állami szerveinek egyik típusa, az államok legmagasabb állami hatóságai, amely az adott ország kormányának egyik tagja, egy miniszter irányítása alatt áll. Magyarországon a minisztérium munkájáért a miniszter személyesen felelős.	minisztérium
ministru	Az a személy, aki egy minisztérium élén áll. A miniszternek tárcája, azaz hatásköre van bizonyos ügyek intézésére. A miniszterek alkotják a kormányt, melynek feje a miniszterelnök.	miniszter
monarhie	Olyan államforma, melyben az állam élén egy személy, az uralkodó áll, akinek hatalma élethossziglan szól, és rendszerint öröklődik.	monarchia
moțiune de cenzură	Konstruktív bizalmatlansági indítvány, amely a bizalom megvonását célozza meg a hatalmon levő kormánnyal szemben.	bizalmatlansági indítvány
moțiune simplă	Általában vagy konkrétan valamilyen fajsúlyosabb előterjesztés kapcsán benyújtott indítvány, amelynek célja az előterjesztés megvalósulásának megakadályozása.	egyszerű bizalmatlansági indítvány

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
municipiu	A municípium eredetileg a Római Birodalom által meghódított olyan várost jelentett, amelynek polgárai teljes római polgárjoggal és önkormányzattal rendelkeztek. A municípium a közigazgatási területi egységek egyik típusa Romániában, a városi önkormányzatok egyik jogi kategóriája. Habár nincsenek konkrét feltételek, rendszerint azokat a városokat emelik municípiumi rangra, melyek viszonylag nagyok (általában 15 000 fő felett), illetve ahol előrehaladott az urbanizáció, és fejlett az infrastruktúra. A municípium állhat egyetlen városias településből, de tartozhatnak hozzá további településrészek (localități componente) vagy falvak (sate) is.	municípium
oligarhie	Általában kizsákmányolók kis csoportjának uralma a politikai és a gazdasági életben.	oligarchia
oraș	Abból a középkori hagyományból ered, hogy a város kiváltságolt hely, amely valamiképpen jogi értelemben is kiemelkedik környezetéből. Ennek kései maradványaként több országban mind a mai napig létezik városi jogállás vagy városi cím.	város
parlamentarism	Olyan „államforma, társadalmi rendszer”, amelyben parlamentarizmus van. Parlamentáris demokrácia.	parlamentarizmus
plenul parlamentului	Olyan parlamenti ülés, amelyen kétkamarás parlament esetében mindkét kamara jelen van.	a parlament plenáris ülése

Román közigazgatási/hivatalos nyelvi/politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
prefect	A megye élére a kormány által kinevezett kormánytisztviselő (általában a kormánnyal azonos politikai színeket képvisel).	prefektus
premier	Kormányfő.	miniszterelnök
prerogativă	Valakinek vagy valamely intézménynek valamiben v. valamire illetékes volta, jogosultsága.	jogosultság
președinte	A köztársaság első embere, akinek jogait és kötelezettségeit legtöbbször az alkotmány (alaptörvény) írja le.	elnök
președinția	-	elnöki hivatal
prezidențialism	Az elnöki rendszer olyan kormányforma a demokratikus köztársaságokban, amelyben a kormányfő – általában egyben államfő – a törvényhozó hatalomtól elkülönült végrehajtó hatalmat egy személyben testesíti meg.	elnöki rendszer
primar	A megyénél kisebb közigazgatási egységek élén álló vezető (választott tisztség).	polgármester
primărie	A közigazgatási ügyek döntésre való előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátását biztosító hivatal.	polgármesteri hivatal
putere executivă	A végrehajtó hatalom az államszervezetben a törvényhozás és az igazságszolgáltatás között van. Fő feladata a törvényhozás által deklarált jogszabályok, törvények betartása és betartatása.	végrehajtó hatalom

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
putere judecătorească	A bírói hatalom döntően az ítélezésben ölt testet, és sajátossága, hogy a másik két hatalmi ággal ellentétben állandó és semleges. A bírák csak a törvényeknek vannak alárendelve, és nem lehetnek tagjai politikai pártoknak, nem folytathatnak politikai tevékenységet.	bírói hatalom
putere legislativă	A parlament az állampolgárok legfőbb képviseleti szerve és az ország egyetlen törvényhozó hatalma.	törvényhozó hatalom
regie autonomă	Önálló gazdálkodó szerv.	önálló gazdálkodó szerv
regim politic	A politikai rendszer azoknak a struktúráknak és szabályoknak az összessége, amelyen belül a hatalmi cselekvés zajlik, illetve a hatalmi kérdések eldőlnék. A politikai rendszer a társadalmi struktúra alrendszere, amelyet a jogrendszer, a gazdasági rendszer és a politikai kultúra alakít (pl. diktatúra, demokrácia).	politikai rendszer
regiune	A régió emberi és társadalmi kategória, mely a társadalom és a térszervezés közötti kapcsolatot ragadja meg. A régiók folyamatosan képződnek, illetve szűnnek meg; létrejöttükben négy, egymást részben átfedő szakasz figyelhető meg: 1. a területi keretek megszilárdulása; 2. a fogalmi keretek és szimbólumok kialakulása; 3. az intézményes formák kialakulása; 4. intézményesülés a regionális rendszer és a regionális öntudat részeként.	régió

Román közigazgatási/hivatalos nyelvi/politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
regiune de dezvoltare	Egy vagy több megyére (a fővárosra) vagy azok meghatározott területére kiterjedő társadalmi, gazdasági vagy környezeti szempontból együtt kezelendő területi egység, amely alulról induló kezdeményezés eredményeként meghatározott célra jött létre.	fejlesztési régió
secretar al oraşului/municipiului/comunei	Az a személy, aki vezeti a település polgármesteri hivatalának működését.	település jegyzője
separația puterilor în stat	Az államhatalmi ágak szétválasztása a hatalomkoncentráció megakadályozásának eszközeként az államhatalom fő funkcióinak elválasztását, különböző állami szervekre történő szétosztását, az ezek közötti kölcsönös ellenőrzést és egyensúlyban tartást jelenti.	hatalmi ágak szétválasztása
serviciile publice ale statului	Közszolgáltatások alatt olyan feladatok ellátásának biztosítását értjük, amelyek az adott feltételek között közösségi szervezést igényelnek és társadalmi közös szükségletek kielégítését szolgálják.	állami közszolgáltatók
sistem politic	Valamely állam politikai berendezkedése.	államforma
situație de urgență	A szükségállapot olyan helyzet, amelyben emberek egy nagyobb csoportjának egészsége, élete, tulajdona vagy a környezet közvetlen veszélynek van kitéve. A szükségállapot létrejöhet természetes okból (pl. az élet- és vagyonbiztonságot fenyegető elemi csapás) és mesterséges úton (emberi cselekvés által, pl. terrortámadás) is.	szükségállapot

Román közigazgatási/ hivatalos nyelvi/ politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
stare de alertă	A szükségállapot olyan helyzet, amelyben emberek egy nagyobb csoportjának egészsége, élete, tulajdona vagy a környezete védelmének érdekében készségi állapot van.	készenléti állapot
stat	Az állam egy földrajzi terület feletti legfőbb hatalommal bíró politikai egyesülés. Ez hagyományosan magába foglalja azt az intézményrendszert, amely birtokolja a törvénykezés jogkörét, mellyel kormányozza területének társadalmát – aminek állami státusa gyakran függ attól, hogy több más állam elismeri mint e feletti belső és külső önálló korlátlan hatalmat.	állam
suverenitate	Az állam legfőbb hatalma, szuverenitása, amely abban áll, hogy az államélet keretein belül mindenkire nézve kötelező jogrendet alkot, nemzetközi viszonylatban pedig nincs más államnak alárendelve.	szuverenitás
unicameralism	Olyan politikai szervezeti forma, rendszer, amelyben az országgyűlés csak egy kamarából (1), házból (8) áll.	egykamarás parlament
unitate teritorial-administrativă	Valamely közigazgatási egység, amely szervezésre, a működésre, az illetékességekre és a feladatkörökre, valamint a törvény szerint a község, a város vagy, az esetnek megfelelően, a megye által bírt erőforrások kezelésére vonatkozik.	területi-közigazgatási egység
viceprimar	A polgármester helyettese.	alpolgármester
vot	Szavazásra jogosult személy(ek) egyéni állásfoglalása és akaratnyilvánítása szavazás alkalmával.	szavazat

Román közigazgatási/hivatalos nyelvi/politikai terminus	Meghatározás	Magyar megfelelő (fordítás)
vot calificat	A minősített többség vagy szupertöbbség a többségnek olyan koncepciója, amely nagyobb támogatottságot jelent, mint az egyszerű többség, azaz a szavazók több mint fele. Gyakori fajtája a háromötödös, a kétharmados és a háromnegyedes többség. Ezeket is többféleképpen lehet meghatározni: a jelenlévők száma alapján definiálva például kevésbé szigorú a szabály, mint a teljes tagság alapján.	minősített szavazat
vot majoritar	Egyszerű többség, azaz a szavazók több mint fele.	többségi szavazat

Források:

<https://hu.wiktionary.org/wiki/%C3%A1llam>

<https://www.studocu.com/hu/document/nemzeti-koezszolgalmati-egyetem/koezszolgalmati-tudomany-alapjai/summaries/17tetel-kormany-fogalma-es-feladatai-kormanytipusok/2576463/view>

<http://www.dreptonline.ro/resurse/cetatenie.php>

<https://meszotar.hu/keres-miniszter>

<https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/%C3%81llameln%C3%B6k>

<http://real.mtak.hu/89943/1/Kozszervezes2018.pdf>

<https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/a-hatalmi-agak-es-azok-elvalasztasa-jegyzet.original.pdf>

<http://politikapedia.hu/vegrehajto-hatalom>

https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-maximizeMS-en.do?clang=hu&member=1

<http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/ch03s03.html>

<https://allamvizsga.fandom.com/wiki/Municipium>

http://adattar.adatbank.transindex.ro/Romania/Roman_kozigazgalmati_torveny_hu.htm

<http://lexikon.adatbank.transindex.ro/mobil/tarsadalomismeret/szocikk.php?id=15>

<http://www.terport.hu/regiok/altalanos-informaciok/regiok-fogalom-meghatarozas-jogszabalyi-hatter>

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/>

http://itthon.transindex.ro/?cikk=27862&Allam_versus_allampolgarok_mire_jo_a_nep_ugyvedje?

juris.u-szeged.hu

Mircea Preda. 1999. *Autoritățile Administrației Publice Locale / Sistemul Constituțional Român*. Lumina Lex, București

Ion Deleanu. 1999. *Instituții și Proceduri Constituționale*. Servo Sat, Arad

4.5. Stratégiák jogi és hivatalos fordítások elkészítésére

A jogi nyelv sajátos szaknyelvként értelmezhető, a jogi és hivatalos szövegek pedig szakszöveggént. Mint szakszövegek a jogi és hivatalos szövegek specifikus beszédzándékok által meghatározott közlések, amelyek a kommunikáció alapegységeként specifikus szöveggörnyezetben konvenciók alapján kialakított kommunikációs szerepnek tesznek eleget.

A hivatalos fordítások összpontosíthatnak a forrásnyelvi kultúrára vagy a célnyelvi kultúrára, továbbá az azonosíthatóságra és az érthetőségre. E sajátos nyelvi regiszterbe tartozó szövegek sok problémát okoznak a fordítók számára. Tudni kell ugyanis, hogy az ilyen típusú fordítások esetén sokkal komplexebb ismeretanyagra van szüksége a fordítónak. Az értelmezési művelet sem egyszerűen a megérzési folyamatot jelenti, hanem egy komplex műveletsort, amely során tematikus összehasonlításokat végez a fordító a két jogrend között, és közben a két nyelv sajátosságaira is odafigyel. A fordítónak figyelnie kell még a szaknyelvi és a terminológiai sajátosságokra, és nem szabad szem elől tévesztenie azon felelősségét, amely abból fakad, hogy a fordított szöveg is dokumentumként, hiteles okiratként fogja szerepét betölteni a felhasználók körében. Ezen a területen talán a jogi reáliák fordítása okozza a legtöbb gyakorlati nehézséget a hivatalos fordítók számára.

A fordítások már retextualizált szöveggént léteznek, ezért magukon viselik az eredeti szöveg jegyeit is, mely a dokumentum első számú intertextusa. A retextualizálás problémája mellett kiemelkedően fontos kérdés az ekvivalencia megvalósítása az ilyen jellegű dokumentumok esetében.

Összegzésként elmondható, hogy a fordítási folyamat során a jogi terminológia nemcsak a forrásnyelvi polisizisztéma részrendszereivel érintkezik, hanem a célnyelv polisizisztémáival is. Amint a jogi terminológiát kiemelik a forrásnyelvi kontextusból, rögtön kapcsolatba lép a célnyelvi kultúrával. A hivatalos fordítások során megfigyelhető bizonyos következetesség a terminológia használatának tekintetében. Gideon Toury szerint elfogadott, hogy a fordítói kompetencia függvényében sokféleképpen fordítható egy szöveg (Toury 1994). Mégis bizonyos helyzetekben megfigyelhető, hogy gyakorlati szempontból kialakul egy fordítói viselkedés. Ez lehetővé teszi a normateremtést is, melyek jellemzők lesznek a fordítási viselkedésre. Jogi szakfordítások esetében a fordítói kompetencia része kell hogy legyen a forrásnyelvi és célnyelvi terminológia összevetése is, de ez nem valósítható meg közvetlenül. Szükség van egy bizonyos referenciális keretre. Ez a referenciális keret pedig nem más, mint a két jogrend. A nemzeti jogrend feladata, hogy az adott területen alkalmazható legyen, és betöltse küldetését, ezért a jogalkotó nem mindig úgy alkotja a törvényeket, hogy azok fordíthatók is legyenek. Ez még akkor is így van, ha egy országnak két hivatalos nyelve van (pl. Finnország). Hogy érzékeltessem a jogi nyelv és a jogrend kapcsolatát, vegyük példának a belgiumi és hollandiai különbségeket, hiszen annak ellenére, hogy a két országban beszélt nyelv azonos, az intézmények és funkciók megnevezései

különböznek (az államügyész Belgiumban *Procureur des Konigs*, míg Hollandiában *Officer van Justitie*). Ezért nyelven belüli fordításhoz kell gyakran folyamodni (Jakobson 1966. 235.). A fordítónak képesnek kell lennie, hogy összehasonlító jogi elemzést végezzen, hogy ennek keretében elvégezze a jogi terminusok összehasonlítását a két jogrend függvényében, majd az értelmezés után foghat csak neki a tulajdonképpeni fordításnak. Így mondható, hogy tulajdonképpen ez egy multidiszciplinaritást igénylő feladat: jogi és nyelvészeti procedúrákat kell alkalmaznia, hogy elvégezhesse a fordítást.

Még akkor is, ha nem létezik megfelelés a két különböző nyelvi rendszer és két különböző jogrendszer között (intézmények különbözősége, fogalmak, jogi eszközök, eljárások, precedensek, jogszolgáltatók neve stb.), mégis a terminológiai és fordításelméleti szakirodalom az ekvivalenciát elengedhetetlen feltételének tartja egy fordított szöveg elfogadhatóságának. Még akkor is, ha sokan elfogadták a fordításkutatók közül, hogy teljes ekvivalencia nem érhető el e szövegek esetében, mégis a fordítók stratégiát dolgoznak ki, hogy valamilyen szinten és módon megteremthető legyen az ekvivalencia. A kidolgozott stratégiák átváltási műveletekből épülnek fel, melyek a fordított szövegekben megfigyelhető fordítási jelenségek formájában öltenek testet.

A nyelvészek nyelvertervezési döntésként fogják fel: el kell döntenie, hogy a Magyarországon használatos kifejezések közül javasoljanak-e egyet, a forgalomban levő helyi fordítással létrejött kifejezések közül alkalmazzák valamelyiket, esetleg alkossanak egy új *ad hoc* kifejezést a kontextustól függően (Szabó Mihály 2005. 4.). A cél az lenne, hogy a lehető legnagyobb egységet teremtsék meg munkájuk révén a nyelvészek és fordítók. Ennek legrövidebb útja az lehet, hogy funkcionális megfelelés esetén a magyarországi jogi-közéleti terminusokat kell bevezetni. Ha ez funkcionális okokból nem valósítható meg, a már létező helyi terminust kell használni. Új szakterminusokat csak akkor ajánlott alkotni, ha nem létezik magyarországi ekvivalens, és nincs létező, bevett kifejezés sem.

Wüster elméletének követői határozottan elhatárolják egymástól a tiszta és alkalmazott terminológiát. Grucza célja, hogy némiképpen közelítse az álláspontokat, ennek érdekében meghatározza a terminológiai elemzések tárgyát, és meghúzza a határvonalat az elméleti és alkalmazott megközelítések között. *Nyilvánvalóvá kell tenni, hogy a terminológiának mint tudománynak nem az a feladata, hogy létrehozza a terminológiát vagy rendszerezze azt. Feladata abban áll, hogy bizonyos beszélők által szaknyelviként használt kifejezések szerepét leírja, természetüket magyarázza, továbbá hogy a terminológiai elméleteket fejlessze.* (Grucza 2010, idézi Oxbrow – Lankiewicz, 2017)

Amint már megállapítottuk, a jogi terminológia egy adott jogi rendszernek a képződménye, illetve egy adott kultúra és hagyomány része. Grucza elvét követve a kultúrát globálisan, holisztikusan kell érteni. Amint a jogi terminológiát kiemelik a forrásnyelvi kultúra kontextusból, rögtön kapcsolatba lép a célnyelvi kultúrával. A fordítások során megfigyelhető bizonyos következetesség a termi-

nológia használatának tekintetében. Gideon Toury szerint elfogadott, hogy sokféleképpen fordítható egy szöveg a fordítói kompetencia függvényében. Mégis bizonyos helyzetekben megfigyelhető, hogy gyakorlati szempontból kialakul egy fordítói viselkedés. Ez lehetővé teszi a normateremtést is, mely jellemző lesz a fordítási viselkedésre. Jogi szakfordítások esetében a fordítói kompetencia része kell hogy legyen a forrásnyelvi és célnyelvi terminológia összevetése is, de ez nem valósítható meg közvetlenül. Szükség van egy bizonyos referenciális keretre. A terminológiai hiányokat az alábbi átváltási lehetőségek közül választva lehet pótolni:

- hiperonímia – fogalmilag fölérendelt vagy általános szó
- ugyanolyan fogalmi szinten elhelyezkedő elem
- hiponímia – fogalmilag alárendelt szó
- kölcsönszó: adaptáció nélkül (pl. *manager*), adaptációval (pl. *procedúra*)
- szó szerinti megfelelő: átlátszó (szemantikailag motivált), hapak (szemantikailag önkényes), ez utóbbi esetben lehet explicitáció, magyarázás hiánya
- leíró ekvivalens a i) a szövegben belül ii) a szövegben kívül – lábjegyzet, szövegvégi jegyzet, szójegyzék
 - leírás
 - magyarázat
 - meghatározás
 - példa bemutatása
 - parafrázis
 - ezek kombinációja
- új értelemben való használata
 - archaizmusoknak, elavult szavaknak
 - más szakterületen használt szavaknak
- neologizmus
 - csak a célnyelvi szavak közül
 - idegen elemekből
 - ezek kombinációja
- fordítási couplet
 - az eredetit feltünteteti zárójelben
 - az ajánlott ekvivalens zárójelben
- archaizmus
- grafikus vagy auditív ekvivalens (pl. grafikonok képe magyarázata)
- kombinált ekvivalens
 - csak szöveges
 - más média felhasználása
- zéró ekvivalens – vagyis kihagyás

A valamely megoldás mellett való döntés mindig a helyesség szempontját tartja szem előtt.

Kérdések, feladatok a jog nyelvi terminológiai ismeretek ellenőrzésére (4. alfejezet)

- 1) A jogi nyelv használata: kik és milyen céllal használják a jogi nyelvet, és ki a potenciális célközösség?
- 2) Melyik nyelvi regiszterbe sorolható a jogi nyelv?
- 3) Határozzuk meg az EU-adminisztrációs nyelvet. Ki vezette be ezt a fogalmat a szakirodalomba?
- 4) Soroljuk fel a legfontosabb fordítási nehézségeket, amelyekkel az EU-adminisztrációs szövegek esetében találkozhat a fordító!
- 5) A magyar jogi nyelv rövid jellemzése
- 6) A magyar jogi nyelv történetének legfontosabb aspektusai
- 7) A magyar hivatalos nyelv jellemzése
- 8) A magyarországi és az erdélyi magyar jogi és hivatalos nyelv szétfejlődésének legfontosabb aspektusai
- 9) Soroljuk fel a jogi nyelv változatait!
- 10) Mi a jogi konyhanyelv, és mi jellemző rá?
- 11) Miért befolyásolja a jogrend az egyes nyelvek jogi nyelvi regiszterének alakulását?
- 12) Mit nevezünk jogi nyelvi reáliának? Melyek a jogi nyelvi reáliák fordításakor alkalmazható módszerek?
- 13) Miért fontos a jogi szakfordítók és a hivatalos fordítók számára, hogy alapvető jogi ismeretekkel is rendelkezzenek?
- 14) Mutassuk be a legfontosabb stratégiákat, amelyek a jogi szövegek fordításakor alkalmazhatók!
- 15) Írjunk esszét a jogi nyelvi fordítások minőségbiztosítását szolgáló lehetőségekről (max. 2000 leütés).

A JEGYZETBEN HASZNÁLT TERMINUSOK MEGHATÁROZÁSA

<i>Terminus technicus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Meghatározás forrása</i>
determinologizáció	A szaknyelvben keletkezett terminus prototípus jelentésű köznyelvi szóvá alakul (mint például: <i>demokrácia</i>).	Fóris Á. 2005. <i>Hat terminológia lecke</i> . Lexikográfia Kiadó, Pécs.
fordítási célú terminológiaiai munka	A fordítandó szöveg szempontjából releváns fogalmi-fordítási megfeleltetéseket keresi. A fordítónak mindig kell találnia megoldást a FNY-ben előforduló szakkifejezés CNY-en történő visszaadására. Szövegszintű megfeleltetés; fordítási ekvivalens.	Fóris Á. 2005. <i>Hat terminológia lecke</i> . Lexikográfia Kiadó, Pécs.
fordítástudomány	Alkalmazott nyelvészeti diszciplínaként a fordítás elméletével és gyakorlatával foglalkozik.	Klaudy K. 1994. <i>A fordítás elmélete és gyakorlat. Angol, német, francia, orosz fordítástechnikai példatárakkal</i> . Scholastica, Budapest.
hivatalos nyelv (szaknyelvi regiszterként)	A közigazgatás és az ügyintézés során (pl. adóhivatal, bank stb.) használt szaknyelvi regiszter (gyakori jellemzője a determinologizáció).	-
jogi nyelv	A jogi szaknyelv a jogász szakma által kialakított és használt nyelvi regiszter.	Dobos Csilla 2010. <i>Jogi szaknyelv és szakmai kommunikáció</i> . In: <i>Szaknyelvi kommunikáció</i> . Szerk.: Dobos Csilla. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 257.
kontaktológia	A nyelvi kontaktushatás tanulmányozásával foglalkozó szociolingvisztikai szakterület.	Benő Attila 2008. <i>Kontaktológia. A nyelvi kapcsolat alapfogalmai</i> . Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár.
korpusznyelvészeti	Egy új ága a nyelvészetnek, amely a nyelvhasználat számítógépes modellezését tűzte ki célul. Ehhez nagyméretű szöveges adatbázisokat (ún. nyelvi korpuszokat) építettek, amelyek egy időben és térben meghatározott közösség nyelvhasználatának nyelvtanilag elemzett reprezentatív mintáját jelentik.	Vátradi Tamás – Oravecz Csaba http://www.matud.iif.hu/2014/09/05.htm (Letöltés dátuma: 2019. nov. 8.)
köznyelvi szókincs	A teljes beszélőközösség használja.	-

<i>Terminus technicus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Meghatározás forrása</i>
lingua franca	Azoknak, akik <i>lingua francá</i> t (azaz közvetítőnyelvet) beszélnek, különböző, egymás számára érthetetlen anyanyelvük van, és azért használnak egy segédnyelvet, hogy egymást megértsék.	Kálmán László – Trón Viktor 2007. <i>Bevezetés a nyelvtudományba</i> . 2., bővített kiadás. Tinta Könyvkiadó, Budapest. [Letöltés dátuma: 2019. nov. 8.]
nyelvi kontaktushatás	Az a hatás, amelyet a kétnyelvűség, illetve a kisebbbéli helyzet az átvevő nyelvre gyakorol. Az így megjelenő nyelvi sajátosságokat kontaktusjelenségeknek nevezzük.	http://epa.oszk.hu/00000/00033/00014/pdf/szemle_2003_3_lanstyak.pdf (letöltés dátuma: 2019. nov. 8.)
nyelvi korpusz, párhuzamos nyelvi korpuszok	A korpusz ténylegesen előforduló írott vagy lejegyzett beszélt nyelvi adatok gyűjteménye. A szövegeket valamilyen szempont szerint válogatják és rendezik. Nem feltétlenül egész szövegeket tartalmaz, és nem csak tárháza a szövegeknek, hanem tartalmazza azok bibliográfiai adatait, és befejező a szerkezeti egységeket (bekezdés, mondat). Emellett pedig feltünteti a szavak mellett szófaji kódjukat is.	https://docplayer.hu/47685-1-mi-a-korpusznyelvet.html (letöltés dátuma: 2020. ápr. 30.)
nyelvi regiszter	A regiszterek a beszédhelyzet által meghatározott nyelvváltozatok. Az emberek más-más beszédhelyzetekben másképpen beszélnek. Másképp beszélnek például a formális beszédhelyzetekben (pl. a bíróság előtt, egy ünnepi szertartás során stb.), mint az informális, mindennapi beszédhelyzetekben (pl. családtagjaik, barátaik körében). Szintén másképpen akkor is, ha valamilyen szakmai kérdést vitatnak meg (szaknyelvek) stb. A regiszter tehát egy bizonyos beszédhelyzetben bizonyos célra rendszeresen használt nyelvváltozat.	http://www.szepejudit.hu/Lexea%2004%20Regiszterek.pdf (letöltés dátuma: 2020. ápr. 30.)
pszicholingvisztika	A lélektan és a nyelvészet határterületein kialakult és önállóvá fejlődött tudomány, amely azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyek a nyelv használatával kapcsolatosak (vizsgálja például, hogy miként vagyunk képesek gondolatainkat beszédben kifejezni, vagy hogyan értjük meg a mások szavait, mondatait, hosszabb közléseit).	Gósy Mária 2005. <i>Pszicholingvisztika</i> . Osiris, Budapest.

<i>Terminus technicus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Meghatározás forrása</i>
reália	A reália azon tárgyak gyűjtőfogalma, melyek egy-egy kultúrára, nyelvközösségre jellemzőek, és egy másik kultúra számára ismeretlenek.	Klaudy 1997.
szakmai nyelv-használat	A szakmai nyelvhasználat a köznyelvtől leginkább a szókincsben tér el, de van a szaknyelvek közt, ill. a köznyelv és a szaknyelv közt számos nyelvtani különbség is. A szaknyelvnek nincsenek ugyan elkülönítő nyelvtani, szóalkotási szabályai, de vannak olyan nyelvtani formák, amelyek a köznyelvhez képest eltérő gyakorisággal fordulnak elő a szaknyelvi megnyilatkozásokban. Különbségek vannak továbbá a szöveg-szerkesztésben és a stílusban is.	http://www.szepejudit.hu/Lexea%2004%20Re-giszterek.pdf (letöltés dátuma: 2020. ápr. 30.)
szaknyelv	A szaknyelv egy szakmának vagy tudománynak a jellegzetes nyelvváltozata. A szaknyelv általában csak szókészletében különbözik az inodalmi nyelvtől, a köznyelvtől, vagy akár a nyelvjárásoktól, nyelvtana és hangtana megegyezik (megegyezhet) azokéval. A szaknyelv megkülönböztetője tehát a terminológiája, tudományág fogalmainak, kategóriáinak, eljárásainak, módszereinek, az eljárások során alkalmazott eszközöknek a megnevezéseit tartalmazza (ilyen pl. a fizika, a csillagászat vagy a nyelvtudomány szaknyelve).	Kugler Nóra; Tolcsvai Nagy Gábor 2000. <i>Nyelvi fogalmak kisszótára</i> . Korona Kiadó, Budapest.
szaknyelvi ahregiszter	Valamely szakmán belül elkülönülő szakterületre jellemző szaknyelv (pl. a jogi nyelven belül a kereskedelmi jog nyelve, a polgári jog nyelve, a büntető jog nyelve stb.).	-

<i>Terminus technicus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Meghatározás forrása</i>
szociolingvisztika	A szociolingvisztika legáltalában értelmezésében a nyelvhasználat és a társadalom összefüggéseit vizsgáló empirikus kiindulású kutatási területek összefoglaló neve. Azoknak a területeknek az összessége, amelyek a nyelv és a társadalom, illetve a nyelvhasználati formák és a szociális lét alapjait szolgáló társadalmi struktúrák közötti kapcsolatot vizsgálják. Az a tudományág, amely abból a feltételezésből indul ki, hogy a társadalmi létet számos, egymással összefüggő minta és magatartásforma szövi át, melyek közül jó néhány nyelvi természetű.	Bartha Csilla 1998. <i>A szociolingvisztika alapjai</i> . ELTE-BTK, Budapest, 8.
technolektus	A sajtós információs-kommunikációs szükségletek kielégítése érdekében a szakmai közösségek szükség szerűen létrehozják a megfelelő szaknyelveket, azaz a „technolektusokat”. A technolektusban tehát már nemcsak egyszerűen idegen szakszavak (magyaros főbbsel számmal: terminus technicusok) jelennek meg, hanem egy új nyelv születik, amit csak a szakavatott személyek értenek.	Bañcerowski J. 2004: 446.
terminológia	A terminológia értelmezése hármas: elmélet, módszer és szakszavak gyűjteménye. Az elmélet a szaknyelvi terminusokat és azok rendszerét vizsgálja, a módszertani vonatkozások pedig főként arra terjednek ki, hogyan lehet az egyes szaknyelvi terminusokat egységesíteni és rendszerezni. A szakszavak gyűjteményeként való értelmezés pedig azt jelenti, hogy a terminológia alatt valamely szakterület szakszókincsét értjük (pl. orvosi terminológia, jogi terminológia).	Fóris Á. 2005. <i>Hat terminológia lecke</i> . Lexikográfia Kiadó, Pécs.
terminologizáció	A köznyelvi szó új, pontos meghatározást kap, és beillesztik egy logikusan felépített fogalmi, illetve terminológiai rendszerbe, pl. gyűlöletbeszéd.	Fóris Á. 2005. <i>Hat terminológia lecke</i> . Lexikográfia Kiadó, Pécs.

<i>Terminus technicus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Meghatározás forrása</i>
terminus	Egy meghatározott tárgykörön (szakterületen) belüli fogalmat jelölő lexéma, szám, jel, vagy ezek kombinációja (gyakori szinonimák: szak- szó, szakkifejezés, terminus technicus).	Fóris Á. 2005. <i>Hat terminológia lecke</i> . Lexikográfia Kiadó, Pécs.
zsargon/szakzsargon	A zsargon a 14. század óta adatolt szó, az ófrancia jargon (gargon gergon) szóból ered, nagy valószínűséggel hangutánzó eredetű. Jelentése madáracsérgés, értelmetlen beszéd, zagyvaság. Gyakran pejoratív jellegű gyűjtőnév, amely alá többféle különös nyelvváltozatot sorolnak, többek között szakmai nyelvváltozatokat is. Ilyen értelemben tudományos zsargont jelent. Ha a szakmai csoport tagjai használják, számukra megfelelő és hatékony nyelv lehet, viszont a kívülállók számára folyamatosan magyarázatra van szükség.	egyes társadalmi csoportok sajátos beszédmódja, egyazon szakmához tartozók sajátos beszédmódja egy szakmán belül https://www.szotarjelentese.com/zsargon (letöltés dátuma: 2021. jan. 19.)

II. GYAKORLATI RÉSZ – FELADATLAPOK

1. feladatlap

Az alábbi szöveg figyelmes elolvasása után oldjuk meg a következő feladatokat!

- 1) Gyűjtsük ki a *terminus technicusokat*!
 - a. Magyarázzuk őket, és határozzuk meg a típusokat.
 - b. Miért tekintjük őket *terminus technicusoknak*?
- 2) Foglaljuk össze a szöveg tartalmát a szakszavak mellőzésével.
- 3) Foglaljuk össze a szöveg tartalmát csupán szakszavak segítségével.

A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Cstv.) szerint a felszámolási eljárás célja az, hogy a fizetéseképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők követelését a törvényben meghatározott módon kielégítsék, míg a csődeljárásnak az, hogy az adós vállalkozás megállapodást kössön a hitelezőivel úgy, hogy közben helyreállítsa fizetőképességét, és folytathassa tevékenységét. Az alábbiakban a csődeljárás folyamatát, illetve működését fogjuk röviden bemutatni.

Tapasztalataink alapján hazánkban kevés vállalkozó él a jogszabály által biztosított – az adós cég és a hitelező számára kölcsönösen előnyös – csődegyezésben és az azt követő reorganizációban rejlő lehetőségekkel. Önmagában a csőd bejelentése az illetékes bíróságon még csak haladékat ad a fizetés alól, de ezzel együtt egy lehetőséget is biztosít a hitelezőkkel való csődegyezés megkötésére és a további jogkövetkezmények elkerülésére.

A csődeljárás megindítását az adós – kérelem alapján – kezdeményezheti. A cég kérelméhez csatolnia kell többek között a három hónapnál nem régebbi beszámolóját, vagy közbenső mérlegét, a hitelezők névsorát, a hitelek összegét és a lejáratok időpontját, az eljárási illeték és a közzétételi költségtérítés befizetését igazoló okiratot, valamint a társaság legfőbb szervének jóváhagyó határozatát is. A kérelemben nyilatkoznia kell továbbá az adósnak a vagyoni helyzetét bemutató adatokról, valamint a társaság ellen korábban elrendelt csőd- és felszámolási eljárásokról is.

Az említett kérelmet formanyomtatványon kell előterjeszteni, amelyet a 33/2009. (VIII. 26.) IRM rendelet 1–2. számú melléklete tartalmaz. A jogalkotó egyértelmű szándéka volt a formanyomtatványok megalkotásával, hogy ezek értelemeszerű kitöltésével egyszerűen benyújtható legyen a kérelem. A csődeljárás lefolytatása iránti kérelmet az adós cég székhelye szerinti törvényszéken kell benyújtani, ahol a Cstv. előírásai alapján a jogi képviselő kötelező.

Ha a kérelem azonnali visszautasítására nem kerül sor, úgy az illetékes bíróság egy munkanapon belül intézkedik a kérelemnek, továbbá az adóst megillető azonnali, ideiglenes fizetési haladéknak a Cégekülönben történő közzétételéről.

2. feladatlap

Az alábbi szöveg figyelmes elolvasása után válaszoljanak az alábbi kérdésekre!

1. Milyen intertextusai vannak ennek a szövegnek?
2. Gyűjtsük ki a *terminus technicus*okat!
 - a. Magyarázzuk őket, és határozzuk meg a típusokat.
 - b. Miért tekintjük őket *terminus technicus*oknak?
3. Válasszunk két bekezdést, majd „csupaszítsuk” meg a szaknyelvi terminusoktól!

A javak és a szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad mozgási elvének EU-s szinten való elfogadása és az ennek alkalmazása céljából fogantatott intézkedések, melyeket a közösségi piac fejlesztése érdekében hoztak, vezetett el ahhoz a szükségszerűséghez, hogy a bírói határozatok is szabadon mozoghassanak az uniós államok között, mely elvet a későbbiekben az „ötödik EU-s szabadságként” könyvelték el.

Az 1999. október 15–16-i tamperei ülés napirendi pontjai közül kiemelkedő fontossággal bírt azon kérdéskör, mely azzal foglalkozott, hogy hogyan lehet az Európai Uniót a biztonság és igazság térségévé alakítani. Az ülésen lefolytatott vita egyik fontos következtetése annak a szükségszerűségnek a megfogalmazása volt, hogy a bírósági határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó eljárásokat meggyorsítsák, illetve leegyszerűsítsék. Ez főként abban az esetben lényeges, ha a végrehajtást más államban követelik, mint amelyben hozták azt. A kölcsönös elismerés elvének érvényesítése a végrehajtást megelőző, ún. közbeeső intézkedések megszűnését jelenti. E tekintetben az Európai Tanács kijelentette, hogy a bírósági határozatok kölcsönös elismerésének elve valóságos alapkövéné válhat egy valódi európai igazságügyi térségnek (mind a polgári jog, mind pedig a büntetőjog területén).

Az európai igazságügyi térség kialakítása szem előtt tartott két nagyon fontos tényezőt, és pedig: megkönnyíteni a hitelező számára egy bírósági határozat végrehajtását egy, a származás szerinti országtól különböző uniós állam területén, illetve gátat szabni annak a lehetőségnek, hogy az adós kihasználhassa a jogrendek különbözőségeiből fakadó lehetőségeket.

Amint azt a tamperei ülés következtetéseiben is megfogalmazták: „egy valódi igazságügyi térségben sem a természetes személyek, sem pedig a gazdasági társaságok nem foszthatnak meg jogaiktól az Unió területén létező jogi és közigazgatási rendszerek bonyolultsága, illetve össze nem férhetősége miatt”.

Azon imperatívuszt – annak minden politikai üzenetével együtt –, mely értelmében az EU-t a szabadság, a biztonság és az igazság mezsgyéjévé kell átalakítani, követte egy intézkedési terv kidolgozása is, melynek célja minél rövidebb idő alatt megvalósítani ezt a célt.

A cél megvalósítása érdekében a Tanács 2000. november 30-án elfogadott egy intézkedési programot, melynek célja a polgári és a kereskedelmi jog területén született bírósági határozatok kölcsönös elismerési elvének gyakorlatba ültetése. A program elsődleges célja az exequatur eljárás eltörlése volt, vagyis a nem kifogásolt követelések európai végrehajtási jogcímmel való felruházása.

Ebben az értelemben azt a bírósági határozatot, melyről a származási bíróság kimondta, hogy európai végrehajtási joggal felruházott döntés, úgy kellene kezelni, mintha a végrehajtás szerinti ország (ti. az ország, ahol kérték a határozat végrehajtását) illetékes bírósága hozta volna meg azt.

Az ok, ami miatt szükségessé vált egy egyszerűsített eljárás bevezetése, a hatályos közösségi joggal szembeni vitathatatlan előny volt – az exequatur eljárás, melyet a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről szóló 44/2001/EK tanácsi rendelet szabályoz, mivel ez az eljárás mentesíti a hitelezőt azon kötelezettség alól, hogy megszerezze egy másik tagállam területén való végrehajtás esetén az illető tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságai részéről a végrehajtási engedélyt. Ezáltal csökkeni fog a késedelmi idő, és az ebből származó költségek is.

Az európai végrehajtási jogcím létrehozásának ötlete megelőzte az Amszterdami Szerződést. Az ötlet gazdái a gyakorló jogászok voltak, megszületésének mozgatórugója pedig az a tény, hogy az Európai Unió Bizottsága megállapította, hogy a tagállamok területén romlott a tartozások kifizetésének mutatója. Az ötlet három javaslat formájában öltött testet, melyet a Bírósági Végrehajtók Nemzetközi Egyesülete nyújtott be a bizottságnak, az európai végrehajtási jogcím létrehozása tekintetében.

A hiteles okirat európai végrehajthatóságának megállapítása iránti kérelem a nem vitatott követelések esetében a hitelező fakultatív joga, amellyel a 44/2001/EK tanácsi rendelet értelmében élhet.

Abban az esetben, ha valamely tagállamban meghozott bírósági határozat tekintetében teljesítették az európai végrehajthatóságot megcélzó eljárást, és az illető tagállamban európai végrehajtási jogcímmel ruházták fel a határozatot, a szóban forgó határozat végrehajtása a végrehajtási állam területén ugyanazon feltételek mellett történik, mintha ez utóbbi állam illetékes hatósága hozta volna meg azt.

Tekintettel arra, hogy ezáltal a rendelet által a perbeli egyezségek, a bírósági határozatok és a hiteles okiratok a végrehajtási állam területén való közbeeső eljárásoktól mentes szabad mozgásának biztosítását célozták meg a tagállamok között, illetve azt, hogy az európai végrehajtási jogcímmel rendelkező határozatokra érvényes végrehajtási szabályok semmiben se különbözzenek a végrehajtás szerinti állam területén meghozott határozatok esetében érvényes kényszervégrehajtási szabályoktól – igazolja a tényt, hogy a jelen rendelet elérte a kitűzött célt.

A hitelezőt szolgáló valós előnyök ellenére a 805/2004-es rendeletet kizárólag a polgári és kereskedelmi ügyekre kell alkalmazni. Nem vonatkozik különösen az

adó-, vám- vagy közigazgatási jogi ügyekre, természetes személyek személyi állapotát, jog- és cselekvőképességét, házassági vagyoni jogot, öröklési jogot (beleértve a végrendeletek jogát is) illető ügyekre; a csődeljárásra, a fizetéseképtelen vállalatok vagy más jogi személyek felszámolásához kapcsolódó eljárásokra, csődegyezségekre, kényszeregyezésre és más hasonló eljárásokra, illetve a társadalombiztosításra és a választott bíráskodásra sem.

Romániában a csatlakozás dátumát (2007. január 1-jét) megelőzően a más országokban született végrehajtási jogcímek tekintetében az 1992-ben megjelent 105-ös törvény rendelkezései voltak irányadók, mely törvény a nemzetközi magánjogból eredő jogviszonyokat szabályozta.

A 187/2003-as törvény hatályosodását követően – mely a joghatóságra, illetve az EU tagállamaiban született polgárjogi és kereskedelmi ügyekben született határozatok Romániában való elismerésére és végrehajtására vonatkozik – a tagállamokban született végrehajtási jogcímek esetében az ezen jogszabályban foglalt eljárás tiszteletben tartásával jártak el. A 105/1992-es törvény csak abban az esetben alkalmazható, amennyiben a 187/2003-as jogszabály nem ír elő eltérő rendszert.

A 805/2004-es rendelet elfogadása (a továbbiak során a rendelet) igazi sikert jelentett a bírósági határozatok szabad mozgásának és kölcsönös elismerésének területén. A bírósági határozatok és a hiteles okiratok szabad mozgásának elve az európai végrehajtási jogcímet megcélzó projekt vezérmotívuma.

Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/33/a-belső-piac-altalános-elvek>

3. feladatlap

Érjük tetten a fordítót!

A szövegek elolvasása során oldja meg a következő feladatokat!

- 1) Melyik szöveg az eredeti szöveg? Indokolja álláspontját.
- 2) Határozza meg a szöveg ún. „kemény” részeit.
- 3) Készítsen kétnyelvű glosszáriumot a szakszavakból.

ENGEDMÉNYEZÉSI SZERZŐDÉS

CONTRACT DE CESIUNE DE CREANTA

amely létrejött egyrészről

Încheiat între:

1. ***. Székhely: Nagybánya, x u. 53., Máramaros megye, cégjegyzékszám ***, adószám: ***, képviselője XY ügyvezető mint engedményező (a továbbiakban: „Engedményező”) és másrészről

1. **** cu sediul în Baia Mare, str. x nr. 53, jud. Maramureș, înregistrată la Oficiul Registrului Comerțului sub nr. ***, Cod Unic de Înregistrare ****, reprezentată prin Administrator, dl. XY, în calitate de cedent (în cele ce urmează Cedentul) și

2. *** székhely, mint engedményes (a továbbiakban: „Engedményes”) valamint

2. *** cu sediul în, în calitate de cesionar (în cele ce urmează Cesionarul) precum și

3. *** Székhely: Románia, Kolozsvár, x u. 23., Kolozs megye, cégjegyzékszám: ***, adószám: ***, **** nevében (amely magyarországi kereskedelmi társaság, székhelye: Budapest, x u. 29/A, cégjegyzékszám: *****, adószám: *****) képviselője XY mint kötelezett (a „Kötelezett”)

3. *** – cu sediul în Romania, Cluj-Napoca, str. x nr. 23A, jud. Cluj, înregistrată la Oficiul Registrului Comerțului sub nr. ***, Cod Unic de Înregistrare ****, în numele și pentru ***, societate maghiară cu sediul în Republica Ungară, Budapesta, str. x nr. 29A, cod, înregistrată la Registrul Comerțului Maghiar sub nr. ****, cod fiscal comunitar HU ****, reprezentată prin ***, în calitate de debitor cedat (în cele ce urmează Debitorul Cedat). Cedentul și Cesionarul vor fi denunțiți în continuare, acolo unde este cazul, în mod colectiv „Părțile” prezentului contract

– a továbbiakban együttesen: „Felek” – között alulírott helyen és időben az alábbi feltételek szerint:

Preambulum

(i) Az Engedményező mint vállalkozó és a Kötelezett mint megrendelő 2010. február 11-én vállalkozási szerződést kötöttek a Bukarest, 1. kerületi x utca 85–85A. szám alatti ingatlanon felépítésre kerülő „***” társasház-beruházással kapcsolatos építés-szerelési munka kivitelezésének tárgyában (a „Kivitelezési Szerződés”).

(ii) Az Engedményes az Engedményezővel-én alvállalkozói szerződést kötött, amely alapján köteles az Engedményes az Engedményező részére elvégezni a következő munkákat:

Szerződés tárgya

1.1. Jelen szerződés tárgyát a Kivitelezési Szerződés alapján az Engedményezőt a Kötelezettel szemben megillető követelések egy részének az Engedményes részére történő visszavonhatatlan és feltételhez nem kötött engedményezése képezi. Az engedményezett összeg értéke: a követelésekből az Engedményezőt Kötelezettel szemben megillető összegből 30 000 euró.

2. A szerződés tartalma

A Felek megállapodnak, hogy az Engedményező az Engedményesre engedményezi a Kötelezettel szembeni követelésének egy részét, ez a rész pedig összesen 30 000 euró. A felek megállapodnak, hogy a 30 000 euró, amelyet a jelen szerződés

Preambul

(i) Cedentul, în calitate de Antreprenor, și Debitorul Cedat, în calitate de Beneficiar, au încheiat la data de 11.02.2010 un Contract de Antrepriză având ca obiect executarea lucrărilor de construcție și instalații pentru un ansamblu rezidențial – Ansamblul rezidențial „***” – situat în București, Aleea x nr. 85-85A, Sector 1.

(ii) Cedentul și Cesionarul au încheiat, la data de, un Contract de Subantrepriză având ca obiect executarea de către Cesionar în contul Cedentului a lucrărilor de

Obiectul contractului

1.1. Obiectul prezentului contract constă în cedarea în mod irevocabil și necondiționat de către Cedent în favoarea Cesionarului a unei părți din drepturile de creanță deținute împotriva Debitorului Cedat potrivit Contractului de Antrepriză menționat anterior. Partea cesionată din creanțele deținute de către Cedent împotriva Debitorului Cedat este în cuantum total de 30.000 euro.

2. Conținutul contractului

Părțile convin că Cedentul cedează Cesionarului o parte din drepturile sale de creanță deținute împotriva Debitorului Cedat, iar această parte este în cuantum total de 30.000 de euro. Totodată Părțile convin că suma de 30.000 euro cesionată

feltételei alapján engedményeznek, tulajdonképpen az az előleg, amely az Engedményest illeti meg, az Alvállalkozói szerződésben foglalt munkálatok kivitelezéséért. Az engedményezés feltétele, hogy az Engedményes a jelen szerződés aláírásától 3 napon belül az előleg számlát kiállítsa, és az Engedményező ezen számlát befogadja.

A Kötelezett – amennyiben az engedményezésről történő értesítést az Engedményezőtől megkapja – az engedményezett összeget (azaz 30 000 eurót) az Engedményező számlájának esedékessége napján közvetlenül az Engedményes bankszámlájára történő átutalással köteles teljesíteni, további dokumentumok, nyilatkozatok vagy számlák bekérése nélkül. Ellenkező esetben a jelen szerződés semmisnek minősül, a felek pedig visszahelyeződnek a szerződés megkötése előtti állapotba.

Az eseti engedményezési szerződés alapján az engedményezett összeggel kapcsolatban az Engedményezőt semmiféle felelősség nem terheli.

3. Vegyes rendelkezések

3.1. Felek megegyeznek, hogy jelen szerződés semmilyen tekintetben sem módosítja a Kivitelezői szerződés és az Alvállalkozói szerződés egyetlen rendelkezését sem, amely szerződések változatlan tartalommal továbbra is hatályban maradnak, kivéve az árra vonatkozó cikkelyeket, amelyek módosulnak, hogy tükrözzék a követelések ezen engedményezését.

3.2. A szerződő felek kijelentik, hogy a

în condițiile prezentului contract re-prezintă avansul pentru executarea de către Cesionar a lucrărilor ce fac obiectul Contractului de Subantrepriză menționat anterior. Condiția cesiunii este ca Cesionarul să emită, în termen de 3 zile de la încheierea prezentului contract, factura cu privire la acest avans, iar Cedentul să accepte la plată această factură.

Debitorul Cedat are obligația – cu condiția să fi primit notificarea cu privire la prezenta cesiune – de a vira suma cesionată, respectiv suma de 30.000 de euro direct în contul Cesionarului la data scadenței facturii emise de cesionar fără solicitarea altor declarații sau documente, facturi, în caz contrar prezentul contract se consideră încetat de drept, Părțile fiind puse în situația anterioară semnării sale.

În baza prezentului contract de cesiune Cedentul nu este obligat la niciun fel de răspundere cu privire la suma cesionată.

3. Dispoziții finale

3.1. Părțile convin asupra faptului că prezentul contract nu influențează în niciun fel prevederile Contractului de Antrepriză și cele ale Contractului de Subantrepriză, aceste contracte rămânând în continuare valabile în totalitate, excepție făcând clauzele referitoare la preț care vor fi ajustate pentru a reflecta această cesiune de creanță.

3.2. Părțile declară faptul că, cu privire la chestiunile nereglementate

jelen szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Ptk. – különösen annak engedményezésre vonatkozó része – és a hatályos román jogszabályok rendelkezéseit tekintik irányadónak.

A szerződő felek a jelen szerződést – elolvasás és értelmezés után – mint az akaratukkal mindenben egyezőt, jóváhagyólag és saját kezűleg írták alá.

Budapest, 2010.

.....
Képviseli:
ügyvezető

.....
Képviseli:
ügyvezető

prin prezentul contract se vor aplica prevederile Codului Civil (mai ales cele cu privire la cesiunea de creanță), precum și orice alte prevederi ale legislației române aflate în vigoare la data semnării prezentului contract.

Părțile au semnat personal prezentul contract după ce l-au citit și l-au interpretat considerându-l ca fiind în totalitate în conformitate cu voința lor contractuală.

La Budapesta,
în data de: 2010.....

.....
Administrator

.....
Administrator

4. feladatlap

Töltse ki az alábbi terminológia/szaknyelvi feladatlapot!

1./ Műfajmeghatározás:

a) *Alulírott alapító a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény alapján működő alapítvány létrehozását határozta el.*

1. *Az alapító(k) neve, anyja neve, lakóhelye (jogi személy alapító esetében az alapító neve, székhelye, nyilvántartási/cégjegyzékszáma, képviselőjének neve, lakóhelye):*

2. *Az alapítvány neve:*

3. *Az alapítvány székhelye:*

5. *Az alapítói induló vagyon:- Ft*

6. *Az alapítvány célja:*

7. *Az alapítvány tevékenysége:*

8. *Az alapítvány jellege:*

Az alapítvány nyitott, ahhoz bármely hazai vagy külföldi természetes és jogi személy bármikor az alapítvány fennállása alatt tetszése szerinti vagyoni hozzájárulással csatlakozhat. A csatlakozás ténye a csatlakozót nem minősíti alapítótá, alapítói jogokat nem gyakorolhat. A csatlakozót megilleti azonban az a jog, hogy javaslatot tegyen a kuratórium részére a vagyoni juttatásának felhasználására vonatkozóan.

Forrás: <https://birosag.hu/eljarasok-nyomtatvanyai/civil-eljarasok-urlapjai/civil-eljarasok-okiratsablonok>

- a) alapító okirat
- b) kiáltvány
- c) törvénycikkely

b) *A 2003-as alkotmány szerint, ha a kormányalakítás nyomán megváltozik a kormány szerkezete vagy politikai összetétele, Románia elnöke a kinevezési hatáskörét csak a parlament által a miniszterelnök kérésére adott jóváhagyás alapján gyakorolhatja. Vagyis az alkotmány kötelezővé teszi a bizalmi viszony megújítását.*

Forrás: http://jog.sapientia.ro/data/hallgatok/letoltesek/Romania_alkotmánya_HU.pdf

- a) politikatudományi tanulmány
- b) jogtudományi tanulmány
- c) törvényismertető

2. Kulcsszavak kigyűjtése

A Be. kodifikációja során az egyik kiemelt cél volt a sértett pozíciójának erősítése, és a jogalkotó korábban „megfontolandónak” tartotta egy új sértettfogalom bevezetését, [25] de utóbbi végül elmaradt. Ily módon a sértett fogalma változatlanul nem feleltethető meg maradéktalanul a 2012/29/EU irányelv rendelkezéseinek. A korábbi Be. ezen túlmenően sem implementálta teljeskörűen az áldozatok védelméről szóló említett irányelvet, és éppen a különös bánásmódot igénylők szenvedtek leginkább csorbát. Ezt orvosolandó, a jogalkotó érdekes megoldást választott, ugyanis az irányelv ugyan csak különös bánásmódot igénylő (pontosabban különösen kiszolgáltatott) sértettek jogairól szól, ezen szabályanyagot azonban a Be. a sértetten kívül a tanúkra is kiterjeszti. A szándék elvitathatatlanul nemes, viszont a fölös részletektől sem mentes, bürokratikus szabályok alkalmazása nem az eljárás gyorsítása felé mutat. Ez különösképpen igaz arra, hogy a törvény az eljárási cselekményekről való kép- és hangfelvétel készítését, telekommunikációs eszköz használatát ilyen esetekben legalábbis preferálja, olykor egyenesen kötelezővé teszi. [29] Ezen szabályok szélesebb körű alkalmazásának tárgyi, technikai feltételei mindazonáltal egyelőre hiányoznak.

Forrás: <https://ujbtk.hu/dr-czedli-gergo-a-birosagi-eljarast-gyorsito-es-fekezo-rendelkezesek-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben/>

3. Definíciók:

a) bankinformáció

b) cégkivonat

c) hitelesítési záradék

5. feladatlap

Az alábbi szerződés segítségével jellemezze részletesen a jogi szaknyelvet!

Örökösödésből származó vagyonmegosztási előszerződés

Az előszerződést kötő felek:

XY

AB

A felek az alábbi előszerződést kötötték:

Alulírott **XY** (adatait l. fenn), nyilatkozom, hogy véglegesen és visszavonhatatlanul lemondok a **3/8-nyi** tulajdonrészemről, mely engem a Sikaszó településen (Hargita megye, Románia) elhelyezkedő ingatlanból megillet. Az ingatlant a település x/a számú telekkönyvben a 000/0/0-ás helyrajzi számmal jegyzik. Az ingatlan a Mosolygós dűlőben elhelyezkedő üres területből áll, melynek területe 1000 négyzetméter, és melyen van egy alagsorból, földszintből és beépített tetőtérből álló nyaralóház. A ház a következő felépítéssel bír:

– alagsor: 1 garázs és 1 pince

– földszint: 1 nappali, 1 konyha és ebédlő, 1 előszoba, 1 fürdőszoba és 2 terasz

– beépített tetőtér (manzárd): 1 szoba és 1 terasz

A szóban forgó ingatlanból engem illető tulajdonrészt öröklés jogcímén szerezttem, apám, néhai SA után, amint az a 339/2006-os örökösödési okmányból kitűnik, melyet a X&Y Rózsa Közjegyzői Iroda állított ki. A szóban forgó tulajdonrészemről a társtulajdonos, **AB** javára mondom le.

Alulírott **AB** (adatai l. fenn) nyilatkozom, hogy az ígértevé-
ősztozkodóval közös megegyezés alapján megállapított értékkülönbözeten ellenében átveszem a társtulajdonos, **XY** 3/8-nyi tulajdonrészét a fenn bemutatott ingatlanból, így az én tulajdonrészem 6/8-nyi lesz (abból az 1/2-es tulajdonból, mely apám, néhai SA hagyatéki vagyonának része). Ebből 3/8-nyi tulajdonrészt a 339/2006-os örökösödési okmány alapján (melyet a Holbach & Rózsa Közjegyzői Iroda állított ki) szerezttem öröklés jogcímén, és újabb 3/8-nyi tulajdonrészt a jelen vagyonmegosztási előszerződés értelmében kaptam meg.

Az értékkülönbözetet közös megegyezés alapján a következőképpen határoztuk meg mi, az osztozkodó felek: a szakértői vélemény, melyet 200X. június 17-én készített PP ZZ, okl. mérnök a teljes ingatlan piaci árát 41 800 euróra becsülte (negyvenegyezer nyolcszáz euró), míg a néhai SA törvényes örökösire eső 1/2-nyi tulajdonrész értéke 20 900 euró (húszezer kilencszáz euró).

Ekként a 3/8-nyi tulajdonrész értéke, melyet a társtulajdonos **XY** örökség jogcímén szerzett meg, és mely a jelen előszerződés tárgyát képezi, 7837,5 euró (hétézer nyolcszázharminchét egész öt euró).

Ennek a felek közötti egyezésnek az értelmében az értékkülönbözeten, mely az ígértevé-
ősztozkodót, vagyis **XY** illeti meg, 7837,5 euró (hétézer nyolcszázharminchét egész öt euró).

Az ígérettevő-társosztzkodó **AB** nyilatkozza, hogy egyetért a megállapított értékkülönbözettel, és kötelezettséget vállal ennek kifizetésére legkésőbb 2009. október 1-ig.

A 7837,5 eurós (hétézer nyolcszázharminchétf egész öt euró) értékkülönbözethoz kifizetése után az ígérettevő-társosztzkodó **AB** birtokába jut az átengedett 3/8-nyi tulajdonrésznek cserében a közösen meghatározott értékkülönbözethoz, és birtokolni fogja az ingatlan egyútt SE társtulajdonossal, akinek a szóban forgó ingatlanban való tulajdonrésze 5/8-nyi. SE e tulajdonrészt vásárlás és építés, illetve örökösödés jogcímén szerezte meg.

Az ígérettevő-osztzkodó **XY** nyilatkozza, hogy tudomásul vette és egyetért azzal, hogy a jelen vagyongoszthozti előszerződés aláírása után és az értékkülönbözethoz kézhezvételét követően, illetve a 3/8-nyi tulajdonrész átadása után nem rendelkezik tulajdonjoggal és birtoklási joggal, illetve más valós jogokkal a jelen okirat tárgyát képező ingatlanal kapcsolatban.

Továbbá az ígérettevő-osztzkodó **XY**, nyilatkozza, hogy a jelen vagyongoszthozti előszerződés aláírása után nincsenek további követelése i **AB-vel** szemben, és legkésőbb 10 éven belül ezen irat aláírásától számítva át fogja ruházni a 3/8-nyi tulajdonrész fölötti tulajdonjogot egy közjegyző előtt megkötött hiteles vagyongoszthozti szerződés révén nevezett ígérettevő-társosztzkodónak, és beleegyezik abba is, hogy e tulajdonjogot nevezett ígérettevő-társosztzkodó javára telekkönyvileg bekebelezzék vagyongoszthozás jogcímén.

AB nyilatkozza, hogy ismeri az ingatlan tényleges és jogi helyzetét, és tudomásul veszi, hogy a jelen előszerződés aláírásával egyidejűleg a megszerzett jogokon kívül a vele járó kötelezettségek is őt fogják terhelni (ingatlanadó, járulékos költségek, melyek a **XY** vagyongoszthozás útján szerzett 3/8-nyi tulajdonrészét terhelik).

Abban az esetben, ha bármely okból kifolyólag az előszerződés aláírásától számított 10 éven belül nem kötik meg a hiteles vagyongoszthozti szerződést, a feleknek jogukban áll módosítani a megszabott határidőt kiegészítő okirat formájában, vagy érvényesíthetik jogaikat bírósági eljárás révén, jogvita esetén az illetékes jogorvoslati hatóság a romániai, kolozsvári bíróság lesz.

A jelen szerződés nem bontható fel, csak a felek közös akaratával, és a felek között törvényerővel bír. Egyúttal az értékkülönbözethoz kifizetéséről átvételi elismervényül is szolgál.

Alulírott ígérettevő-osztzkodó, **XY** kötelezettséget vállalok arra, hogy a jelen irat aláírása után nem idegenítem el harmadik félnek a szóban forgó ingatlan sem magánokirat, sem pedig hiteles okirat formájában.

Abban az esetben, ha a jelen előszerződés felbomlik az ígérettevő-osztzkodó, **XY** hibájából, nevezett köteles visszafizetni az értékkülönbözethozként átvett összeget.

Abban az esetben, ha 201X. szeptember 21-ig valamely fél hibájából nem kötik meg a hiteles formájú vagyongoszthozti szerződést, érvénybe lép a negyedik fokú semmisségi záradék, melynek értelmében a szerződést felbontottnak kell tekinteni, ennek következményeit és szankcióit pedig a felek kötelesek viselni.

A jelen szerződés elkészítésének költségeit a szerződő felek viselik.

6. feladatlap

- 1) Egészítsük ki jogtudományi és köznyelvi (szak)szavakkal az üresen hagyott részeket.
- 2) Emeljük ki a legfontosabb 10 kulcsszót.

Helyszínelők – a magyar CSI

Tevékenységük kiemelten fontos: megalapozza a, objektív bizonyítékokat szolgáltat számára. Legyen az egy egyszerű lopás, rablás, vagy gyilkosság, a helyszínelők sokat látott szemei előtt feltárul az igazság.

Szakértők

A kriminalisztikai szakértők a bűnügyi technikai munka szakmai csúcsát képviselik. Munkájukkal hozzájárulnak a sikereihez, leginkább azonban a laboratóriumokban vallatják a helyszínelők által rögzített és anyagmaradványokat. A klasszikus kriminalisztikai szakértői ágak, mint a daktiloszkópia, nyom-, fegyver-,-, okmányszakértés mellett napjainkban fokozott hangsúly helyeződött a kriminálpszichológiára és a poligráfós vizsgálatokra is. A nem kifejezetten, de a kriminalisztikában is gyakran használt tudományok, mint a fizika, kémia, biológia, szintén jelentőséggel bírnak az ügyek felgöngyölítésében. E területeket teszi teljessé a bűnügyi orvoslás, mely a kiemelt jelentőségű gyilkosságoknál rendkívül fontos szolgáltat a számára.

... és kutyák...

A bűnügyi kutyás szolgálat tevékenysége ugyancsak titokzatos: a kutyák nemcsak jelenlétükkel és testi erejükkel tudnak a bűnözőknek kellemetlenséget okozni, hanem orrukkal is: képesek kilométereken át követni az, eltűnt személyeket és kábítószeret keresni. E szakterület évtizedek óta a bűnügyi technika szerves része, hasznos segítője.

Technikai fejlődés

Ahogy a modern tudományok, úgy fejlődik a krimináltechnika is: a modern fotótechnikai eszközök, technikai berendezések, anyagok, vegyszerek mind egyre több segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a nyomozás során mielőbb kézre kerítsék a bűnözőket, továbbá hogy az igazságszolgáltatás során minél nagyobb lehessen megállapítani vagy kizárni valaki bűnösségét.

Forrás: *Részlet a Magyar Rendőrség Bűnügyi technikák bemutatása c. bejegyzéséből*

7. feladatlap

- 1) Határozzuk meg az alábbi szakszavak jelentését.
- 2) Magyarázzuk meg az összetett szavak jelentését a két tag jelentésének függvényében.
- 3) Fordítsuk le román és angol/német nyelvre az alábbi szavakat.
- 4) Foglaljuk a kifejezéseket mondatba.

<i>adminisztrátor</i>
<i>adó</i>
<i>adóalany</i>
<i>adóalap</i>
<i>adóbecslés</i>
<i>adóbecslő</i>
<i>adóbehajtás</i>
<i>adóbehajtó</i>
<i>adóbevallás</i>
<i>adóbevétel</i>
<i>adócsalás</i>
<i>adócsökkentés</i>
<i>adóellenőr</i>
<i>államszervezet</i>
<i>államszövetség</i>
<i>államtanács</i>
<i>államtitkár</i>
<i>államügy</i>
<i>államügyész</i>

8. feladatlap

Folytassuk az alábbi jogi keresetet!

- 1) Használjuk a megfelelő jogi terminológiáját.
- 2) Utaljunk a vonatkozó jogszabályokra (internetes adatbázisok segítségével).

Kereset munkaviszony jogellenes megszüntetése miatt

..... Megyei
Munkaügyi Bíróság
.....

Tisztelt Munkaügyi Bíróság!

Alulírott szám alatti lakos mint felperes korábbi munkáltatóm, a Kft. (székhely:) ellen a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (a továbbiakban: Mt.) 202. § c) pontja szerinti törvényes határidőn belül az Mt. 199. § (1) bekezdése alapján

keresetet

nyújtok be, és kérem a tisztelt Munkaügyi Bíróságot, hogy ítéletében állapítsa meg a munkaviszonyom jogellenes megszüntetésének voltát, valamint kötelezze a korábbi munkáltatómat, az alperest az eredeti munkakörömben való továbbfoglalkoztatásomra, továbbá az elmaradt munkabérem megtérítésére.

9. feladatlap

- 1) Készítsünk el egy közjegyzői nyilatkozatot az alábbi témakörökben:
 - a. Ingatlanvásárlási jogosultság
 - b. Gépjármű fölötti tulajdonjog átruházása
 - c. Büntetlen előéletre vonatkozó nyilatkozat

Az okiratok elkészítése során folyamatosan használjuk a terminológiát, illetve tegyük meg a szükséges hivatkozásokat a jogszabályi háttérre vonatkozóan.

10. feladatlap

Készítsünk magyar nyelvű hivatalos kérvényt az alábbi szervekhez:

1. Lakosságnylvántartó
2. Adóhivatal
3. Városi Tanács
4. Városrendészeti Szakosztály

Az okiratok elkészítése során folyamatosan használjuk a terminológiát, illetve tegyük meg a szükséges hivatkozásokat a jogszabályi háttérre vonatkozóan.

11. feladatlap

Készítsünk román nyelvű hivatalos kérvényt az alábbi szervekhez:

1. Lakosságnylvántartó
2. Adóhivatal
3. Városi Tanács
4. Városrendészeti Szakosztály

Az okiratok elkészítése során folyamatosan használjuk a terminológiát, illetve tegyük meg a szükséges hivatkozásokat a jogszabályi háttérre vonatkozóan.

12. feladatlap

Készítsünk angol vagy német nyelvű hivatalos kérvényt az alábbi szervekhez:

1. Lakosságnylvántartó
2. Adóhivatal
3. Városi Tanács
4. Városrendészeti Szakosztály

13. feladatlap

Egészítsük ki az alábbi táblázatot! Ahol szükséges, fűzzünk magyarázatot válaszukhoz!

	<i>EU-s jelentés</i>	<i>Általános szaknyelvi jelentés</i>
<i>adminisztrációs költségek</i>		
<i>adó</i>		
<i>ajánlás</i>		
<i>ajánlat benyújtása</i>		
<i>ajánlatfelbontási ülés</i>		
<i>ajánlat</i>		
<i>ajánlati ár</i>		
<i>ajánlati biztosíték</i>		
<i>ajánlatkérés</i>		
<i>államközi</i>		
<i>átláthatóság</i>		
<i>átruházás</i>		
<i>átváltási árfolyam</i>		
<i>átvétel igazolása</i>		
<i>békítési és döntőbíráskodási szabályok</i>		
<i>beszerzés</i>		
<i>bizottság</i>		
<i>díjazás</i>		
<i>donor</i>		
<i>döntőbíráskodás</i>		
<i>döntőbíró</i>		
<i>döntőbírótság</i>		
<i>egyenlőségi elv</i>		
<i>egységár</i>		
<i>értékelés</i>		
<i>értékelő bizottság</i>		
<i>érvényességi idő lejárt</i>		
<i>érvényességi idő</i>		

	<i>EU-s jelentés</i>	<i>Általános szaknyelvi jelentés</i>
<i>eszköz</i>		
<i>értékelő jelentés</i>		
<i>fejlesztési segély</i>		
<i>fejlesztési alap</i>		
<i>feladatmeghatározás</i>		
<i>felbontja a szerződést</i>		
<i>felelősség</i>		
<i>felmentés, eltérés</i>		
<i>feltételek</i>		
<i>feltételhez nem kötött</i>		
<i>fenntartja a jogot</i>		
<i>figyelemmel kísérés</i>		
<i>finanszírozási igények</i>		

14. feladatlap

Egészítsük ki az alábbi táblázatot *A román fizetéseképtelenségi nyilvántartás története* c. szöveg alapján. Használjuk az ismert adatbázisokat!

Szaknyelvi terminusok	
Szaknyelvi kollokációk	
Más szavak vagy kifejezések, amelyek jelen szöveg esetében <i>terminus technicus</i> nak tekinthetők	

A román fizetéseképtelenségi nyilvántartás története

A Fizetéseképtelenségi Eljárások Közlönye 2006-ban jött létre a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 86/2006. törvény alapján.

A romániai Fizetéseképtelenségi Eljárások Közlönyének fő célkitűzése az idézések és értesítések kibocsátására, a választmány összehívására és a kibocsátott eljárási iratok közzlésére szolgáló elektronikus rendszer folyamatban lévő optimalizálása.

A román fizetéseképtelenségi nyilvántartás előnye

A Fizetéseképtelenségi Eljárások Közlönyének megjelentetése nyilvánvaló előnyökkel jár:

Felgyorsítja a fizetéseképtelenségi eljárást, valamint – elektronikus eljárás létrehozásával – leegyszerűsíti a bíróságok és bírósági csődbiztosok/felszámolóbiztosok számára az idézések és értesítések kibocsátását, a választmány összehívását és az eljárási iratok közzlését.

Egységesíti és szabványosítja a bíróságok és a bírósági csődbiztosok/felszámolóbiztosok által kiadott eljárási iratokat.

Hozzájárul a bíróságok és a bírósági csődbiztosok/felszámolóbiztosok által kibocsátott eljárási iratok országos adatbázisának kialakításához (pl. idézések, közzlések, ítéletek, meghívók, értesítések, jelentések, átalakítási tervek).

Lehetővé teszi a gyors bejegyzést a cégnyilvántartásba/más nyilvántartásokba a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 85/2006. törvény alapján szükséges értesítésekkel kapcsolatban.

Az érdekelteknek hozzáférést biztosít a bíróságok és a bírósági csődbiztosok/felszámolóbiztosok által kiadott eljárási iratokhoz.

Forrás: https://e-justice.europa.eu/content_insolvency_registers-110-ro-maximizeMS-hu.do?member=1

15. feladatlap

Az alábbi táblázat néhány polgári jogi és kereskedelmi jogi terminust és azok meghatározását tartalmazza összekeverve. Kapcsolja össze a terminusokat a megfelelő meghatározással. A harmadik oszlopba írja be a román nyelvű megfelelőt, a negyedik oszlopba pedig az angol/német terminust (ehhez használja az ismert adatbázisokat)!

Terminus	Meghatározás	Román nyelvű megfelelő	Angol vagy német nyelvű megfelelő
részvényes	<i>A tulajdonjog a legteljesebb „legfőbb hatalom” a dolog fölött. A tulajdonjog alatt legtöbbször az ingatlanok tulajdonjogát értjük, amely magába foglalja a birtoklás jogát, és minden más kapcsolódó jogot is.</i>		
zálog, biztosíték	<i>Az a cselekvés, hogy vkít (vmit) kilakoltatnak; lakásból, helyiség(ek)ből (hivatalos úton) való kitétel, kiköltöztetés.</i>		
kiszorítás, kilakoltatás	<i>Ingó v. ingatlan vagyontárgy, amelyet az adós a kölcsön biztosítékául a kölcsönadónak, hitelezőnek átad v. számára leköti.</i>		
magánokirat	<i>A jogi aktusok olyan cselekedetek, amelyeket úgy ítélünk meg, hogy megtételük esetén keletkezik egy előíró vagy egyedi jogi rendelkezés (jogi aktusnak nevezzük egyrészt magát a cselekedetet, például a törvényhozást, másrészt az annak eredményeképpen létrejött eredményt, például a törvényt).</i>		
jogi aktus	<i>A magánokirat azt bizonyítja, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el (elismerése feltételekhez kötött: pl. két tanú aláírása, bírósági vagy közjegyzői hitelesítése az aláírásnak stb.).</i>		
tulajdonjog	<i>Valamely részvénytársaság tulajdonosi körét alkotó személyek megnevezése.</i>		

16. feladatlap

Az alábbi táblázat büntetőjogi terminusokat és azok meghatározását tartalmazza összekeverve. Kapcsolja össze a terminusokat a megfelelő meghatározással. A harmadik oszlopba írja be a román nyelvű megfelelőt, a negyedik oszlopba pedig az angol/német terminust (ehhez használja az ismert adatbázisokat)!

<i>Terminus</i>	<i>Meghatározás</i>	<i>Román nyelvű megfelelő</i>	<i>Angol vagy német nyelvű megfelelő</i>
<i>sikkasztás</i>	<i>Rablás tettét fegyver birtokában teszi.</i>		
<i>visszaható hatály tilalma</i>	<i>Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.</i>		
<i>kártalanítás, kárpótlás</i>	<i>Az esküdtszék az egyes országok jogrendszerében létező, felesketett tagokból álló testület, amelynek feladata, hogy elfogulatlan, részrehajlás nélkül eldöntse, a vádlott „bűnös” vagy „nem bűnös”. (Olyan határozat nem létezik, hogy „ártatlan”). Az esküdtszék tagjai az esküdtek, akiket alkalmoszerűen választanak meg.</i>		
<i>fegyveres rablás</i>	<i>Aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik, sikkasztást követ el.</i>		
<i>esküdtszék, esküdtek</i>	<i>A sértett félnek megítélt kárpótlás.</i>		
<i>kirablás</i>	<i>Később meghozott törvény rendelkezései nem alkalmazhatók olyan esetre, amely a törvény meghozatala előtt történt (kivétel a kedvezőbb büntető törvények).</i>		

17. feladatlap

Az alábbi táblázat néhány közigazgatási terminust és azok meghatározását tartalmazza összekeverve. Kapcsolja össze a terminusokat a megfelelő meghatározással. A harmadik oszlopba írja be a román nyelvű megfelelőt, a negyedik oszlopba pedig az angol/német terminust (ehhez használja az ismert adatbázisokat)!

Terminus	Meghatározás	Román nyelvű megfelelő	Angol vagy német nyelvű megfelelő
<i>ostromállapot</i>	<i>Amelynek során megválasztják a parlament két házának tagjait.</i>		
<i>autoritás, tekintély</i>	<i>Amelynek során megválasztják valamely állam elnökét (azokban az országokban, ahol az elnököt az állampolgárok választják).</i>		
<i>feladatkör</i>	<i>Olyan közállapot, amelyben semmilyen szervezett közhatalom nem érvényesül.</i>		
<i>parlamenti választások</i>	<i>A közrend fenntartása érdekében bizonyos szigorú intézkedések általában háború vagy katonai megszállás idején.</i>		
<i>anarchia</i>	<i>Valaki vagy valamely intézmény feladatainak összessége.</i>		
<i>végrehajtó hatalom</i>	<i>(politika, közigazgatás) Valamely intézménynek, szervezetnek, közösségnek az a joga, hogy belső ügyeit más hatóságtól függetlenül, saját törvényei, (szabály)rendeletei, rendtartása stb. szerint – választott vezetői útján – maga intézi; önkormányzat(i) jog).</i>		
<i>elnökválasztás</i>	<i>Olyan személy vagy testület, akit, ill. amelyet elismertség övez, és ennek révén jelentős nevelői hatást tud kifejteni.</i>		
<i>végrehajtó hatalom</i>	<i>A végrehajtó hatalom az államszervezetben a törvényhozás és az igazságszolgáltatás között van. Fő feladata a törvényhozás által deklarált jogszabályok, törvények betartása és betartatása.</i>		

18. feladatlap

Adott az alábbi román nyelvű szöveg:

Despre GDP (PIB)

Pe scurt: GDP (Gross Domestic Product) încearcă să măsoare producția de bunuri și servicii a unei economii (engl. Output) prin evaluarea în bani a bunurilor produse de această economie. GDP corelează în general cu bunăstarea, dar există situații în care GDP nu reflectă fidel performanța economiei. Există multe „arome” de GDP.

Introducere

Fiind un profan într-ale economiei, am ezitat mai bine de o lună să finalizez și să public acest articol pe un subiect greu. Dacă s-au strecurat greșeli îmi cer scuze și vă rog să mă corecți. Mulțumesc lui T. pentru sugestiile relative la corectarea/clarificarea unor aspecte.

În România GDP se numește PIB (Produsul Intern Brut). Am bazat articolul pe „Concise Guide to Macroeconomics” de David A. Moss, alte surse online și concluzii personale. Sursele mele sunt majoritar în engleză (despre GDP al SUA), deci ar putea exista mici diferențe în metodologia de calcul a GDP versus PIB, dar în mare ar trebui să fie echivalente.

Am început cu concluziile interesante, în a doua jumătate găsiți și explicații mai detaliate despre modul de calcul al GDP.

Capcanele GDP

GDP nu diferențiază între bunurile utile și bunurile inutile. Dacă eu te plătesc pe tine să sapi un șanț și tu mă plătești să îl acopăr, per ansamblu nu am realizat nimic, dar GDP a crescut. Se pleacă de la prezumția că orice este cumpărat aduce plus valoare.

GDP pe cap de locuitor corelează destul de bine cu alți indicatori de bunăstare, dar pot apare diverse anomalii. De exemplu un consum mai mare de bunuri și servicii medicale crește GDP (considerând că celelalte cheltuieli rămân constante), dar poate însemna că oamenii sunt mai bolnavi din cauza poluării, stresului etc.

GDP nominal poate crește artificial dacă există inflație mare. Dacă toate mărfurile își dublează prețul, GDP se dublează chiar dacă nu există o creștere a producției. Pentru a elimina acest efect se calculează GDP ajustat cu inflația. Dacă producția rămâne constantă dar prețurile se dublează, GDP actualizat cu inflația va fi egal cu GDP înainte de inflație. Erori în estimarea inflației pot genera erori în estimarea GDP „real” (actualizat cu inflația). Referința aleasă pentru calcularea inflației poate și ea afecta calculul GDP din cauza propagării întârziate a unor presiuni inflaționiste.

P.S. Mai exact se aplică „deflatorul PIB/GDP”, care este similar cu inflația doar că se aplică la toate produsele respectivei țări. Inflația clasică (Indicele Prețurilor Bunurilor de Consum = IPC) conține doar variația prețurilor dintr-un coș de consum al populației, depinzând inclusiv de produse din import. Deflatorul PIB nu ia în calcul produse importate. De multe ori GDP/PIB este anunțat ajustat cu inflația, dar pentru siguranță căutați mențiunea „GDP/PIB real” sau „ajustat cu inflația”.

GDP nu ia în calcul uzura capitalului, care ține de durata de viață a produselor economiei. Produsele care se strică repede cresc GDP prin creșterea nevoii de înlocuire. Dacă vând la fiare vechi o fabrică care momentan nu produce, GDP crește pe moment, fără ca economia să fi produs o valoare prin asta. Pe de altă parte, o capacitate de producție (potențială) a dispărut, dar GDP nu a contorizat asta. Pentru a lua în calcul și uzura fizică/morală a mijloacelor de producție se folosește NDP (Net Domestic Product) care are echivalent în România: PIN (Produsul Intern Net). NDP se obține scăzând „deprecierea capitalului”, depreciere care include și efectul catastrofelor naturale precum efectul unui uragan. Se folosește destul de rar în practică pentru că uzura capitalului este greu de estimat. Subiectul este mai larg și nu-l stăpânesc complet, are legătură cu amortizarea mijloacelor.

Szaknyelvi terminusok	XXX
Szaknyelvi kollokációk	XXX
Más szavak és kifejezések, amelyek itt terminus technicus szerepét töltik be	XXX

- 1) Határozzunk meg legalább 3 szaknyelvi terminust magyar nyelven.
- 2) Határozzunk meg legalább 3 szaknyelvi kollokációt magyar nyelven.
- 3) Határozzunk meg legalább 3 olyan szót vagy kifejezést, amely itt szaknyelvi jelentéssel bír.
- 4) Foglalkuk össze a szöveget magyar nyelven magyar szaknyelvi kifejezések használatával.
- 5) Foglalkuk össze a szöveget magyar nyelven szakszavak nélkül (köznyelven).

19. feladatlap

Csoportos feladat:

A tantárgyfelelős kiválaszt egy jogi szakszövegnek minősülő írást (maximális terjedelem: 5 oldal). Ezt kiosztja a hallgatóknak, egy hallgatót kijelöl előadóként, a többi hallgatónak pedig úgy kell felkészülnie a szövegből, hogy 3-3 kérdést tudjon feltenni az előadónak, miután az bemutatta a szöveget. Az előadónak kijelölt hallgató ennek megfelelően készül, majd pár percben bemutatja a szöveg tartalmát.

Lehetséges témakörök:

- az általános szerződéses feltételek az internetes szerződéskötés során
- a büntetőeljárás során érvényesíthető alapvető emberi jogok
- nyelvhasználati jogok
- cégalapítási eljárás ügymenete

20. feladatlap

Csoportos feladat otthonra:

A tantárgyfelelős arra kéri a hallgatókat, hogy a Tantárgyleírásban ajánlott szakirodalom segítségével gyűjtsenek össze 3-3 terminusdefiníciót. Jegyezzék le a keresési folyamat lépéseit, szempontjait és a definíció forrását is.

A következő szemináriumon megbeszéljük az egyes definíciókat, és közösen (3-4 fős csoportokban) meghatározzák, hogy melyik definíció alapján lehet a leg-sikeresebben meghatározni, hogy a fordítandó szövegekben mi tekinthető *terminus technicus*nak.

A tantárgyfelelős konkrét forrásnyelvi szöveget is kijelölhet, amelyből a meghatározás segítségével kell kigyűjteni a szakszavakat.

SZAKIRODALOM

AUSTIN, John L.

1990 *Tetten ért szavak*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

BAKOS Gábor

1880 *A magyar jogi műnyelv kérdéséhez. Jogirodalmi és nyelvészeti tanulmány, tekintettel jogi műnyelvünk jelenére, múltjára, mivoltára és gyökeres javítására*. Értekezések a társadalmi tudományok köréből 6.7. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

BANCZEROWSKI, Janusz

2003 A szaknyelvek szerepe a civilizációs fejlődésben. *Magyar Nyelvőr* 127. 3. 277–282.

2004 A szaknyelvek és a szaknyelvi szövegek egyes sajátosságairól. *Magyar Nyelvőr* 128. 4. 446–452.

BENŐ Attila

2004 *A kölcsönszó jelentésvilága. A román–magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár.

2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.

DELEANU, Ion

1999 *Instituții și Proceduri Constituționale*. Servo Sat, Arad.

DEMBSKI, Tomasz

1992 Legal Terminology and Linguistic and Cultural Transfer – Towards a New Framework for Terminology Analysis. *Translation and the Manipulation of Discourse. CERA Research Seminars in Translation Studies (1992–1992)*, 55–74.

DOBOS Csilla

2010 Jogi szaknyelv és szakmai kommunikáció. In: uő (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 257–285.

DRÓTH Júlia

2000 Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! Az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetének magyar fordítása. *Magyar Nyelvőr*. 124. 3. 287–297.

<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1243/124302.htm> (letöltve 2020. ápr. 20.).

2008. Köznévi betűszók a köznyelvben és a szakmai szövegekben. In: Dróth Júlia–Heltai Pál (szerk.): *Szaknyelv és szakfordítás. Tanulmányok a szakfordítás és a fordítóképzés aktuális témáiról*. Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 24–30.

FÁBIÁN Pál

1955 A gazdasági élet nyelve. In: Pais D. (szerk.): *Nyelvünk a reformkorban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 165–226.

FÓRIS Ágota

2005 *Hat terminológia lecke*. Lexikográfia Kiadó, Pécs.

FÓRIS Ágota–SERMANN Eszter

2010 A terminológiai szabványosítás és a terminológiai harmonizáció. *Magyar Terminológia* 3. 1. 41–54.

GRÉTSY László

1988 A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban. In: Kiss Jenő–Szűts László (szerk.): *A magyar nyelv rétegződése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 85–107.

GRUCZA, Sambor

2010 Main Theses of the Anthropocentric Theory of Human Languages. In: Grucza, Sambor (ed.): *Applied Linguistics*. s. n., Warsaw.

HART, Herbert Lyonel

2000 Meghatározás és elmélet a jogtudományban. In: Szabó Miklós (szerk.): *Jog és nyelv*. s. n., Budapest, 98–132.

HELTAI Pál

2004 Terminus és köznyelvi szó. In: Dróth Júlia (szerk.): *Szaknyelv és szakfordítás*. Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 25–45.

HELTAI Pál–NAGY Róbert

2019 *Nyelvművelés Angliában és Amerikában: a Plain English Campaign*. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1214/121402.htm> (letöltve 2023. aug. 20.)

JAKOBSON, Roman

1966 On Linguistic Aspects of Translation. In: Brower, Robert (ed.): *On Translation*. Oxford University Press, New York, 107–239.

KESZLER, Borbála

2000 *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

KLAUDY Kinga

2001 Mít tehet a fordítástudomány a magyar nyelv korszerűsítéséért? *Magyar Nyelvőr*. 125. 2. 145–152.

1997 *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica, Budapest.

KLÁR János–KOVALOVSKY Miklós

1955 *Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései*. MTESZ, Budapest.

KISS Jenő–PUSZTAI Ferenc (szerk.)

2018 *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Kiadó, Budapest.

KOUTSIVITS, V.

1990 La traduction juridique: Standardisation versus créativité. *Meta*, 35. 1. 30–37.

- KURIÁN Ágnes
1999. Az interpretatív modell a jogi szakfordításban. *Fordítástudomány* 1. 1. 50–93.
- KURTÁN Zsuzsa
2003 *Szakmai nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- LUTZ, William
1999 Zsargon. In: Fenyvesi Anna–Kis Tamás–Várnai Judit (szerk.): *Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- MÁTÉTELKINÉ HOLLÓ Magdolna
2010 Rendészet és nyelv. In: Dobos Csilla (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció*. Miskolci Egyetem–Tinta Könyvkiadó, Budapest–Miskolc, 285–299.
- NIDA, Eugen
1964 *Toward a Science of Translation – with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Brill, Leiden.
- OLIVECRONA, K.
2000 A jogi nyelv és a valóság. In: Szabó M. (szerk.): *Jog és nyelv*. s. n., Budapest, 153–185.
- OXBROW, Gina–LANKIEWICZ Hadrian
2017 *The cognitive function of specialized languages: educational implications*. https://www.researchgate.net/publication/321588495_The_cognitive_function_of_specialized_languages_educational_implications 129–146. (letöltve: 2023. ápr. 18.)
- PÁPAY Sámuel
1807 *Észrevételek a magyar nyelvnek a polgári igazgatásra és törvénykezésre való alkalmaztatásáról*. s. n., Veszprém.
- PÉLAGE, Jacques
2001 Le comparatisme dynamique en Traduction Juridique. *Terminologie et traduction* 1/2002, 87–106.
- PREDA, Mircea
1999 *Autoritățile Administrației Publice Locale. Sistemul Constituțional Român*. Lumina Lex, București.
- RONDEAU Guy
1984 *Introduction à la terminologie*. s. n., Montréal.
- SAGER, Juan, C.
1990 *A Practical Course in Terminology Processing*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia.
- SCHMIDT, A.
2006 *The Concept of Intercultural Communication and the Cosmopolitan Leader* http://www.sagepub.com/upm-data/14115_Chapter2.pdf (letöltve: 2020. ápr. 20.).

SNELL-HORNBY, Mary

1995. *Translation Studies. An Integrated Approach*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia.

SUONUUTI H.

1997 *Guide to Terminology*. Tekniikan Sanastokeskus (The Finnish Center for Technical Terminology), Helsinki.

SZABÓ István Mihály

2001 A magyar szaknyelvi-kommunikációs kultúra az ezredfordulón. *Magyar Tudomány* 2001/6. 739–752.

<http://www.matud.iif.hu/01jun/szabo.htm> (letöltve: 2023. ápr. 20.).

SZABÓ Miklós

2000 Szó szerint... A jog és nyelv interferenciájáról. In: Szabó M.–Varga Cs. (szerk.): *Jog és nyelv*. Book In Print Bt., Budapest, 1–55.

SZABÓMIHÁLY Gizella

2005 *Nyelvművelés – nyelvtervezés – nyelvi menedzselés*. http://epa.oszk.hu/00000/00033/00023/pdf/szemle_2005_4_szabomihaly.pdf (letöltve: 2018. július 26.).

SZÉP Beáta

2003 *Adalékok a magyar jogi szaknyelv kialakulásának történetéhez*. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1333/133305.pdf> (letöltve 2020. febr. 14.), 310–322.

TAMÁS Dóra Mária

2014 *Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdéseiről*. ELTE Bölcsészettudományi Kar, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, Budapest.

TOURY, Gideon

1994 *Descriptive Translation Studies and Beyond*. John Benjamin Publishing Ltd., Amsterdam–Philadelphia.

VÁRNAI Judit Szilvia

2005 *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Tinta Kiadó, Budapest.

VINCZE Veronika

2018 A Miskolc Jogi Korpusz nyelvi jellemzői In: Szabó M.–Vinnai E. (szerk.): *A törvény szavai*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 9–36.

ZÓDI Zsolt

2019. Limits of Plain Language. *International Journal of Law in Context*. 15. 246–262.

https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/B07D80A34052ED1E6EF7F7C289EC97DD/S1744552319000260a.pdf/limits_of_plain_legal_language_understanding_the_comprehensible_style_in_law.pdf (letöltve 2020. ápr. 18.).

ZSEMLYEI János

2014 *A magyar nyelv szókészlete és szótárai*. Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.

WÜSTER, Eugen

1991. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. Romanistischer Verlag, Bonn.

Kéziratok, meg nem jelent művek

RÁDAI-KOVÁCS Éva

2009 *Az euroterminus, avagy az európai uniós terminológia jellemzői, különös tekintettel az újlatin nyelvekben megjelenő sajátosságokra*. Doktori disszertáció. M.S. <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/radaikovacseva/diss.pdf> (letöltve: 2020. ápr. 20.).

Internetes források

<http://www.kislexikon.hu> (letöltve: 2020. nov. 4.)

https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_Magyar-Nyelv/ch30.html (letöltve: 2020. máj. 5.)

http://corpus.nytud.hu/mnsz/bevezeto_hun.html (letöltve: 2020. máj. 5.)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltve: 2020. máj. 5.)

<http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> (letöltve: 2020. máj. 5.)

https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-maximizeMS-hu.do?member=1 (letöltve: 2020. ápr. 5.)

https://regi.ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420015/430001/Polgari_peres_eljarasok_kereset20091202.html (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://birosag.hu/eljarasok-nyomtatvanyai/polgari-kozigazgatasi-papir-alapnyomtatvanyok> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_buntetoeljarasi_jog/ch08s07.html (letöltve: 2020. ápr. 30.)

https://penzugysziget.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1984:14a-tetel&catid=43&Itemid=7 (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<http://szotar.adatbank.transindex.ro/?szotar=jogi> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://jogi-terminologia.im.gov.hu/> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nyitrai-endre/nyitrai-endre-vedes-ertekezes.pdf> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://www.mnb.hu/letoltes/pszafhu-rtfkonf-gali.pdf> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

<https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Kezd%C5%91lap> (letöltve: 2020. ápr. 30.)

- <https://mediatorpont.hu/fogalomtar/> (letöltve: 2020. ápr. 30.)
- <https://buntetojog.info/altalanos-resz/500-2/> (letöltve: 2020. ápr. 30.)
- http://www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/jogialapismeretek/1_3_a_jog-szably_rvnyessge.html (letöltve: 2020. ápr. 30.)
- <https://hu.wiktionary.org/wiki/%C3%A1llam> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://www.studocu.com/hu/document/nemzeti-koeszolgalati-egyetem/koeszolgalati-tudomany-alapjai/summaries/17tetel-kormany-fogalma-es-feladatai-kormanytipusok/2576463/view> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://www.dreptonline.ro/resurse/cetatenie.php> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://meszotar.hu/keres-miniszter> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/%C3%81llameln%C3%B6k> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://real.mtak.hu/89943/1/Kozszervezes2018.pdf> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/a-hatalmi-agak-es-azok-elvalasztasa-jegyzet.original.pdf> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://politikapedia.hu/vegrehajto-hatalom> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-maximizeMS-en.do?clang=hu&member=1 (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/ch03s03.html> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://allamvizsga.fandom.com/wiki/Municipium> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- http://adattar.adatbank.transindex.ro/Romania/Roman_kozigazgatasi_torveny_hu.htm (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/mobil/tarsadalomismeret/szocikk.php?id=15> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <http://www.terport.hu/regiok/altalanos-informaciok/regiok-fogalom-meghatározas-jogszabalyi-hatter> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/> (letöltve: 2020. máj. 5.)
- http://itthon.transindex.ro/?cikk=27862&Allam_versus_allampolgarok_mire_jo_a_nep_ugyvedje?juris.u-szeged.hu (letöltve: 2020. máj. 5.)
- http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/eokt/01_-_zsemlyei_janos/01tartalom+bevezet%C3%A9s.pdf (letöltve: 2020. máj. 5.)
- <https://birosag.hu/eljarasok-nyomtatvanyai/civil-eljarasok-urlapjai/civil-eljarasok-okiratsablonok> (letöltve: 2020. máj. 25.)
- http://jog.sapientia.ro/data/hallgatok/letoltesek/Romania_alkotmánya_HU.pdf (letöltve: 2020. máj. 25.)
- <https://ujbtk.hu/dr-czedli-gergo-a-birosagi-eljarast-gyorsito-es-fekezo-rendelkezesek-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben/> (letöltve: 2020. máj. 25.)
- https://e-justice.europa.eu/content_insolvency_registers-110-ro-maximizeMS-hu.do?member=1 (letöltve: 2020. máj. 25.)

Szótárak és kézikönyvek

TOLCSVAI NAGY Gábor

2007. *Idegen szavak szótára*. Osiris, Budapest.

KISS Jenő – PUSZTAI Ferenc

2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Kiadó, Budapest.

REZUMAT

Terminologia limbajului juridic și oficial pentru studenții secției de traducere și interpretare. Suport de curs și culegere de exerciții

Scopul acestui suport de curs este de a oferi studenților o prezentare a caracteristicilor utilizării limbajului profesional și de a prezenta caracteristicile terminologice ale limbajului juridic și administrativ.

În cadrul părții teoretice, cartea prezintă caracteristicile generale ale limbajelor de specialitate și aspectele cercetării terminologice, apoi se axează asupra particularităților limbajului special și ale textelor aferente domeniilor care urmează să fi discutate. Totodată, pe lângă cele două domenii principale care sunt discutate în acest suport de curs (limbajul juridic și limbajul oficial-administrativ), cursul prezintă și câteva detalii ale specificului limbajului administrativ al UE.

Unul dintre principalele obiective ale prezentei lucrări este de a oferi studenților de la secția de traducere și interpretare o perspectivă teoretică a cercetării terminologice și apoi să permită familiarizarea studenților cu aspectele practice ale terminologiei din domeniile care fac obiectul acestui curs (limbajul juridic, limbajul oficial al administrației publice), aspecte care pot fi relevante pentru viitorii traducători.

În conformitate cu acest obiectiv, suportul de curs cuprinde două capitole: partea teoretică, care este împărțită în două (cunoștințe terminologice generale și cunoștințe specifice de limbaj juridic), și partea practică, care cuprinde 20 de exerciții prin care studenții își pot completa cunoștințele teoretice și își pot dezvolta competențele terminologice, acest lucru având o mare importanță în contextul formării traducătorilor.

Suportul de curs prezintă caracteristicile limbajelor de specialitate discutate, dorind să ilustreze prin intermediul exemplelor și al clasificărilor varietatea și diversitatea lor terminologică și tehnică.

În cadrul lucrării sunt evidențiate cele mai importante aspecte ale limbajului special, dar atenția noastră se extinde și asupra textelor elaborate cu ajutorul limbajelor speciale, posibilităților de analiză și nomenclaturilor terminologice ale acestora.

La sfârșitul fiecărui capitol, studenții vor avea posibilitatea de a-și verifica cunoștințele teoretice prin intermediul unui bloc de întrebări. La sfârșitul cursului, pentru o mai bună înțelegere a teoriei, s-a inclus un tabel cu definițiile termenilor tehnici folosiți de-a lungul cursului.

Majoritatea exercițiilor se concentrează asupra analizei terminologice bazate pe texte, dar există și unele care sunt concepute pentru a ajuta studenții să-și dezvolte vocabularul de specialitate. Toate textele selectate pot fi considerate texte autentice, ceea ce înseamnă că toate textele au fost elaborate de un expert în domeniul relevant și, ca atare, prezintă o imagine credibilă a dificultăților terminologice întâmpinate în procesul de traducere și o bună perspectivă pentru dezvoltarea aptitudinilor în domeniul limbajelor de specialitate.

ABSTRACT

Terminology of Legal and Official Language for Students Studying Translation and Interpretation. Course Book and Collection of Exercises

The purpose of this course book is to present students the characteristics of professional language use and the terminological features of legal and official language.

The theoretical framework of the course book presents the general characteristics of special languages and the background of terminology research related to special languages, and then it deals with the specificities of special languages and texts belonging to the fields to be discussed. In addition to the two main areas to be discussed (legal and official language), the course book also covers some of the most interesting specificities of the EU administrative language.

One of the main objectives of the present work is to provide university students studying translation and interpreting with a brief insight into the theoretical background of languages for special purpose and terminology research and then to make them acquainted with the practical aspects of terminology in the fields covered that are relevant to translators.

In line with this objective, the course book consists of two chapters: the theoretical background, which is divided into two further parts (general terminology knowledge and specific legal language knowledge), and the practical part, which consists of 20 worksheets that aim to help students to supplement their theoretical knowledge and to develop their terminological and technical language competencies and skills, because we consider this is of great importance in the context of translator training.

The course book highlights the characteristics of the special languages that are discussed and aims to illustrate terminological and technical differentiation and diversity with examples and classifications. Besides highlighting the most important aspects of special languages it also presents the features of special language texts and their possibilities of analysis. In addition, it focuses on terminological nomenclatures as well. At the end of each chapter, students have the opportunity to check their theoretical knowledge by solving the block of questions. At the end of the book, there is a definition of the special terms used in the book that need to be explained.

Most of the exercises include text-based terminological analysis tasks, but some of them are designed to help students develop their special vocabulary. All selected texts can be considered authentic texts, meaning that all texts have been elaborated by an expert in the relevant field and as such present a credible picture of the terminological difficulties encountered in the translation process and a good perspective for the development of special language skills.

A SZERZŐRŐL

Sárosi-Márdirosz Krisztina a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának adjunktusa. Magyar–angol szakon végzett a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán 2002-ben, majd ugyanezen az egyetemen 2003-ban a Politikatudományok és Közigazgatási Karon is diplomát szerzett politikatudományok szakirányon. Magiszteri fokozatát antropológiai nyelvészetből szerezte meg 2004-ben, majd doktori képzésen vett részt a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Hungarológiai Doktori Iskolájában, doktori dolgozatát 2009-ben védte meg. Szakterülete: fordítástudomány, terminológia, szaknyelvek, általános nyelvészet. A kolozsvári Szabó T. Attila Nyelvi Intézet munkatársa. Számos konferencián vett részt (New York, Budapest, Eger, Szeged, Bécs, Újvidék, Kolozsvár, Csíkszereda stb.), több szakirányú tanulmánya jelent meg, továbbá szakszótárak társszerkesztője is.

Scientia Kiadó

400112 Kolozsvár (Cluj-Napoca)

Mátyás király (Matei Corvin) u. 4. sz.

Tel./fax: +40-364-401454

E-mail: scientia@kpi.sapientia.ro

www.scientiakiado.ro

Műszaki szerkesztés:

Dobos Piroska

Borítóterv:

Tipotéka Kft.

Korrektúra:

Szabó Beáta

Tipográfia:

Könczey Elemér

A jegyzet fő célkitűzése ötvözni a fordító-tolmács szakos hallgatók számára az általános terminológia elméleti alapjait a jogi terminológia fontos területeivel. Az elméleti ismeretek mellett gyakorlatokat is tartalmaz, amelyek segítik a hallgatókat a jogi és a hivatalos szaknyelvi ismereteik elmélyítésében.

A fordító szakos hallgatók számára különösen fontos a romániai és a magyarországi jogrend különbözőségének következményeivel foglalkozó alfejezet, amely rávilágít arra is, hogy az erdélyi magyar szakfordítóknak folyamatosan meg kell küzdeniük a nyelvi hiánnyal, a presztízshiánnyal, a jogi reáliák fordításainak nehézségeivel. E tekintetben ez a kiadvány hiánypótló jellegű.

ISBN 978-606-975-083-4

9 786069 750834